

Väghistoria i Upplands-Bro del 1

Register i fysisk ordning

Ur Svenngårdska samlingen

Johan Elers historia om svenska vägarna. Bro härad

- Häradsvägar.
- Sockenvägar.
- Byvägar

Brev till landshövdingen P Ribbing från Lars Träbom 1716. *Hälledagshällarna vid Kalmarsand*

Till Landshövdingen i Uppsala 1716. *Stockar till milstolpar Stäket - Segersta*. Träbom 1716

Specification på milstockarna i Uppsala län och Bro Härad 1716.

Brev till Landshövding Baron Magnus Cronberg. Uppsala. *Räkning på medel till milstolpar*. 1721

Brev till Landshövding Carl von Grooth av De la Chapelle. *Milstolpar av sten rekommenderas*

Utdrag ur förteckning på alla i fögderiet befintliga gästgivargårdar, landsvägar, häradsvägar, sockenvägar, kyrk- och kvarnvägar. 1769

- Tibble by i Näs socken
- Vintervägar

Ur handlingar angående vägar, broar, hamnar 1725. *Tärnsund, Stäkets färja*

Brev från Premiäljtnant och Arbetschef A W Thomeé, *rensningsarbete vid Almarestäket*.

Vägar, broar 1773-1871 ur Landsarkivets handlingar

Till Befallningshavanden i Uppsala län. *Aspviks och Gripens backar*

Till Kongl Maj:ts Befallningshavande i Uppsala. *Brister vägen Tibble - Ryssgraven* 1847

- Dito. Begäran om avsyning av nya landsvägen mellan Tibble och Ryssgraven, 1848
- Dito Vägen färdig efter åtskilliga förbättringar

Begäran om anstånd med fullbordandet av *vägarbetet vid Aspviks och Gripens backar* 1849

- Dito 1850

Begäran om avsyning av Dalkarlsbacken 1856 av Eric Sparre Bro gård

Kronofogde Groth *godkänner vägbygget mellan Dalkarlsbacken och Stäksundet* 1856

Entreprenad auktion - *reparation av bron vid Almarestäket* 1857

Ångfartygen Prins Gustaf, Carl v. Linné och Uppsala i trafik 1861

Brister vid Stäket för att *skydda nya bron* 1864

Utdrag ur protokollet hållet å Laga Hösttinget med Bro Härad den 14 sept 1745. *Bekvämare väg*.

Utdrag ur Bro Häradsrätts dombok hållen å lagtima sommartinget i Tibble Gästgivargård 30 maj 1768. *Landsvägsgrinden vid Sylta förfallen*.

Brev till landshövdingen, samma år 1768. *Sockenprästen begär bättre väg*.

Landshövdingens svar på Lantingshausens skrivelse 1769-09-26 (*ovanstående ärende*)

Utdrag ur Bro Häradsrätts dombok hållen å lagtima höstting i Tibble gästgivargård den 18 oktober 1768. (*samma ärende*)

Carl Funck/Johan Lindeborg - utlåtande 9 mars 1769 (*samma ärende*)

Lantingshausen protesterar. 10 juli 1769 (*samma ärende*)

Högvälborne Herr Baron och Landshövdinge samt Riddare av Kungl Nordstjerneorden!

- Wachschlagers protest mot Lantingshausens inlaga. 8 sept 1769. (*samma ärende*)

Jacob Gripenstedts brev (*samma ärende*)

Klagomål från gästgivarna i Tibble och Gran att de pålagts hålla fler hästar, 7 Sept 1784

Fullmakt in Blanco rörande av Landshövdingen nyligen anbefallte åtta hästar för gästgiveriet i Tibble. 1784

Utdrag ur dombok hållet vid lagtima sommaringet med Håbo Härad på Grans gästgivargård den 7 maj 1779. (*angående hållhästar m.m.*)

Herr Hovjunkare Iserhielm yttrade sina tankar över varenda ämne som sedermera av honom inlämnades skriftligen författade uti följande: (*hållskjutsar*)

Även ingavs och upplästes följande: Till protokollet: (*plågsamma hållskjutsar*)

Resolutionen på allmogens besvär av den 17 september 1723 (*skattepålagor i allmänhet, Lagunda*)
27 okt 1769 Näs sockenvägs underhåll. Protest från Wachschlager

Ur UKF:s arkiv

Ur Hushållningssällskapets i Uppsala län årsberättelser 1845-47

Landshövding Kraemers kungörelse ang, nybyggnad av vägen vid Kalmarsand 1845

Utdrag ur anteckningar angående vägar - gällande främst Uppland

- gjorda av Nils och Inga Friberg under 1930-40-talen

Dalkarlsbacken

Fredrik Sundler - Arbetet avslutat 1856

Uno Lindgren - Riksvägmästarens instruktion

Uno Lindgren - Coswaijs fullmakt att vara riksvägmästare 1666

Ur En vägbok för Uppsala län - Bidrag till länets vägghistoria

Reglor för Gästgifverierna i Uppsala län. Robert von Kraemer 1834

Gudrun och Börje Sandén

Ur Svenngårdska samlingen - Vägghistoria i Bro härad

Svenngårds pärm Elers historia om vägar, Arv o Eget, Hovrättsprotokoll

Johan Elers historia om svenska vägarna. Bro härad .

Johan Eler föddes 1730

Handskriften avskrift av Svenngård, Carolina 18/10 1963

Överförd till datorfil Gudrun Sandén

3:o

Vid den så kallade Ryssgraven i Näs socken är en del av Stora Landsvägen, som löper mellan Tibble och Barkarby gästgivargårdar, fram åt Stockholm, för längre tid tillbaka igenlagd och till höger om nämnda Ryssgrav en ny väg upptagen, som numera fått namn av Dalkarlsbacken, vid vars fot eller början från vänster, ännu finns synbara tecken, varest den gamla vägen gått uppföre en tvärbrant ås mellan berghällar och stenar.

Likaledes är en av Stora Landsvägen, som löper mellan Grans och Tibble gästgivargårdar fram åt Stockholm på den så kallade Ullevi skog förlagd för flera år tillbaka och ny väg igenom berörde skog uppbruten och går med en sträckning åt öster förbi skogvaktartorpet Draget över Håbo Häraads Allmänning fram till Grans gästgivargård.

Den förlagda vägen, som särdeles vintertid, av flera resande nyttjas, tager sin början på nämnda Ullevi skog till vänster när man kommer från Stockholm och går utför de så kallade Hälledagshällarna fram till Horntorpet i Kalmar socken och så höger förbi Bålsta by fram till Grans gästgivargård. Den nyssnämnda nya vägen har medelst dess krökning i öster blivit vid pass 1/4 dels mil längre emot den gamla vägen; men är dock mycket bekvämligare, varest den så kallade Hälledagshällarna en del av den gamla vägen, som utgjorde en lång tvärbrant backe med sammanhängande berghällar, var ej mindre äventyrlig för de resande än kostsam att underhålla.

(ang vägar i Håbo härad ... Trögd ej avskrivet)

1:mo Stora Landsvägen mellan Stockholm och Enköping, genomlöper den så kallade Stäks Skogen vid och omkring Stäkets färja, utför den för sin längd och branthet bekanta Dalkarlsbacken en ansenlig och tät skog vid pass 3/4 mil lång och sedermera närmare Grans gästgivaregård Ullevi skog samt Håbo Häraads Allmänning.

2.do

3:o Häradsvägen som börjar vid Näs kyrka i Bro Härad, där Stockholmsvägen framlöper och går genom Ryds socken förbi Tranbygge gård till Bälby i Tibble socken.

Ibland de betydliga skogar, som denna väg genomlöper är Brunna, Tranbygge och Lövsta skogar, varibland dock Tranbygge skog är den ansenligaste och ibland bättre timmerskog att räkna.....

Fol 1105

Ifrån färjan går vägen uppför en brant backe varest Stäkets Sätessgårdsskog genast vidtager och under förenig med flera skogar såsom Ekhammars och Kyrkbyns, formerar en vacker skogsväg mellan backar och slätter, ända till Näs kyrka, belägen strax bredvid vägen. På detta stycket förekommer såsom märkvärdigt, Dalkarlsbacken, en ansenlig lång och på båda ändar i krökning gående, dock ej så alldeles tvärbrant backe, nedanför vilken, den förut beskrivna Ryssgraven nu till höger belägen. Dalkarlsbacken förmenas därav ha fått sitt namn, att dalkarlar densamma uppröjt och med stenmur på ena sidan emot den från sjön Görveln uppgående vik försett; eller dock därav att dalkarlarna, då de om våren gå till Stockholm och andra södra orter på arbete, pläga merendels uti denna trånga backe sitta och vila sig utmed vägen. Även synes till höger nedan om denna backe ännu någorlunda synbart tecken, varest den gamla och uti 3:dje punkten här ovanför omnämnda väg gått uppför åsen ibland stenar och moras.

Något längre fram om Ryssgraven, möter den så kallade Långsandsbacken, av en ansenlig längd, ehuru inte mycket tvärbrant, och äntligen, vid Näs kyrka, under namn av Knektbacken en i krok nedanåt kyrkan löpande tvärbrant backe, som till en del slingrar sig omkring en berghäll.

Mellan Näs kyrka och Tibble gästgivargård är vägen över en jämn och slät åkermark, intill dess den vid gästgivargården, åter intager på högra sidan skogsbackar tillhörande dels Sylta och dels Tibble byägare; gående vidare, sida om den så kallade Lillsjön uppför nu lång och tvär kallad Aspviksbacken under och förbi Aspviks vattenkvarnar, med skog dels på en och dels på bägge sidor; och så åter över slät åkermark med ömsom ängar på vänstra sidan över Skälsta bro kallad, vid vilken till vänster uppe uti backen stå tvenne runstenar vilkas runor av ålder blivit så förnötta, att de icke möjligen kunna läsas eller avtagas; även som de vilka till höger om bron vid Skälsta by, något ifrån vägen, på en dylik sten finnas, än av samma orsak helt förnötta.

Häradsvägar.

Vägen ifrån Näs kyrka genom Ryds socken förbi Brunna, Lerberga och Tranbygge till Håbo Härad's skillnad vid Sätredal, där Håbo Häradsväg nr 7 vidtager, 17794 alnar.

Vägen ifrån Stora Landsvägen i Bro socken förbi Skälsta, Lilla Ullevi och Klöv till torpet Sättra vid Håbo gränsskillnad dess sistnämnde Häradsväg nr 6, 8361 alnar.

Vägen från Lossa kyrka förbi Bro kyrka till Härnevi by till Stora Landsvägen, 9488 alnar.

Vägen från Ryds kyrka till Lerberga där Häradsvägen nr 1 går förbi, 2283 alnar.

Vägen till och från Tibble gästgivargård ifrån och till Landsvägen, 292 alnar.

Dessa förenämnda Häradsvägar är uppmätta år 1749, men inte med några milstenar försedda.

Carolina 21/10 1963

Sockenvägar.

N:o 1 Vägen från Stäkets Sätessgård i Näs socken till Stora Landsvägen vid pass 1/16 dels mil.

N:o 2. Vägen från Lennartsnäs Säteri förbi Tuna, Berga och Frölunda till Allmänna Landsvägen cirka 3/8 dels mil.

Byvägar.

Vägen förbi Torsättra förbi Fisksättra, Sundby och Österröra till Ryds kyrka och därifrån till Lerberga krog därest Häradsvägen nr 1 möter. Denna väg går från norr till söder av till större delen skogsväg cirka 3/4 dels mil.

Vägen förbi Granhammars Sätessgård i Ryds socken till samma sockens kyrka 3/8 dels mil.

Vägen från nämnde Granhammars gård till Häradsvägen nr 1, cirka 1/4 mil.

Vägen från Örnäs Sätessgård till nuvarande Häradsväg 1/4 mil.

Vägen från Ekeby till Tibble till Häradsvägen nr 3 vid Lossa kyrka, 1/4 dels mil.

Vägen från Dävensö över där varande färja förbi Ådö, Stora och Lilla Granskog, till Häradsvägen nr 3 vid Säbyholm 1 1/4 dels mil.

Vägen från Brogård till Allmänna Landsvägen, 1/4 dels mil.

Vägen från Lejongdal förbi Finsta till Allmänna Landsvägen, 1/4 dels mil.

Vägen från Raskeboda till Allmänna Landsvägen vid torpet Knöpplan, 1/4 dels mil.

Dessa nu uppräknade vägar äro sådana som dels flera byar samfällt underhåller dels och en del gårdar och hemman var för sig särskilt. De är merendels skogsvägar som hava få obetydliga backar. Övriga äro så nära de allmänna vägarna, att de inte behöver upptagas.

.....
Landsarkivet

Brev till landshövdingen P Ribbing från Lars Träbom 1716.

Handl. rör väg nr 11.

Såsom den tiden nu snart tillstundar, att sedan åkerbruket är förbi, den Allmänna Landsvägens lagning kommer att företagas, har Eders Nåde jag nu först allerödmjukast måst föredraga hur som för det första i före år igenom Bro Härad's många vägstycken blivit olagade av den orsak, att inga ville kännas vid dem, och undergå en ny delning av länsman, ville härad'sborna intet, varföre jag nu tidigt allraödmjukast påminner, om inte en lantmätare kunde bli befallt, att efter en viss förordning förrätta en ny vägdelning igenom hela Bro Härad, varvid för det andra jag ock i ödmjukhet bör påminna om den långa och allt för svåra stora steniga backen, som nog bekant är, ligger rätt vid häradsskillnaderna, dock inom Bro Härad's Rågång, strax vid Kalmarsand, Hälledagshällarna kallad, vilken nu många med största livsfara måste fara utför, och uppför åter må den resande köra dragarna fördärvade, densamma vill ingen sig åtaga att laga och att dela den till vägstycke för 1, 2, 4 eller 8 hemman, så mäktade de ändå icke att hålla densamma, utan är därvid mitt ödmjukaste förslag att som den är en Allmän Landsväg, och var och en bägge härad'sborna så uti deras resor som eljest jämt igenom deras ordinarie skjutshällningar ifrån bägge gästgivargårdarna Gran och Tibble, skola betjäna sig av samma backe, om då icke bägge Häraderna borde bli pålagde tillsammans att förbättra och hålla god väg vid makt, i förutnämnda backe, då på den händelsen, att lantmätare kommer till Bro Härad, den då med detsamma kunde avdela samma backe, att var och en socken i proportion av dess storlek finge den var sitt stycke, vilka 11 socknar emellan till delning, icke skulle löpa mycket på vardera, och på det sättet skulle och kunde backen med det snaraste bli god; förväntar nådig resolution häröver och förblir Eders Nådes allraödmjukaste tjänare.

Sigtuna den 6 april 1716. Lars Träbom.

Till Landshövdingen i Uppsala.

.....
Emedan jag nu av Bro och Håbo Härad's sakören uppköpt 30 stycken stockar, och dem alla låtit framföra, därav 19 stycken till mil- och fjärdingsstolpar på stora Landsvägen ifrån Stäket och till Segersta emot Ekolsund, samt ock på stora Salbergavägen så många som behövs igenom fögderiet. Tvenne till varje milstocksställe och en till var fjärdingsstolpe, all 9 alnar långa. De övriga har jag låtit framföra till Övergrans, Yttergrans och Ryds kyrkor, som alla tre ligga vid stora Landsvägen, att där göra bommar över vägen, som kunna låsas igen, och därigenom betaga den resande att resa under predikningarna om helg och söckendagarna som före detta skett, att hoptals under gudstjänsterna fa-

rit av och an ut åt vägen; varvid nu är min ödmjukaste begäran, det Eder Nåde nådeligast tackes låta författa en viss modell till berörde mil- och fjärdingsstolpars upphuggande, samt förordna en bra timmerman ifrån Uppsala, som mot betalning, även av Häradssakörena, hit ut kommer, merberörde mil- och fjärdingsstolpar med bommarna förfärdigar och uppsätter, förväntar nådig villfarelse häruti och förbliver Eders Nådes osv
Sigtuna den 6 april 1716. Lars Träbom.

Tillstyrktes tydligen av en svårläst anteckning i brevet av Landshövding Ribbing.

.....
Tibble den 9 maj 1716.

Specification på milstockarna i Uppsala län och Bro Härad,

dess ställen och hur långt detta beräknas från Stockholm till var stolpe.

1:a på Stäksön eller i Färgkarls ifrån Stockholm 2 ½ mil

2:a Ovanför Näs kyrka uti Knektbacken 2 ¾ mil

3:e Milstocksstället ovanför Tibble vid Sylta gärde 3 mil

4:e Fjärdingsstolpen står vid Lindängs tee
.....

Brev till Landshövding Baron Magnus Cronberg. Uppsala.

Eder Excellence har av den 27 oktober befallt det jag skall insända räkning på de medel som till de nya milstolparnas förfärdigande i detta länet är förordnade att uppbäras år 1720. Till allra ödmjukaste följde därav översändes nu i mjukaste ödmjukhet räkning därpå, som utvisar till vad de sig bestigit samt hur den uppburna summan är utlevererad, har Bro Härad bor intet kunnat betalats skjutslönen för de stolpar de till sitt Härad uthämtat emedan de förordnade penningarna intet tillräckt, sedan levereringen förut skedde till Lantränteriet.

Förbliver....

Västtibble den 27 november 1721. Ringius.
.....

Landsarkivet 24/7(?) 1963

4 stycken ½-milstenar upplades den 27 juli 1754 vid Stäkes krog enligt kvitto av inspektör Anders Gran på Stäket.

L.A. 27/7

8 oktober 1754. 2 stycken milstenar och 3 stycken fjärdedelsmilstenar av svensk marmor levererades till inspektör Anders Gran, enligt kvitto, på Stäket. (Handlingarna rör vägarna E XI Landskansliet i Uppsala).

Enligt skrivelse 11 juni 1752 fanns det då i hela Uppsala Län ungefär 3500 hemman. Skrivelsen undertecknad Olof Gerdes (Biörnbo).

Brev till Landshövding Carl von Grooth, daterat Hornögård den 3 juli 1755, Undertecknat Johan Clas De la Chapelle.

Med avskrift av Bro och Håbo Häradsrätts protokoll. Den 6 maj 1755 för Bro och den 12 maj för Håbo.

Bro protokoll:

Samma dag uti de genom allmänna kungörelsen å predikstolarna, tills idag inkallade och församlade innevånarnas och allmogens av detta Härad närvaro upplästes Herr Landshövdingen och Commendören av Kongl Maj:ts Nordstjerne Orden Högvälborne Baron Carl von Grooths brev till domhavanden i Orden under den 5- sistveke april, av innehåll, det han i anseende därtill, att han dels själv, och dels av andra förnummit, huruledes de år 1719, har i orten av trä upprättade milstolpar till stora delar är förruttnade och omkullfallna, de borttagna vore, samt de få kvarlämnade av röta alldeles fördärvade och lutande, samt att nödvändigheten således krävde, att denna landsort, efter Lag och Kongl Förordningar, med andra sådana märken och milstenar borde förses, har, i anseende till de i så måtto förfallne gamla milstolparnas mindre varaktighet, och denna ortens bekanta brist på skog och dugligt timmer därtill, fallit på den tanken, att slika märken borde av sten upprättas, såsom för framtiden bättre bestånd ägande och följaktligen i betraktande av tidens längd, jämväl mindre kostsamma, som sådant dessutom med allmänna Lagen B B 25 kap 3: som ock 1734 års Gästgivareordning 8: är enligt, samt sedan de till slikt behov utan Häradskistorna över länets sakören ej varit tillräckliga, i stöd av sistnämnde 1734 års Gästgivarordning 8: funnit sig föranlåten, på samma sätt som år 1719 skett, att påbjuda, att sammanskott av en daler silvermynt på varje helt mantal, proportionaliter av de mindre, sedan ett ungefärligt förslag blivit upprättat till omkostnaden på de milstenar, som på alla stråkvägar över hela länet fordras, och av sådant slag, som på en del ställen redan finnes uppsatta, för vilket att vid Landsboken behörig redo- och räkning göres.

Över en sådan författning förmäler Herr Baron Landshövdingen och Commendören att några av länets innevånare från Håbo Härad uti oktober månad 1754 i underdånighet vänt sig till Hans Kongl Maj:t med besvär, andragandes i synnerhet, att de icke förut däröver blivit hörde, och således om ändring, så vad själva stenarna, som det därtill påbjudna sammanskottet angår, anhållit som därå, sedan Herr Baron Landshövdingen och Commendören hörd blivit,

det utslag vunnit, att Hans Kongl Maj:t uti skrivelse av den 16 januari sistledne i anseende till andragna omständigheter för gott funnit, att den av Herr Baron Landshövdingen och Commendören gjorde vid detta tillfälle angående sammanskottet och milstenarna, såsom beställda av marmor, polerade och med flera bokstäver utsirade, samt således mera kostsamma, att ändra och ogilla; och tillika i nåder befallt Herr Baron Landshövdingen och Commendören om tjänliga milstolpars upprättande, vilken Kongl Maj:ts prövat böra ske av sten, förut höra länets innevånare, samt genom behöriga föreställningar söka förmå dem till ett sådant sammanskott, som till detta behov kan prövas oundgängligt, men återställa vad som utbetalt blivit, så framt de ej godvilligt detsamma vilja utstå.

Till underdånigaste fullföljande detta Kongl Maj:ts förordnande, anmodar Herr Baron Landshövdingen och Commendören domhavande, att den första dagen det instundande Sommaringet på varje ställe uti denna domsagan, under tjänliga föreställningar höra innevånarna och allmogen i varje Härad uti för omrörde mål och omständigheter :/: till vilka sammanhållande berättas orders till Kronobefallningsmannen tillika avgå :/: samt sedan utdrag av protokollet om deras yttrande Herr Baron Landshövdingen och Commendören meddela. Varjämte tillika en kalkulation meddela. Varjämte tillika en kalkulation följde, som utvisade, hur de redan influtna medlen blivit använda, samt hur många stenar för de än i länet innestående medel kunna anskaffas, vilka på den händelsen det kommer att förbli vid det, som redan i den omständigheten är föranstaltat, Herr Baron Landshövdingen och Commendören förmäler bliver tillräckliga, till så många milstenar, som även hela länet på alla stora landsvägar, enär de kunna bli avmätta, tarvas, görande sig Herr Baron Landshövdingen och Commendören, så väl i anseende därtill som flere uti berörde brev andragna skäl och omständigheter förvisas (?), att såväl de av innevånarna, som redan frivilligt utbetalt det påbudna sammanskottet, som de, vilka ännu därmed kunna återstå, lära i betraktande till landets gemensamma nytta, skogarnas besparing till andra nödiga hustrarver (?) och den rena avsikt han haft med sådana milstenars anskaffande, som uti långliga tider och många mäns åldrar efter varannan kunna äga bestånd, ej finna någon svårighet att lämna sitt bifall till det återstående sammanskottets utbetalande, som vid sakens närmare skärskådande läser finnas outhärligt till detta behov, samt i det lindrigaste utsatt utan att denna utgift á 1 daler silvermynt på mantalet är tillräcklig till alla stora landsvägars kompletterande med milstenar genom länet med mera. Varförutan ovanberörde kalkulation jämte förteckningen på milstenarna här i länet, som av svensk natur komma att förfärdigas, även upplästes.

Häruppå ingav Hovjunkaren Vålborne Herr Carl Wilhelm Iserhielm så å egna som Generalmajorens och Commendörens av Kongl Maj:ts Svärdsorden Högvälborne Herr Jacob Albrecht von Lantingshausens vägnar, enligt dess uppviste skriftlige anmodan av den 20: sistlidne februari, sitt skriftliga yttrande, vilket han anhöll i protokollet intagas måtte, som upplästes så lydande:

Sedan Hans Kongl Maj:t genom nådig skrivelse av den 16 sistlidne januari ogillat den av Landshövdingen och Commendören av Kongl Nordstierneorden Högvälborne Herr Baron Carl von Grooth vid nya milstenars anskaffande gjorda författning, samt i Nåder frikallat länets innevånare från den till detta behov av Herr Baron och Landshövdingen påbudna avgift, så framt de ej godvilligt vilja samtycka till densamma betalande; Och vi nu till underdånigast följde av Högstberörde Kongl Maj:ts Nådiga befallning äro sammankallade, att över detta ärendet yttra vår mening, så förklarar jag härmed så å egna, som å Generalmajorens och Commendörens av Kongl Svärdsorden, Högvälborne Jacob Alb von Lantingshausens vägnar, att som vi uti våra underdåniga besvär egentligen klagat däröver, att denna avgift oss ohörda blivit pålagd, och Hans Kongl Maj:t uppå densamma Nådigt utfärdat en sådan Resolution varigenom är vunnit vårt ändamål, som varit våra allmänna lagars efterlevnad och förekommande, att alla prejudikater till farliga inbrott emot dem, så ehuruval vi tillförne ansett och även nu anse denna avgift nog dryg, och att den kunnat vara mindre om andra stenar beställda blivit vilja vi dock ej mera påstå någon ändring i vad som redan skett är, att därigenom visa, att vi alldeles intet sökt Herr Baron och Landshövdingens enskilda skada och olägenhet, utan samtycka frivilligt till den så kallade avgiftens betalande av en daler silvermynt på mantalet, helst som större delen av länets innevånare den samma allreredan erlagt.

Detta vårt frivilliga samtycke sker likväl med följande uttryckliga förbehåll, vilka om de ej uppfylles, det nu givna samtycket alldeles återkallad varde, och vi äga makt, att igenfordra, vad vi nu godvilligt betala eller redan betalt.

1:o att räkning uppgives, varav kan ses hur de till detta behov uppburne medel blivit använda, om de äro tillräckliga till stolpars anskaffande för alla sådana vägar i länet, som böra med stolpar förses, samt om något överskott därav bliva skulle, vartill det tjänligast till länets nytta disponeras bör.

2:o I den händelse det påbudne och nu av oss godvilligt antagna sammanskottet icke skulle vara tillräckligt till alla milstenars anskaffande i länet, så vilja vi alldeles vara befriade för någon ny utgift till samma behov innan de nu ankomne och uppsatta, av ålder förfalla, utan synes billigast, att som hela länet tager lika del i betalningen, av de större vägarna förskrivna stolpar, att ock de felande stolpar, så snart de därtill bliva tillräckliga.

Sundby, den 6 maj 1755. Carl W Iserhielm.

.....

Som jag i Håbo Härad har egendom, så är min ödmjuka begäran, att denna min tanke, måtte även vid Håbo Häradsting bliva uppläst och i protokollet intagen.

Canslisten uti Kongl Maj:ts och Riksens Höglovliga Krigs Collegie Välbetrodde Daniel Poignant, såsom fullmäktig för framledne Överstens Högvälborna Herr Baron Mauritz Posses änkefru, Högvälborna Friherrinnan Anna Christina Flemming, så väl som å Herr Generaladjutantens och Riddarens av Kongl Maj:ts Svärdsorden Högvälborne Greve Pontus De la Gardies vägnar dess Frälsefogde vid Stäket Johan Skogberg, förenade sig med vad Herr Hovjunkaren uti sitt diktamen anförde.

Likaledes yttrade sig Auskultanten uti Kongl Maj:ts och Riksens Höglofliga Svea Hovrätt Välborne Johan Pfeiff å Friherrinnans Högvälborna Fru Christina Cronströms vägnar enligt uppställd skriftlig fullmakt, det välbemötte Friherrinnan så väl för Bro Sätessgård, som de därvarande hörande frälsehemmanen aldrig varit emot eller vill bestrida att utgiva den påbjudna avgiften till marmorstenars anskaffande, helst denna inrättning icke allenast är ganska nyttig, utan ock länder till landets prydnad.

Varförutan, den närvarande allmogen, så väl de vilka betalt det påbjudna sammanskottet, som de för vilka något därav kan inestå, förklarade enhälligt, sig ej vilja återfordrade det utbetalte, eller bestrida att utgiva, vad som ännu kan inestå av den påbjudna avgiften.

Förbehållandes sig dock de, så väl som ståndspersonerna enhälligt, att ej vidare med någon utgift till detta behov betungas. Vilket Häradsbornas yttrande kommer genom utdrag av protokollet till Herr Landshövdingen och Com-mendören av Kongl Maj:ts Nordstjerneorden Högvälborne Baron Carl von Grooth att översändas år och dag, som före skrivet står.

På Häradsrättens vägnar Joh Clas De la Chapelle

.....
(forts på Ehler1.doc - Ehlers vägbeskrivning)

1769.

Utdrag ur förteckning på alla i fögderiet befintliga gästgivargårdar, landsvägar, härads- socken- kyrko- och kvarnvägar.

Tibble i Näs.

I samma by med gästgivargården ligger ett posthemman.

Till Sylta varest är ett Länsmansboställe och ett Rustmästarboställe 1/8 mil

Till Löjtnantsbostället vid Upplands Infanteri Regemente i Skälby by 5/16

Till Lennartsnäs Säteri 9/16

Till Aspviks Säteri 3/16

Till Bro Prästgård i Härnevi by 21/32

Till Bro kyrka $\frac{3}{4}$ (Varifrån? Tibble?)

Vintervägar

Vintertid då isarna bära, nyttjas vägen över Görvelns fjärden av Mälaren från Tibble förbi Görvelns Sätessgård till Barkarby. Mellan Tibble och Grans gästgivargårdar färdas ock resande någon gång, när isarna bära över Brofjärden, men allmogen från Trögd, Åsunda med flera härader färdas över samma fjärd förbi Säbyholm över Kalmareviken och Norra Björkfjärden så länge isarna bära.

Frötuna den 29 augusti 1769 Sven Askeroth

1725 Bro Häradsrätts Dombok.

Ur handlingar angående vägar, broar, hamnar.

Landsarkivet.

Yttrande från kronofogden rörande hamnar, kanaler och farleder inom Uppsala län 1773.

4:o Tärnsund i skillnaden mellan Skarven och Granhammarsfjärden i Ryd socken och Bro Härad, 1½ mil från Sigtuna Västra färjestaden (Tibble socken), ½ mil från Stäket och 3½ mil från Stockholm är god och säker hamn.

5:o Vid Stäkets färja i Näs socken 3 mil från Stockholm, 2 mil från Sigtuna och ½ mil från Tärnsund äro 2:ne hamnar den ena vid stora Krogen och mitt för Tegelbruket och den andra vid västra Krogen, Här strömmar vattnet åt Stockholm, men tvärt om när Saltsjön stiger, hela sundet förbi Storkrogen och Tegelbruket fordrar uppmuddring och rensning, emedan det icke allenast är grunt, att inga stora fartyg, som gå något djupt kunna där framkomma utan att lasta ut, utan och stora stenar under vattnet för sjöfarande mycket äventyrlige. Att avhjälpa sådant har Översten vid fortifikationen och Riddaren av Kongl Svärdsorden Herr Nordencreutz för flera år sedan varit vid Stäket och börjat göra anstalt till upprensning till vilken ända timmer blivit emot utlovad betalning, av allmogen från Bro allmänning framfört, utan att betalning följt, timret har inte blivit nyttjat utan där legat och förruttnat samt arbetet icke vidare vidrört, vad orsaken varit att det avstannat, är mig icke kunnigt, även som jag icke har mig bekant var penningar därtill tagas skulle, åtminstone har icke något sammanskott till det behovet skett i mitt fögderi.

Innevånarna har väl blivit tillsporde därom, men alla nekat med förmälan att seglation är en Borgerlig näring och att städerna för den orsaken böra bestå kostnaden.

Det är väl icke troligt, att Sundet uppgrundas till någon betydighet på kort tid, icke dess mindre är den rensningen från stenar angelägen då och tillika någon uppmuddring torde kunna ske. Kostnaden härtill lär svårligen kunna på annat sätt fås än att Uppsala och Sigtuna städer därtill förskjuta penningar av städernas kassor, som med tiden kunna ersättas av den avgift, som funnes skäligt att åläggga alla där framgående större och mindre fartyg och båtar. Ekeroth?

Brev från Premielöjtnant och Arbetschef A W Thomeé.

För att besiktiga det nu i år verkställda och fullbordade rensnings arbetet söder om bron vid Almare Stäk samt även värdera begagnade material för samma arbete får jag ödmjukeligen anhålla det konungens höga befallningshavande beordrar 2:ne nämndemän som denna besiktning och värdering förrättar lördagen den 24 mars klockan 10 f m.

Uppsala den 20 mars 1827 A W Thomeé

Vägar, broar 1773-1871 ur Landsarkivets handlingar.

Brev den 18 juli 1847 från vägbyggnadsdirektionen till Landshövdingen i Uppsala, att landsvägen mellan Tibble gästgivargård och Ryssgraven kan begagnas av vägfarande fastän den ej avsynats.

Till Befallningshavanden i Uppsala län .

Med överlämnande av Bro Härads vägbyggnads direktion till Kongl Maj:t ställda underdåniga ansökning om förlängning i tiden för fullbordandet av vägarbetena vid Aspviks och Gripens backar samt på bilagd karta och kostnadsförslag grundad framställning om förändring i planen för den senare, får direktionen ödmjukeligen anhålla, att Konungens Befallningshavande, på de i den underdåniga ansökningen upptagna skäl, benäget ville samma ansökning, beledsagad av Konungens Befallningshavandes förord, genom Kongl Styrelsen för Väg- och Vattenbyggnader, till Kongl Majt i underdånighet överlämna.

Stockholm den 22 november 1847.

På Bro Härads Vägbyggnadsdirektions vägnar. Tavon?

Till Kongl Maj:ts Befallningshavande i Uppsala.

Sedan vederbörande hos Vägbyggnadsdirektionen anmält att de bristfälligheter å vägen mellan Ryssgraven och Tibble gästgivargård, som vid syneförrättningen den 26 nästlidne oktober anmärktes blivit avhjälpda, så får Direktionen även anhålla att Konungens Befallningshavande behagade förordna om ytterligare avsyning av omförmälde väg, vilken förrättning Direktionen önskade få utsatt till någon dag i denna månad antingen före den 16:de eller efter den 18:de, och tackes Kongl Befallningshavande benäget därom underrätta Direktionen i så god tid, att direktionens samtliga ledamöter, såsom boende på spridda ställen, må hinna kallas att syneförrättningen bevista.

Stockholm den 3 december 1847

På Bro Härads Arbetsdirektions vägnar Tavon.

Till Kongl Befallningshavande i Uppsala län.

Som den av Arbetsdirektionen den 3 nästlidne december begärda avsyningen av nya landsvägen mellan Tibble och Ryssgraven, ännu icke blivit företagen, och samma väg, enligt kontrakt, bort vara färdig och avsynad inom 1847 års utgång, har Direktionen ansett sig föranlåten om anstånd med ifrågavarande avsyning, och får Direktionen för den skull härjämte äran överlämna den i berörde hänseende till Kongl Maj:t ställda underdåniga ansökningen, med anhållan att Konungens Befallningshavande ville benäget densamma, beledsagat med förord, genom Styrelsen för Allmänna Väg- och Vattenbyggnader till Kongl Maj:t i underdånighet insända.

Kartor och övriga till frågan hörande handlingar, skola av Direktionen avlämnas direkt till välbemälda Styrelse.
Stockholm den 24 februari 1848 J W Tavon, E Alb Lantingshausen, Erik Sparre, C Björnstierna

Enligt **brev till Kongl Befallningshavande av den 25 juli 1848** var vägen då färdig, efter åtskilliga förbättringar, för avsyning.

Enligt **brev den 3 januari 1849 från Direktionen till Kongl Befallningshavande** med anhållan om anstånd med fullbordandet av vägarbetet vid Aspviks och Gripens backar. Tavon?

Enligt brev 26 jan 1850

.....begäran om anstånd till årets slut

Tavon, E Alb Lantingshausen, Erik Sparre, Barthelson, Eric Andersson

Till Kongl Befallningshavanden

Sedan den nödig ansedde omläggningen av allmänna landsvägen mellan Dalkarlsbacken och Almare-Stäkssundet, vartill bidrag av allmänna medel blivit beviljade numera genom den av Bro häradsbor utvalde Direktionen är vor-

den fullbordad, så får å Direktionens vägnar, jag vördsamt anhålla, att nämnde arbete måtte genom Konungens Befallningshavandes försorg med görligaste första avsynas.

Bro gård den 3 september 1856 Eric Sparre.

Till Kongl Befallningshavande.

Att, till följd av landshövdingeämbetets den 22 sistlidne september för mig utfärdade förordnande, jag, med biträde av 2:ne Gode män, den 9:de innevarande oktober förrättat avsyning å omläggningen av allmänna landsvägen mellan Dalkarlsbacken och Almare Stäkssundet i Näs socken och Bro Härad samt därvid funnit vägarbetet vara väl och oklanderligt verkställt utan någon anmärkning ävensom att avsyningsinstrumentet blivit avlämnat till Arbetsdirektionens ordförande Herr Assessoren Greve E Sparre, har jag ansett mig böra i ödmjukt giva tillkänna.

Västtibble den 16 oktober 1856 M E Grooth.

Entreprenad auktion - broreparation

Lördagen den 7 november bliver vid Tibble gästgivargård entreprenad auktion, då till den minst bjudande lämnas reparationerna av den bro vid Almare Stäke som tillhör Uppsala Å Bolag. Nämnda reparation kommer att bestå uti insättande av fyra stycken bärstolar samt stolpar, stödjor och ledstänger allt till broskranket. Hugade spekulanter kunna antingen taga entreprenaden å såväl alla erforderliga materialer som arbetet, eller förenämnde delar var för sig. Arbetet skall vara färdigt till den 1 maj 1858, utropet sker i riksmünt och närmare underrättelser kunna erhållas vid auktionstillfället.

Granhammar den 17 oktober 1857

Eric Rålamb Ordförande för Bro direktionen.

Brev från J M Schramm (Korrespondent och redare för Uppsala Ångfartyg) anhåller om tillstånd att få utskänka spirituosa vid restaurationerna på bolagets ägande tre fartyg.

Restaurationerna kommer att förestås av:

Ångfartyget	Prins Gustaf	Fru Johanna Roos
Ångfartyget	Carl v Linné	Fru Charlotta Palmgren
Ångfartyget	Uppsala	Fru Augusta Laurell

Den 9 april 1861 J M Schramm.

Skrivelse från Eric Rålamb den 7 december 1864 anger följande brister vid Stäkssund.

1:mo Två nya dyc d' Alber (dykdalber) behövs mellan gamla isbrytaren och nya bron för att vid uppsjö eller sydlig storm skydda nya bron för pådrivande segelfartyg.

2:do Två nya dykdalber för västra sidan om strömmen, en på vardera sidan om f d gamla bron, för att underlätta segelfartygens uppfart mot starkare ström, då på dessa ställen allt för långa avstånd finnas, för att använda vanliga linor.

3:to Sex dykdalber behöver mer eller mindre repareras.

4:to En moring repareras.

5:to Östra landfästet av f d gamla bron bör rivas emedan de bjälkar på vilka fästet är lagt äro ruttna och fara är att hela fästet störtar i segelrännan.

6:to Isbrytaren, som nu torde vara obehövlig befinner sig i högst britsfälligt skick och torde den icke löna mödan reparera.

(forts. fil Översät1.doc)

Utdrag ur protokollet hållet å Laga Hösttinget med Bro Härad den 14 sept 1745.

Svenngårds pärm Ehlers historia om vägar ...

Tolkat av Gudrun Sandén 1999

Sammanfattning.

Löjtnant Hollsten ansöker om att få flytta vägen mellan Sylta och Tibble by. Den löper nu över hans och grannarnas åkerskiften. Den nya sträckningen skulle komma närmare Stora Landsvägen och således vara bekvämare för de resande. Rätten tillstyrker hans ansökan om han lägger vägen där nämndemännen besiktigat och synat.

Vid sishållet laga sommaring har Löjtnanten ädle och välmanhaftig Herr Thomas Hollsten å egna och dess övriga grannars i Tibble By vägnar anhållit om rättens tillstånd att få lägga den gamla sockenvägen som löper från Sylta till Tibble By över deras gårde af förra stället på ett annat, som både för de resandes skull vara bekvämligare och för Tibblebyns åbor mindre skadligt, eftersom denna gamla vägen skall löpa tvärt över deras åkerskiften; Och Rätten utställt detta mål till dess laga syn därå kunde för sig gå så inställde sig nu åter Herr Löjtnanten uppviste nämndemännen Hans Erlandsson, Lars Larsson och Matts Hindriksson besiktningens attest av den 8 juni nästveckne av innehåll

att de efter Rättens förordnande besiktigt det ställe varest Herr Löjtnanten vore sinnad den nya vägen anlägga, och funnit att berörde ställe därtill är mycket bekvämligare än den gamla vägen nu är, alldenstund den då bliver närmare till Stora Landsvägen och tjänligare för de resande, enkannerligen som Herr Löjtnanten Hollsten sig erbjudit att vilja undanröja de få stenar som befunnits ligga ivägen. Och som dessutom så väl nämnden som den närvarande tingsallmogen även intygade att berörde väg vilken nu till Tibblebornas verkeliga skada löper tvärt över deras åkerskiften utan de resandes olägenhet kan bekvämligen anläggas på det ställe som Herr Löjtnanten därtill utvisat och således vid hans ansökning ej haft något att påminna, så prövar och Rätten i anledning av 25. Kap 9 § Bygginga Balken skäligt, att till denna Herr Löjtnant Hollstens ansökning giva till samtycke; Dock åligger det Herr Löjtnant Hollsten samt dess grannar att den nya vägen på detta stället anlägga som för nämndemännerna är uppvisat och av dem besiktat blivit samt att den i så gott stånd sätter att de resande därmed kunna vara nöjda.

År och dag som förr skrivits står.

På Häradsrättens vägnar Axel Wilh: Östfeldt

Utdrag ur Bro Häradsrätts dombok hållen å lagtima sommaringet i Tibble Gästgivargård 30 maj 1768.

Sammandrag.

Vägstycket från Frölunda gärdesgrind till Skälby Bys sädesgärde har aldrig blivit delat och därför har ingen ansvar för underhållet. Det är nu av nöden att reparera vägen och Wachsclager begär att man delar, bättrar och lagar inte bara här utan även andra förfallna vägstycken. Rätten beslutade att samtliga jordägare skall inkallas till nästa ting.

Samma dag företrädde Hovauditören och Kronobefallningsmannen Ädel och Högaktad Herr Sven Askeroth och inlämnade till Rätten en av Ceremonimästaren Vålborne Herr Gustaf Wachsclager till Herr Landshövdingen och Riddaren av Kongl Maj:ts Nordstierneorden Vålborne Baron Johan Funck ställd skrift, varutinnan Herr Ceremonimästaren andrager, hurusom en del av sockne- tings- kvarn- och skjutsvägen igenom Näs socken, som drager ifrån Frölunda gärdesgrinden över Skälby bys sädesgärde till den så kallade landsvägsgrinden, skall vara enligt vid ansökningen bifogad attest, ganska bofallig och förfallen, vilket skall härröra därav, att Sylta vägstycke, ifrån delningen av sockenvägen, som för några år sedan av länsmannen i orten förrättad blivit, är vordet undantagit och således är såsom odelt, ej av någon viss underhållet, anhållandes Herr Ceremonimästaren, det täcktes Herr Baron Landshövdingen och Riddaren vidtaga sådana mått, varigenom det ifrågakommande vägstycket jämte den övriga förfallna sockenvägen, med första bliva delt, bättras och lagas av den eller dem som därtill förpliktigade äro; varöver såväl bemälte konungens befallningshavande genom utslag av den 26: denna månad resolverades, det Herr Hovauditören och Kronobefallningsman Askeroth hade detta ärendet att till undersökning vid ett påföljande ting föredraga.

Resolverades att Häradsrätten innan detta ärendet till undersökning företagas kan, prövar skäligt det böra samtliga jordägare och hemmansbrukare i Näs socken genom Herr Hovauditören och Kronobefallningsman Askeroths försorg till nästa ting å första tingsdagen inkallas att här höras i gementes Häradsrätten till utlåtande härutinnan efter besvarande meddela vill. År och dag som före skrivit står

På Häradsrättens vägnar Hind. Georg ———

Brev till landshövdingen, samma år 1768 ?

Sammanfattning.

Komminister Flumén lovar att laga det vägstycket, som hör till kaplansbolet.

Uppå undfångne del av Överståthållarens Riddarens och Kommendörens Högvålborne Herr Baron Jac. Albr. von Lantingshausen anförda besvär uti Höglovliga Kongl Kammarkollegie under den 30 sistlidne över den vägens lagande och underhållande, som ifrån Näs socken löper fram till skjuts, ting och kvarn, bör jag ej underlåta att i ödmjukhet avlämna följande förklaring.

Det är väl visst, byamännen i Näs Kyrkby, ej oftare nyttja berörde väg, än då de bliva kallade till bröllop, barnsöl och att följa och beledsaga någon död till graven, som ock, då de hava något att uträtta i den trakten av socknen, vilket även alla de andra avlägsna gårdar och byar göra.

Dock som första och folkrikaste delen av Näs församling färdas mernämnde väg både till skjuts, ting, kvarn och stad; Samtliga innevånare härstädes hava genom denna väg bekvämligast sin kommunikation med varann;

Jag som är sockenpräst måste flera resor uti ämbetsmål och förrättningar, ofta uti mörka nattetiden resa densamma, att besöka mina åhörare, ty mistar jag för min ringa del bud högnödvändigt och nyttigt vara att enligt vördige Bro Häradsrätts utslag häröver av den 18 oktober 1768 och Eders Nådes stadsfästelse därpå den 22 december samma år laga och vidmakthålla det vägstycke, som kaplansbolet på denna väg utmärkt och tillagt är. Och vill jag denna min

skyldighet med så mycket större nöje och färdighet fullgöra ärligen, som man på denna oftnämnda sockenväg sedan den nu blir upplagd och iståndsatt kan med trygg- och säkerhet komma fram hädanefter till vilka gårdar och byar man högstundar utan fruktan för att lida skada till folk kvarstår och åkerredskap i synnerhet höst och vår, när vägarna äro mest djupa och besvärliga.

Högvälborne Herr Baron och Landshövding samt Riddaren av Kongl Nordstierneorden ———— eder ödmjukaste tjänare Petrus Flumén, komminister i Ryd och Näs

Landshövdingens svar på Lantingshausens skrivelse 1769-09-26

Sammanfattning.

Landshövding Johan Funcks svar på Lantingshausens skrivelse, där han försvarar Hovrättens utslag. Uppsala den 26 september 1769.

Allt vad Herr Överståthållaren, Riddaren och Kommendören Högvälborne Baron Jacob Albrecht von Lantingshausen uti dess den 30 juni sistlidne hos Herr Greven och Presidenten samt Höglovliga Kungl Kammarkollegium ingivna besvär anført över Bro Häradsrätts rannsaking hållen den 18 oktober 1768, och min den 9 januari sistlidne lämnade påskrift, angående en väg byamännen emellan i Näs socken hade bort vid den hållna undersökningen, som fem månader förut var pålyst, anföras, vilken försummelse om den beror på betjänten, är det dock inte ämbets-, domstols- och tjänstemäns fel, som fullgjort vad laga författning medgiver.

Till att utreda denna sak, sedan vederbörande blivit hörda, kan jag först berätta, att i Näs socken trenne sommarvägar, en ifrån den bekanta Stäkets färja till Aspviks kvarn förbi Tibble gästgivargård, vilken väg är stor och allmän, samt sträcker sig till städerna Västerås, Falun och Uppsala. Den andra ifrån Näs socken till Ryds socken och vidare genom Tibble och Håtuna åt Sigtuna, till dess den vid Övergran sig med stora landsvägen i länet förenar vid Varpunds färja och Nyborg, den 3:dje ifrån Tibble gästgivargård söder ut i socknen genom en landsudde, som smalt sträcker sig långt ut i sjön Mälaren, och givit socknen namn av Näs, helst större delen av hemmanen därstädes äro belägna; så är väl dessutom några småvägar åt Örnäs och Lejondahl i andra socknar varom ingen stridighet göres.

Varom den senare eller tredje vägen kommit i tvist och klander; så medgiver jag gärna, att den icke kan äga lika anseende med de andra bägge, som sträcka sig längre till andra orter än inom socknen, för vilken orsak jag och i påskriften satt den efter återopande av lag ibland byvägar, med vilka det även är olika beskaffenhet, såsom i detta mål. Hemmanen Näs, Kyrkbyn, Ekhammar och Tibble, kunna sig betjäna av stora landsvägen och av vägen, som går till Ryds socken, vilka vägar de övriga i socknen med dem hålla, jämväl och de som må söka hjälp samt utgöra vid pass 2/3 delar därav, var medelst det är ljusligt, att de förra ingen last av byvägarna och de senare, om de ej varda hulpna, en allt för dryg känning, om vägen skall få hållas, att ståndspersoners och hästeriers ägare, prästerskap samt allmoge, som där bo, skola kunna framkomma med vagnar, foror och hållskjutsar, resetyg samt sjukas besök, till och från kyrka samt gästgivargård och kvarn. Således synes de byvägarna vara av annan beskaffenhet över vilka flera byar å en redd nödvändighet måste fram, och annan åkenskap har den byväg som ensamt och allena nyttjar sin väg framför denna omstridda väg, efter mitt omdöme är en farväg varav 18 och 20 hela hemmansåbor sig betjäna, och den de nödgas bruka, som med dem hava och få gemenskap.

I så måtto har jag till både hållande av befallt och enligt jämlikhet sockenbor emellan funnit Hovrättens betänkande billigt, utan anseende vad genom efterlåtenhet eller övertalande i förtiden må vara skett, helst i sådana hus hålls mål, enligt Kungl Förordningen den 10 januari 1759 och Kungl Brevet den 23 januari 1736 inga föreskrivna tider i vägen ligga, å en ort varest hemmanens uppodling, folktillökning och handelsrörelse gjorde nog förändring. Skulle dock mätningen efter givne utslag fått anställas hade nog blivit utrönt, huru ganska litet sig belöpt på var och en i sådan inbördes hjälp, om annars önskelig sämja kommit åstad, kommer vilket allt jag Herr Greven och Presidenten samt Höglovliga Kungl Kammarkollegie upplästa omprövande underställer och förbliver med vördsam tillgivenhet Högvälborna Herr Grevens och Presidentens skattmästare och Riddarens samt Höglovliga Kungl Kammarkollegie. Uppsala Slott den 26 september 1769. Hörsammaste och ödmjuka tjänare Johan Funck.

Carl Johan Lindborg till Höglovliga Kungl Kammarkollegie utlåtande om vägarna i Näs socken.

Utdrag ur Bro Häradsrätts dombok hållen å lagtima höstting i Tibble gästgivargård den 18 oktober 1768.

Sammanfattning.

Olika förslag angående lagning av vägstycket från Frölunda till Mansängsgrinden. Skulle alla i socknen delta eller endast de som nyttjade vägen. Skulle de om de lagade sin väg, slippa delta i lagandet av sockenvägen. Diskussionen hölls på hösttinget den 18 okt 1768

Sedan Hovauditören och Kronobefallningsmannen Ädel och Högaktad Herr Sven Askeroth, till följe av dem Rätens vid sishållet sommaring givna Utslag uppå Ceremonimästarens Vålborna Herr Gustaf Wachschargers genom Konungens respektive befallningshavande i länet hit förevista ansökning, angående att däröver undersökas måtte, vilka av Näs sockenbor borde deltaga i upplagningen av den socken- tings- och kvarnväg som drager ifrån Frölunda gärdesgrinden över Skälby gårde till den så kallade Mansängsgrinden, vilken väg skulle vara därav så bofällig och förfallen, att ingen densamma underhålla vill, genom allmän kungörelse och kännedom i Näs sockenkyrka till idag inkallade blivit att över detta ärendet höras;

så inställde sig nu Herr Hovauditören Askeroth samt Herr Ceremonimästaren Wachschargler och Näs sockenbor, sergeanten Vålborna Georg von Hellern, länsmannen Anders Holmberg på Lennartsnäs och gästgivare Holmström här vid gästgivargården, tillika med en stor del av de övriga församlingens innevånare. Då Herr Ceremonimästaren Wachschargler upprepade innehållet av dess vid sista ting inlämnade ansökning, med förmälan, att denna väg, varom frågan är och som löper över Skälby bys gårde till Mansängsgrinden där sockenvägen tager sin början, ej av någon underhålles förmodandes Herr Ceremonimästaren; det socknen ej kunde undgå att uti samma vägs iståndsättande deltaga helst som ifrån Frölunda ej kunde någon annan väg till kyrka, ting och kvarn framkomma.

Länsman Holmberg utlät sig därefter, det han för några år sedan vid anställd delning fördelat vägen mellan allmänna landsvägen och Mansängsgrinden på Lennartsnäs, Tuna, Asker, Öråker, Berga, Frölunda, Skälby och Sylta, efter då ledd överenskommelse, emedan de övriga byvägarna ifrån berörda gårdar och hemman, vid Mansängsgrinden stöta in uppå den upplagade sockenvägen var av de alla sig betjäna samt att följande gårdar och byar nämligen Stäke, Aspvik, Ålsta, Tibbleby, Näs kyrkby och Ekhammar, såsom på nu annan sida av socknen där allmänna landsvägen framlöper, belägna, därifrån undantagna blivit; i följe varav länsmannen Holmberg påstod att den vid såsom med hemmanens belägenhet och avstånd ifrån sockenvägen mest överensstämmande förbli va måtte, samt att Herr Ceremonimästaren Wachschargler jämte Berga bynämnd som bo på andra sidan om Frölunda ensamma upplaga vägen över deras och Skälby ägor till Mansängsgrinden, vilken väg Skälby bymän varken nyttja eller hålla i anseende till vägens längd och lämpliga läge, kunna utvarda med, att som fullgiltig väg istånd sätta och underhålla.

Frälseinspektören Holmström förklarade, att om Lennartsnäs, Tuna, Kyrkan och Öråker undsluppo sina vägstycken på sockenvägen, så ville de ej undandraga sig att ensamma upplaga vägen ifrån förenämnda ställen till Mansängsgrinden; men i den händelse sådant ej tillåtas kunde, förmente Högström, att socknen med samma skäl borde påläggas att i stånd sätta och vidmakthålla vägen ifrån Lennartsnäs förbi Tuna och lyckan till Mansängsgrinden som sockenväg, helst flera hemman vore bredvid densamma belägna och socknen följdaktligen för kommunikationens skull byarna emellan större nytta den av tillflöte än att upplaga en väg varav Frölunda och Berga endast sig betjante, uti vilket påstående Tuna, lyckan och Öråker bymän med Högström instämde.

Slutligen anförde Ceremonimästaren Wachschargler det han ej ville erkänna den av länsman Holmberg åberopade överenskommelsen om delningen av sockenvägen, så vid samma delning ej skett på sätt, som lagförmån med yrkan det måtte Frölunda, Berga och Skälby bymän antingen indelat på vägen ifrån Frölunda gärdesgrind till Mansängsgrinden emot det de undslippa sina vägstycken på vägen ifrån sistnämnda grind till landsvägen, eller i fall sådant icke beviljas kunde, att de övriga sockenborna, som ifrån delningen av sockenvägen undantagen blivit däri så mycket mera deltaga måtte, som det vore lagenligt, att alla i en socken böra i sockenvägens upplagande och underhållande inom socknen sina vägstycken undfå; tilläggandes att Tibble och Ålsta byar, vars ägare skola bestrida delaktighet i sockenvägen, icke kunna därifrån undantagas, medan en del av den nuvarande sockenvägen ifrån landsvägen till Sylta ägor går längs efter Tibble gårde och Ålsta bymän förbi Sylta uppå samma väg nederkomma.

Efter övervägande stannade Häradsrätten häröver i följande Slut.

Sammanfattning.

Vid den fastställda delningen beslöts att Stäket, Aspvik, Ålsta, Tibble, Näs kyrkby och Ekhammar blev undantagna att hjälpa till och laga vägen mellan Frölunda och Mansängsgrinden, med motivering att de inte nyttjade vägen. Häradsrätten finner att de inte kan undandraga sig lagning av vägen. Frölunda, Berga, Sylta Skälby skall laga mellan Frölunda och landsvägen. Lennartsnäs, Asker, Tuna och Öråker bör inte bli betungade med mer vägslagning än andra, så de befrias från denna vägslagning, men skall istället laga från sina hemman till Mansängsgrinden.

Huru väl det befinnes, att Stäke, Aspvik, Ålsta, Tibble, Näs kyrkby och Ekhammar vid den för några år sedan av länsman Holmberg verkställda vägdelningen av en del utav sockenvägen i Näs socken därifrån undantagne blivit av den grund, att de av samma väg i anseende till deras avlägsenhet sig ej betjäna likväl och som en sådan delning sedermera icke på behövt sätt fastställd blivit; alltså kan Häradsrätten icke finna det dessa gårdar och hemman ifrån deltagandet däruti sig undandraga kunna, utan prövar skäligt, det skall de tillika med Frölunda, Berga, Sylta, Skälby hädanefter var efter andel finns till tre alnars bredd inom diken å ömse sidor som sockenväg upplaga och vidmakthålla vägen ifrån Frölunda gärdesgrinden även Skälby och Sylta ägor till allmänna landsvägen, men på det Lennartsnäs, Asker, Tuna och Öråker ej måtte med mera väg än de övriga sockenmännen betungade vara, finner Häradsrätten och skäligt att den i så måtto ifrån denna vägslagning befria, att de istället på förenämnde sätt upplaga och framgent under-

hålla vägarna ifrån deras hemman till Mansängsgrinden; vilket allt likväl till Konungens respektive Befallningshavande i länet fastställande hemställt var.

År och dag som före skrivet står.

På Häradsrättens vägnar Ol: Swedlitz ?

Carl Funck/Johan Lindeborg - utlåtande 9 mars 1769

Sammanfattning.

Carl Funk menar att vägen är en byväg och inte att jämställa med landsväg. Ny fördelning skall göras.

Jag kan av föregående Rannsaking icke annat sluta än att den omtvistade vägen icke annat är än en byväg för en del hemman på en viss nejd i Näs socken och således icke av samma beskaffenhet som allmänna landsvägen enligt Kungl: Utslaget på Ridderskapet och Adelns besvär år 1735 § 8, men som de hemmansåbor, vilka på dem redan bo skäligen även i byvägar böra hava lika lagt, och denna tunga således än ibland dem efter Häradsrättens betänkande jämkad; ty varder detsamma härmed stadfäst att vid första barmark fördelas, i vittnens närvaro av dem som jordägarna påkalla, varav delningslängden bör Herr Hovauditören och Kronobefallningsman Askeroth tillställas, att därmed vederbörligen försvara.

Uppsala slott den 9 mars 1769

Carl Funk.

Carl Joh: Lindborg

Lika lydandes med sin charaterade ovanskrift intygas Carl Ad: Bolin Vice Slottsfogde.

Lantingshausen protesterar 10 juli 1769

Sammandrag.

Lantingshausen protesterar mot det beslut, som togs i Häradsrätten angående vägunderhåll, när Lantingshausen var i Norrköping på Riksdagen. Han trodde inte att beslutet skulle gälla honom och protesterar nu mot Wachschargers förslag. Han begär ny undersökning och lovar att följa ett eventuellt nytt beslut

Mig förefaller det obegripligt, huru genom närgående Bro Häradsstingsrätts utslag av den 18 sistlidne oktober av Konungens Befallningshavande i Uppsala län, under sistlidne 9 mars, därå lämnade stadsfästelse, som mig under min varelse vid Riksdagen i Norrköping communicerat blev, jag för mina i Näs socken belägna hemman Näs Kyrkby, Ekhammar och Tibble kunnat påläggas, att deltaga i upplagandet och underhållet av den väg, som från allmänna landsvägen löper, framom Mansängsgrinden till Frölunda gårdesgrind. Allmänna lagen i 25 Cap: Byggninga Balken och i synnerhet 8 § av Kongl Resolution på Riddarhusets och Adelns besvär, den 8 januari 1735, utstaka tydligen ej allenast allmänhetens skyldighet i underhållet av de vägar, som för allmänna anses, och därtill deras egenskap beskrivas, utan ock densamma uttryckliga befrielse från underhållet av byvägarna, som endast böra underhållas av dem, som sig av dem betjäna.

Till följe av återopade paragraf av 1735 års Kongl Resolution, blev ock för ungefär 20 år sedan vid en ordentlig undersökning i Bro och Håbo Härader lagligen avgjort och av Konungens Befallningshavande fastställt, vilka av de så kallade smärre vägar, under namn av Socken- och Häradsvägar utav allmänheten borde underhållas, varuppå och sedan dessa vägar blivit genom lantmätaren avmätta och på alla hemman fördelade, denna fördelning liksom även vunnit landshövdingens bifall och längst för detta gått i verkställighet.

Om än den vägen i vilkens underhållande Herr Ceremonimästarens Wachscharger påstår hela Näs sockens allmänna deltagande, ej är begripen bland de vägar, som förberörde lagliga förrättning ansett för allmänna, har jag så mycket mindre trott någon nödvändighet för mig vara, att till bevakandet av mina hemmans rätt inställa mig vid den i höstas anställda och nu överklagade undersökning, som jag ej kunnat föreställa mig, att den i mindre måtto skulle angå mig, som för mina hemman av den omtala väg ingen nytta drager, än mindre att den skulle belägga hela socknen, och följaktligen även mina hemman mig bördan, upptinga av flera allmänna vägars underhållande, tvärt emot ovan anförda lagens föreskrift och ovanberörde för ungefär 20 år sedan fastställda undersökning, vilken borde vara i Häradsrättens och Landshövdingens friska minne.

Herr Ceremonimästare Baron Wachscharger må, med vad namn han behagar, kalla och anse den väg, som går från allmänna landsvägen åt Mansängsgrinden över Sylta och Skälby ägor, och genar sig ut till åtskilliga gårdar och hemman i socknen, såsom till Sylta, Skälby, Frölunda, Berga, Asker, Öråker, Tuna och Lennartsnäs vid vilka gårdar och byar dessa vägar var för sig stanna utan att gå vidare, så står det ändå fast, att denna väg, så till dess början, som grenar, ej annat är, än en byväg, i vilkens underhållande uppräknade hemman och gårdar, som sig av densamma betjäna, och inga andra är skyldiga att deltaga.

Jag lämnar därhän, vad skäl Herr Ceremonimästaren att vara missnöjd med den förklaring av denna vägs underhållande, som länsman Holmberg på dessa gårdars och byars anmodan för några år sedan, mellan dem skall hava gjort, och att däröver begära en lagligare undersökning. Det angår mig intet, men det är ock visst, att det ej tillkommit Häradsrätten vid denna undersökning annat göromål, än att fördela underhållandet av denna väg, som tillförne blivitt ansedd och bör anses som byaväg, på de hemman och gårdar, som sig av densamma betjäna, efter den proposition, som Häradsrätten funno deras belägenhet medgiva. Men som lovlige Häradsrätten i sitt utslag och Konungens Befallningshavande i sin stadsfästelse pålagt alla de övriga gårdar och hemman i socknen, såväl Stäke, Aspvik, Ålsta, Tibble, Näs kyrkby och Ekhammar, att även i denna vägs underhållande deltaga, ehuru väl de sig icke av densamma betjäna, varigenom Häradsrätten tillagt denna byväg den förmån, som lagen och anförda Resolution på Ridderskapet och Adels Besvär endast allmänna vägar tillägga, ibland vilka denna väg i anseende till dess belägenhet, tvärt emot meråberopade lagar, och den längd för detta fastställa, men vid detta tillfälle förgäten undersökning, ej vara får, att intet heller lagligen kan räknas, är jag, som för mina hemman egentligen talan förer, och omöjligen kan tillåta, att dem, ohörda någon ny och olaglig tunga påläggas kan, föranlåten, att hörsamligen påstå upphävandet av ett i så många avseenden olagligen fällt utslag.

Om emot förmodan Herr Ceremonimästaren måtte våga sig bestrida, någon av de grunder, varpå jag mina besvär byggt, underkastar jag mig villigt en ny undersökning till ett otvivelaktigt utrönande av sanningen, som jag föresatt mig, att i alla mina företagande på det nogaste följa.

Jag förbliver med högaktning och tillgivenhet Högvälborna Herr Presidentens å och Kongl Maj:ts och Riksen Kammarkollegium Hörsameste tjänare

Jac. Lantingshausen. Stockholm den 30 juni 1769.

(forts. fil Översät2.doc)

8 sept 1769

Högvälborne Herr Baron och Landshövdinge samt Riddare av Kungl Nordstjerneorden!

Sammanfattning.

Wachschlager protesterar mot Lantingshausens inlaga och försöker i brev till Landshövdingen bevisa orättvisorna. Han andrager åtskilliga paragrafer i lag och förordningar för att bevisa sin rätt.

Vid de besvär, som Överståthållaren, Riddaren och Kommendören Högvälborna Herr Baron von Lantingshausen, till Höglövlige Kungl Kammarkollegium angivit över Bro Häradsrätt, den 18 sistlidne oktober given, och Herr Baron och Landshövdingen den 22 december och 9 mars fastställda utslag, rörande upplagning och underhållande av den väg, som ifrån Näs socken i Bro härad löper till tings, kyrka, kvarn, stad av andra socknar har jag uti samma besvär i synnerhet är nämnd funnit mig föranlåten, följande kommentar att utgiva, den som Baron och Landshövdingen tvistar, jämte och eget yttrande, Kungl Kammarkollegie skärskådande underlåta.

Innehållet av förenämnde besvär, går, sammanblandat, förnämligast härpå ut, att Herr Överståthållaren ej skall blivitt hörd innan detta påstås tunga är vorden bli i sockenbelägne hemmanet Ekhammar, Näs kyrkby och Tibble ålagd: Att Häradsrätten skall strax bli hållen undersökning längre än den bort, sedan redan för 20 år skall blivitt avgjort, vilka av de så kallade smärre vägar, under namn av sockne- och häradsvägar, utav allmänheten borde underhållas. Att således den omtvistade vägen inte annat är än en byväg, som till följe av 25 Kap. Byggnings Balken och 8 § av 1735 års Resolution på Ridderskapets och Adels Besvär, inte bör underhållas av andra än dem härav betjäna.

Huruvida nu den av Herr Baron och Överståthållaren gjorde första invändning är grundat eller ej skönjas bäst av ingressen till Häradsrättens överklagande utslag, varest tydeligen är infört och sedan målet till Häradsrättens undersökande blivitt av Herr Baron och Landshövdingen remitterat har Rätten sedan vid sommaringet i maj månad förlidit år vid öppna dörrar resolverat att samtliga jordägare och hemmansbrukare i Näs socken, skulle genom Hl: Hovauditörens och Ers Befallningsman Askeroths försorg, vid nästa ting å första tingsdagen inkallas, att häröver höras, vilket beslut även genom pålysning av predikstolen i rätta tid är allmännerliga kungjort.

Att nu Herr Baron och Överståthållaren utan ————— kallelse, ej velat infinna sig denna sin påstådda talans förande för sin i socknen belägna hemman, lära förmodligen inte kunna med fog läggas Tingsrätten till last, som låtit till tinget inställa, icke någon så utan NB: samtliga jordägare och hemmansbrukare i socknen, vartill kommer att Hl: Baron och Överståthållarens 2:ne arrendatorer uppå Ekhammar och Tibble, länsman Holmberg och gästgivare Holmström, som bägge vid tingen närvarande varit, haft rådrum nog att ifrån sommaringet i maj till hösttingen, som hölls i oktober, och gör hela 5 månader, giva sin principal detta Häradsbeslut tillkänna, vilket jag tror förmodligen är skett, medan de, såsom av undersökningen finnes inför Rätta talan i socknen fört.

Att enahanda beskaffenhet är och det föregivande att Tingsrätten vid denna undersökning endast bort fördela underhållet av denna väg, uppå de hemman och gårdar, som sig av den betjäna, såvida en för 20 år sedan skedd undersökning om vägarna i Häradet borde vara i Häradsrättens och Herr Landshövdingens friska minne.

Tings och häradsrätten den 30 maj sistlidne år givna Utslag, som förses, No 1 bifogas, tydeligen visar att jag hos Herr Baron och Landshövdingen begärt, nu allenast utan grund av det mellan Frölunda och Mansängsgrinden en på Skälby ägor obrukliga vägstycket, utan och NB: den övriga snart förfallna sockenvägens lagliga fördelning och underhållande mellan dem som därtill kunde finna förpliktigade, och Konungens Befallningshavande målet till Häradsrättens utredande förvist, har samma Rätt, till följe så väl krav, som av 1739 års Kungl Förordning, angående fatalier i politie av ekonomie mål, ägt full rättighet att yttra sig i denna sak till hela sin vidd, utan avseende på den av HI: Baron och Överståhållaren återopade för 20 år sedan hållna undersökning, vilken, så vida den ej angick nu ifrågavarande utan en annan vägröjning, varken kunnat eller bordt emot nyssnämnda förevisning, tydligen företagit ligga Häradsrätten och Herr Landshövdingen i denna saks avgörande, i vägen antingen den varit i friskt minne eller ej.

Hade Herr Baron och Överståhållaren fört sig till minnes detta allenast för 10 år sedan under allmänt tryck utlovat Kongl: Förordning, som tyckte, att fatalier i mål vilka angå vägar och broar renderar inte kunna förhavas så vida de kunna tarva utan tidernas omständigheter, förändring skulle man med skäl förmodat att besvären i den delen ej satt rubric av begången olaglighet uppå Häradsrättens och HI: Baron och Landshövdinge Ämbetets åtgärd i denna sak, fast inte med något enda skäl är vist, vad mera laglighet den återopade förra undersökningen i sitt sammanhang äger, framför denna, vilken ej alltid finnes vara med all den laglighet ifrån början till slut hanterad, som till laga utslags ernående någonsin fordras kan.

Av ehuru jag för min del inte kan gilla de av HI: Överståhållaren godkände Häradsrättens och Landshövdinge Ämbetets vid förra skedd undersökning fällda utslag varigenom största delen av Näs sockens hemmansåbor, och däribland även mina åbor lagde utom socknen till vägröjning uppå Ryds sockenväg, med mera, som jag lagligt mätigt kunde hava därvid att påminna, vill jag likväl intill dess jag får se vad slut i denna sak falla kan, lämna dem i sitt värde, med uttryckligt förbehåll, att i fall denna och Herr Baron och Landshövdingen lagligen stadfäste, men överklagade vägröjning uppå Näs sockenvägar, skulle i anseende till dessa eller andra anförda besvär, ändras mig då må vara öppet att visa ut lidande, varuti mina gårdar och hemman i sistnämnda socken blivit försatta, igenom Häradsrättens och Landshövdinge Ämbetets 1746 och 1749, utfärdade författningar uti då avgjorda vägröjningsmål.

Näs socken, som inte ägt någon så mäktig Patron inom sig borde som de andra socknar har, och saknat den förman som de andra, men i synnerhet Ryds socken, blivit genom HI: Kapten Blixen och flera herrskapers bemedling och ägande influence tillagt, därigenom dess sockenväg, så väl som den därifrån löpande avlägsna Kyrkvägen, den inga andra än socknens egna innevanare utnyttja till kyrka och prästgård, blivit nu i flera år med nästgränsande socknars tillhjälp, under namn av allmänna underhållen.

Det är icke då märkligt att HI: Baron och Överståhållaren såsom inbyggare i Ryds socken, yttrande förra författningar, nu denna överklagade sista, i då den förra auktoriserar en vägs underhållande genom Ryds socken, varav HI: Överståhållaren till dess i samma socken belägen begärdes var med bekvämlighet sig ytterst betjäna; då däremot denna senare rör en vägs underhållande uti Näs socken av innevanarna själva, därav väl icke HI: Herr Ståthållaren, såsom i socknen ej boende, men jag med flera, som hemvist där hava och betjäna; begärdes därför för min del jag fullkomlig gjort att erkänna det rättvisa Utslag, vad Baron och Landshövdingen kunnat; varigenom även denna socken är förunt, att numera genom ett allmänt deltagande för dess vägar till ting, kyrka, kvarn, stad och angränsande socknar, nylagade och underhållna, sedan de under den tid sockenborna blivit med utsockne vägars byggande sysselsatta så förfallit, att de snart utan fara ej kunna mera nyttjas.

Ganska besynnerligt är, att Herr Baron och Överståhållaren anser för en olaglig tunga på den uti Näs socken tillhöriga hemmansåbor, att deltaga uti underhållandet av en inom socknen belägen väg, densamma åbor förmedelst umgänge, och flera nödiga behov med sina grannar och sockenbor, aldrig kunna undgå att nyttja, men samtycka inte desto mindre till en i många avseenden långt större, dem och flera i Näs socken åkommen pålaga, nämligen underhålla en näst intill gränsande sockenväg, av 3 gånger längre sträcka på mantalet utan att de behöva av denna väg sig betjäna, såvida både kyrka, kvarn och tingsställe äro inom socknen belägna.

Att och den havande fina undersökningen icke hade veterligt annat föremål, än ett lindrigare vägröjningssätt förmedelst sockenvägarnas fördelning efter hemmanstalet, den om vittna HI: Kapten Blixens, till Landshövdingeämbetet ingivna Memorial, och den i stöd därav avgångna skrift till Häradsrätten, varigenom den blev uppdraget, att NB häröver men inte annat, för Häradets allmoge, så att om socknen vid undersökningen, ifrån ett blott hörande omfattat, är igenom varjehanda omgångar, så vidsträckt gjort, att flera mål, som inte voro till Häradsrättens upptagande första, blivit inblandade och utgjorde hörer sådant emot lagens och 1759 års förr återopade Kongl Förordnings tydeliga föreskrift ingen laglig verkan kunna medföra.

Då följer i ordningen inte huruvida denna väg är en sådan byväg, som till följe av 25 Kap Byggnings Balken och 8 § i 1735 års Resolution på Riddarskapet och Adelns Besvär, inte bör utan HI: Baron och Överståhållaren, vara påstående av andra underhållas, än dem som sig därav betjäna; därtill blir nödigt, att av lagens tydliga innehåll och lagstiftande maning närmare utövas.

Nyssnämnde 25 kapitlets jämförd med 4 kapitlet 1: Bygginga Balken håller, att utom allmän landsväg, skall vara väg till ting, kyrka och kvarn, så ock NB annan farväg. 4 § i förnämnda kapitel stadgar, att där väg löper till stad och NB socken etc skola märken sättas. 6 kapitlet förmår att vägar NB alla som hemman äga, eller bruka, vägröjning och det utan undantag av Konungens gårdar, med den uttryckliga tillsägelse att Konungens Befallningshavande äger vård därpå hava, att NB den ena ej men om den andra betungas. 9 § förbinder inte allenast landsvägens, utan ock andra NB farvägars, läggande av förra stället, utan domstolens lov och minne. 11 § binder den som med vägröjning tredskas till plikt och 15 § kunna häradet visat till en var, som ogild väg utan undantag finner, dessa lagens och bevis klarligen lagstiftarens mening vara att bibehålla ordning, skick och rättvisa i landet, till allmänhetens gemensamma bästa: att således inte allenast socken- tings- kyrko- och kvarnvägars, utan och andra NB förvägars underhållande är en allmän vård ombetrodd, vilken efter den citerade 8 § innehåll tillkommer, att få dela denna tunga innevånarna i länet emellan, att NB den ena ej om den andra betungas; och äntlig att till vinnande därav, både pliktens utsökande och hörande rättigheten blivit vidsträcktare, än vid andra författningars handhavande.

Tillökningen härav blir då, att som denna väg löper till ting, kyrka, kvarn, stad och socknar, så som den alla de kännetecken varvid 25 kapitlet 2.4 §§ Bygginga Balken qualificerar sådana socken- och farvägar som allmänna vårderna äro anförtrodd, ock på sätt som 6.8 §§ föreskriver böra underhållas.

Till ytterligare bevis att ock denna ytternde väg redan för 24 år, och således förr än den omförmälte första undersökningen existerade, är av Häradsrätten för sockenväg erkänd bifogas för nr 2 Bro Häradsrätts utslag av den 24 sept 1745, varigenom dåvarande ägaren av Tibble by i socknen av Herr Baron och Överståthållaren nu possiderar blev tillåtet efter gjord anhållan för Tingsrätten och sockenbornas begivande att i stöd av 9 § 25 kapitlet Bygginga Balken lägga denna väg till ett annat lägligare ställe av byns ägor med vilkor att sätta denna väg i försvarligt gott stånd.

Av allt detta lär icke med sig kunna påstås att denna väg kan vara en byväg, med mindre inte tillika medgives, att 19 och 20 hela hemman förbi och över vilkas ägor densamma löper, skola utgöra en by, och även Ryds socken i sådan händelse, som tillsammans ej utgör flera hemman, bör för by anses, och följaktligen den väg, som den i socknen av allmänheten underhållas för byväg.

Att och dessa Herr Baron och Överståthållarens hemmansåbor ej kunna undgå nyttja denna väg bevisar jag vad Näs Kyrkby angår följande komminister Flumén nr 3 uppgivna förklaring. Vad Ekhammar åter beträffar, som av länsman i orten bebos så kan var och en opartisk lätt finna, huruvida hans tjänst kan tillika honom, och med 2/3 av socknens innebyggare, icke äga kommunikation. Men besynnerligast av allt är, att Herr Överståthållaren vill under samma rätt som 3: momentet av 8 § i 1735 års Resolution omförmäler fägna Tibble Gästgivargård, såsom av denna väg sig inte betjänande eller nyttodragande.

Jag lämnar var och en som känner denna gästgivargårds belägenhet, och på vars ägor dessutom denna väg till en del ligger, som tillagan nr 2 intygar huru det kan vara möjligt att påstå, den ifrågavarande väg ej skall av samma nyttjas, och bevisligt likväl är, att ingen enda dag, ja knappt halv dag går förbi; som denna väg inte nyttjas på varjehanda sätt till gästgiveriets och de resandes behov med yttre aktande, sedan ordinarie hållskjutsen gått ut, eller i andra förändringar, som emellan lantmän av grannar ytligt kunna förefalla.

Av allt detta, gör jag då den billiga slutsats, att som jag förmodar hava tydligt ådagalagt: det Herr Baron och Överståthållaren inte sagt till dess anförda besvär nog, varken av iakt föregiven domstolens och herr Landshövdingen förfarande samt lag, eller av det återopade lagen 25 kapitlet Bygginga Balken, av 1735 års Resolution på Riddarskapet och Adelns Besvär, ty hoppas och påstår jag ödmjukast att det av Herr Baron och Landshövdingen stadfästade Häradsrätts Utslag, må varda vederbörligen till sin kraft och väntan bibehållit, såsom på beskriven lag och goda skäl grundat.

Det kan inte heller undfalla Herr Baron och Landshövdingen, med vad betycklig större tunga 2/3 delar av Näs sockenbor skulle bliva belagt mot de övriga, såsom invid landsvägen är boende, ifall de förra skulle ensamma uppehålla en förväg, som utan varje gård, ifrån denna huvudväg löpande särskilda byväg, utgör 5915 5/8 alnar därigenom skulle nödvändigt hända, att en del åbor finge 4 differente vägstycken nämligen lands- härads- socken och byväg att underhålla, då däremot de andra endast behöva om sina andelar på lands- och häradsvägarna, som tillika tjänte dem för både socken och byväg.

I avseende på en så stor sig företeenden olika tunga emellan undersätare i ett land, de där efter Sveriges lag böra inta lika rätt, har jag sanningen till styrka, den jag aldrig haft avsky att frambara, något bestrida och sviktande grunder, varje Herr Baron och Överståthållarens besvär äro byggda, men den sälla övertygelse, att om nu ny undersökning skulle beviljas, den jag dels på det högsta betacka, såvida ingen olaglighet, med skäl kan tillvitas den andra gjorde saken då den under rättvisans skydd blir lämnade icke skulle kunna i minsta måtto förändras.

Skulle i övrigt flera av socknens innebyggare, som icke äro arronoderade med deltagandet i denna vägs underhållande, hava besvär däröver avgivet, torde dessa mina påminnelser även till dem, vara längeliga såvida besvären på samma skäl äro grundade. Men i annor händelse anhåller jag vördsamligen, att mig måtte lämnas tillfälle med mina anmärkningar över den att inkomma.

Förbliver med högaktning, högvälborna Herr Barons och Riddarens Ödmjuka tjänare
Gustaf Wachschrager.

27 okt 1769

Näs sockenvägs underhåll. Protest från Wachschlager

Huru jag uti mina, till Herr Baron och Landshövding Funck, avgivna påminnelse vid de besvär, som Överståthållaren, Riddaren och Kommendören Högvälborna Herr Baron von Lantingshausen, hos Höglövlige Kungl Kollegium anfört över ålagt deltagande uti Näs sockenvägs underhållande, tror jag mig hava tydligen vist det ofog, varmed Herr Överståthållarens befrielse påstår; lämna mig icke desto mindre nyssnämnde Herr Landshövdingens till Kongl Kollegium avgivna förklaring tillfälle att upplysa en och annan omständighet.

Vid den berättelsen, Herr Landshövdingen gör om landsvägarnas läge från Stäkes färja äro utom de 3:ne huvudvägar, även 2:ne andra mindre vägar uppnämnda, därav den ena skall leda till Örnäs, och den andra till Lejondahl: härvid märkes 1: antingendera avdela vägar, ehuru den väl icke än; minsta jämförelse, så vida de, likasom flera andra märkeliga byvägar, endast hade till och ifrån de omnämnde enstaka gårdar, utan att andra behöva därpå till sina hemvist framfara, då däremot 2/3 av Näs socken 19 á 20 hemmansåbor, icke utom den förra vägens underhållande, kunna komma ifråga fram till ting, kyrka och kvarn samt söder. 2:o att den vägen som ifrån landsvägen vid Tibble förr gått fram till Örnäs, är redan av ålder inlagd, vartannat ens innan nu nyttjas med större bekvämlighet över denna gårds enskilda ägor, som framlöpa på Ryds sockenväg, tillfölje därav ingen annan, proferror fundi? bör densamma underhålla.

Av helt annan beskaffenhet är således den omtvistade vägen, ty kartan över Mälaren utvisar nogsam, hurusom hela Näs socken formerar en halvö uti nyssnämnde sjö, ifrån vilkens yttersta ända, den ifrågavarande väg av snart 1/2 mils längd leder sig fram till stora landsvägen till Tibble och så vidare till kyrkan, kvarn och södra, andra socknar och tingsplats.

Av denna väg är ungefär en fjärdedel vilken närmast stöter intill landsvägen, den delen, som hitintills, igenom länsmans gjorda fördelning, blivit försvarligt underhållen, NB av de på denna halvö nederst belägna hemmansåbor, utan att övra gårdar av hemman, som uti Häradsrättens protokoll finnas specificerade, haft därav den minsta känning, och varav hänt att de övriga 3/4 av samma huvudväg, som till de nedigt belägna egendomar framlöpa, alls intet inrörd och därigenom så förfallen, rakt ingen ens den till Herr Landshövdingen insände syningsattesten, kunde utan fara därpå framkomma.

Dessa gårdar och hemman, haver således ingen nytta av, att långt ifrån sina hem, underhålla vägstycken på de över av närmast till landsvägen liggande fjärdedelen av socknens väg, då de måste till sin fortkomst uthärda, icke å egna, utan andras ägor, närmast sina hemvist en odräglig väg 3 gånger längre än den upplagade.

Att hjälpa denna olägenhet dymedelst, att dessa borde ensamma underhålla hela sockenvägen, vore i mina tankar, att bota ont med högst värre, såvida de äro redan nog plågade av vägars läggande både inom och utom socknen, och obilligt vara, att ålägga detta underhållandet av så lång sockenväg, samt befria de övre socknens innebyggare därifrån, varigenom visserligen en ganska stor olickert i tungans dragande inom en och samma socken skulle uppkomma.

Av sådan grund och av så olika förhållande, har jag sökt ändring uti länsmans olaga gjorda delning, vilket ock av Tingsrätten är prövat, som denna tunga således sökt jämka sockenborna emellan, att de på nedra änden belägna hemman skulle vara för den nedersta och alldeles förfallna vägens upplagande och underhållande, varemot den övre delen av socknen, varest dessa hemman äro belägna, för vilka befrielse nu påstås borde endast underhålla den övre redan upplagade delen av samma väg efter hemmanstalet.

Härav synes klarligen, att den uppå tunga, som säges vara dessa åbor ålagt, icke är av den bästa delen som den av Herr Överståthållaren beskriven, ity dessa hemman icke allenast fått en enda upplagad väg, den ska endast ——— att med några lass grus årligen underhållas, utan ock vid den nedan skedda mätningen ansenligen 8 stora vägstycken är de andra, bestigande allenast till 4 samma på helt mantal, varemot de andra hemmansbor, igenom nu sådan vägens å ägofördelande, efter begivande, lämnar sina förra väl underhållna vägstycken, och istället mottagit vida längre och alldeles förfallna vägar, dem de och nedan i hopp om stadsfästelse av detta har Landshövdingens förordnande, bättrat och satt i fullkomligt stånd, innan några besvär härom till Höglövlige Kungl Kollegium blevo ingivna.

I övrigt åberopar jag mig, så väl i anseende till Herr Baron och Överståthållarens besvär, som har Hovjunkare Gripenstedts anförande, vilken senare icke med intra fatalir inkommit, allt vad jag i den sak hos Herr Baron och Landshövdingen Funck anfört, förvissad att Höglövlige Kungl Kollegium icke anser detta mål, såsom privat tvist emellan herr Överståthållaren och mig, utan för en sak, den har ordning och rättvisa, samt landets anseende och förkovran till föremål, vars befrämjande är Höglövlige Kungl Kollegii omvård in specie anförtrodd.

Framhärda med vörndnad Högvälborne Herr Grevens, Riddarens, Skattmästarens ——— Riddarens samt Höglövlige Kungl Kammarkollegii ödmjuka tjänare Gustaf Wachschlager.

Jacob Gripenstedts brev

Sammanfattning.

Jacob Gripenstedt håller tacksamt med Lantingshausen i hans besvär mot Wachschlagers olagliga påstående, angående byvägens underhåll.

För kommunikation av det utslag, som Ceremonimästaren Välborne Herr Gustaf Wachschlager vid Bro Härad's lovliga tingsrätt erhållit den 18 december 1768 uti dess påstående angående en särskild byvägs vidmakthållande i Näs socken till dess gård Frölunda, avlägger jag en ödmjuk tacksägelse; Även vilket mål jag mig nu väl borde förklara: men som Överståthållaren samt Riddaren och Kommendören av Kungl Maj:ts Orden, Högvälborne Herr Baron von Lantingshausen uti dess ingivna besvär uti Högvällovlige Kungl Kammarkollegie redan andragit allt vad som kan erfordras att bevisa olagligheten av herr Ceremonimästaren Wachschlagers påstående; alltså konformerar jag mig, till alla delar med vad Högbemälte Herrar i detta mål framfört och framhärdat med vördnad Högvälborna Herr Barons och Landshövdingens samt Riddaren av Kungl Nordstjärneordens ödmjukaste tjänare

Jacob Gripenstedt.

Klagomål från gästgivarna i Tibble och Gran att de pålagts hålla fler hästar, 7 Sept 1784

Sammanfattning.

Begäran från gästgivarna att få lindring i skjutningen och en rättvisare fördelning av hållskjutssystemet. Man begär bl a hjälp från Lagunda och Trögds härader.

Sedan Herr Kronobefallningsman Sven Askeroth redan i mars månad genom påskrift i dagboken ålagt undertecknande gästgiveriinnnehavaren att för Tibble gästgivargård hålla sex och för Grans gästgivargård hålla fem hästar dagligen, till de resandes forthjälpande, över vilka av så obilligt ålagda tunga, såsom till dess svaga gästgiveri alldeles olämplig, vi blivit föranlåtna Befallningshavande i Uppland, Herr vice Landshövdingen Kanslirådet och Riddaren av Kongl Nordstjärneorden, Välborna Jacob von Engeström andraga besvär; har Kungl Maj:ts Högvälborna bemält Herr Befallningshavande, genom i djup ödmjukhet här vidlagda utslag, under den 25:te nästlidne juni, behagat gilla en slik kronobefallningsmannens i sig själv obilliga, som våra gästgivarehemman i flera avseenden missgagnelig anstalt.

Det bör icke få vara länets Hövding obekant, vad angående skjutsindelningens påsyftade förbättring, tid efter annan, nämligen åren 1773 och 1774 varöver tingsprotokollen genom Eders Höggrevlige Excellens och Höglövligen Kungl Kammarkollegii höga försorg ifrån höga Vällovlige Landshövdingeämbetet nådegunstlig bliva infordrade; samt sistlidne år 1779, till ortens skjutsallmoges och gästgivares billiga lindring beslutits att hava även, efter vår tanke i tydeligaste måtto, ådagalagt, så gilde skäl och orsaker som bort verka vårt frikännande ifrån en tyngd, som i skäligaste mån är vida skilt ifrån Hans Kungl Maj:ts genom brev den 12:te januari 1776, vilket i närgående tingsrannsakningsprotokoll den 7:de maj 1779, finns intagit angående hållskjutsindelningens förbättrande och jämlikhets vinnande härutinnan i allmänhet, allernådigast förklarade vilja och avsikt; hur på allt sådant har Herr Landshövdingen inte behagat göra ringaste avseende, utan, lättigsta och minst mödosamma Metoden, fastställt det antal egna hästar posterande av gästgivarna som Kronobefallningsmannen, och ålagt vilket antal blivit vid Tibble gästgivargård ifrån sex till åtta hästar dagligen yttermera förökas.

Uti Konungens Befallningshavandes ovanberörde nog tränga och förhastade utslag, Nåd rättens ändring nu i djup ödmjukhet sökas, vill väl förebäras, att omrörda dryga skyldighet med så många dageliga hästars hållande för blotta gästgivarens skall blivit oss, sedan längre tid tillbaka, ålagt; men när och huru det skäl, det här intill denna stund icke kommit till vår kunskap. I flera och över tjugo års tid har ständigt i dagböcker vart antecknat att antal av sex gästgivarens egna hästar för Tibble och fem för Gran; vilka hästar dock skulle utgå endast om söndagar, såsom förstärkning av det eljes, för samma dag anordnande ringa och emot vardagarna mindre antal hållhästar: eller och skulle gästgivarens egna hästar sålunda nyttja, att det utsatta antalet endast utgingo en gång i veckan; men att samma antal hästar för gästgivarna bliva, som det överklagade utslaget orätt vill förklara, endels förökade, och endels ställda på alla dagar i veckan, därtill lärer efter all sund och förnuftig tanka icke kunna ledas minsta grund, utan eller i någon motto förenas med Hans Kongl Maj:ts, i ovan högstberörda Utslag, allernådigast förklarade vilja och befallning, till underdånig åtlydnad varav Konungens Befallningshavande låtit anställa den undersökning som förehades den 7 maj 1779, samt uti order till kronobefallningsmannen vilka i protokollet intagna finnes, sträckt sin uppmärksamhet förnämligast till hållskjuts.

Indelningens förbättrande vid Tibble och Grans gästgivargårdar såsom i synnerhet stadde i största trångmål och bristande tillgång på erforderligt antal hållhästar, som pålades borde på dessa stationer förökas, men vilken förökning av Bro och Håbo häraders där dessa gästgivargårdar äro belägna, icke kunna åstadkomma det och Häradsrätten jämväl funnit vara i synnerhet grund att ock förty förklara det den olikhet, som vore uti skjutsningsbesväret mellan Håbo och Bro Härad, som skjutsar på 14:de dygn samt angränsande Trögds och Lagunda Härader, som endast skjutsa var

4:de, 5:te och 6:te vecka borde rättas så att skjutsen skulle jämlikt fördelas på hemmanen utifall dessa härader, utan all motsats, så mycket hellre, som saken blott berodde på verkställighet av Hans Kungl Maj:ts därom tydliga tillkännagivna Nådigsta vilja och befallning, vilken är så vidsträckt, att avseende på någon länsgräns icke en gång finga verka uppehåll i fullbordandet av Kungl Maj:ts i så måtto, nådigt förklarande avsikt.

Nu, alldenstund har 9 år förflutit, utan att ovan merhögstberörde Kongl Brevs innehåll annan verkställighet följt, än att gästgivarerna i Tibble och Gran, genom det nu överklagade utslaget blivit fast mera än tillförne, obehörigt betungade med så drygt antal egna hästar dagligen posterande, vilkas åtgärd vilket Ers Höggrevliga Excellens och Höglövlige Kungl Kammarkollegium högt upplyst täckas finnas vara i svåraste måtto stridande emot Hans Kungl Maj:ts Nådiga syftemål; så hoppas och bönfaller vi allerödmjukast det värdes Eders Excellens och Höglövlige Kungl Kammarkollegium Nåd och Höggunsträtt visligen låta oss vederfara att till vår tryckande nöd lämplig, hjälp och bistånd lindra oss ifrån det, gästgiverierna på otillbörligt och på vida över vår förmåga ålagda dagliga hästantalet, och pålades lika rättvist avhjälpa de olägenheter, som uppå liden och ringa tillgång på hållhästar, oss i högsta måtto beröra och icke desto mindre äro, vid befördran av de resandes lättare fortkomst hinderliga.

Utom vad pålades i djup ödmjukhet anført är, det vi förmoda vara kraftigt gällande skäl till ändringar vinnande Konungens Befallningshavandes vidtagna och nu överklagade författning, utbedja vi oss, få, med Eders Höggrevlige Excellens och Kungl Kammarkollegie nådgungstliga tillstånd tillstånd anmäla de omständigheter, vilka såsom pliktige orsaker, äro antagliga till utverkande av vår billiga lindring: Vid våra innehavande gästgiverihemman de där endast bestå, Tibble av 1 mantal, och Gran av 3/4 mantal, gives icke utrymme och tillgång till inhägnade betesmarker, så att våra hästar som sommartiden, intill dess vägarna till betning uppsläppes, måste söka sig föda på utmarken, i öppna skogar och på allmanningarna, där det ofta är största omöjlighet, att dem kunna ertappa, men de behövas att nyttjas.

En eller högst 2:ne hästar vid vardera gästgiverihemman kunna väl, med största svårighet, äntligen finna något bete om sommaren; men till flera hästars föda gives icke minsta utväg. Åkern vid gästgiverierna är även ringa och höborden svaga, samt fodret följaktligen för de till hemmanens hävd oundgängligen nödiga kreaturens framfödande över vintern knappast tillräckligt: och således gives intet tillfälle till hästens stallning, inne om sommaren, vadan orimligheter av pålaga, med så många hästar dagligen posterande av själva gästgiverierna bliver så mycket synbarare; helst om 8 av 5 hästar skulle dagligen böra utgå för gästgiveriernas räkning, då i sådan händelse skulle för varje vecka komma att posteras 56 hästar på det ena och 35 hästar på det andra samt således över hela året så det förra 1820 och på det senare 1825 hästar.

Skulle detta kunna ställas in precis borde 3 minst 2 uppsättningar av hästar existera, ty en häst orkar inte möjligas oftare löpa i skjuts, än varje 3:dje eller någon gång varannan dag. Till så många hästars inköp samt deras underhållande, med nödiga drängar och redskap, äro vi icke mäktiga. Och om vi åter skulle mot all billighet, underkastas ett så svårt öde, komma våra besvärigheter, under den fåfängt försökt av dylika tyngden mångdubbelt att överstiga de få obetydliga förmåner oss kunna tillflyta förmedelst ränta en del av allt roteringsfriheten, som förmodligen blivit gästgiveriet tillslagen, såsom någon liten belöning för gästgivarens möda och besvär vid tillsynen, att ordning och skick bliver bland skjutsallmogen bibehållen, så att de resande ordentligen forthjälpas varföre gästgivarens ansvar oftast kräves, samt till hållkarlens avlöning och underhåll bli för själva näringen vid gästgiveriet äro vi särskilt taxerade, men hinner inte här uppräknade de flera tyngder och kostsamma besvärigheter, som med ett gästgiveri äro oförnekligen förknippade.

Eders Höggrevlige Excellens och Höglövlige Kungl Kollegium visar nogsamt att vardera av de skyldigheter som ett gästgiveri åtfölja, äro på betydliga och kännbara att de tillsammans antagna oförnekligen verka vår totala undergång, i synnerhet om, som med den nu överklagade författningen vill otillbörligt påhäftas, vi skola betungas med så utomordentligt antal dagliga hästars posterande; vilket är så mycket obilligare, som andra våra vederlikar, de där utan att större antal hållhästar jämväl hava till små gästgiverier en anseelig reserv icke till hälften känna de tyngden, som avtrycka då likväl den ena undersåten icke bör betungas mer än den andra, vid fullgörandet av en skyldighet, som i anseende till alla, är lika ovillkorlig uti dessa oss och vår timmeliga bärgning på det närmaste rörande omständigheter, och då våra häradsbor, som draga mer än fördubblad tunga av hållskjutsar emot angränsande härader, icke äro möjliga att giva någon tillökning i det förr anordnade antalet hållhästar, som på Tibble äro 10 till 11 stycken och på Gran 15 till 16 på vardagarna.

Reserv icke eller på någondera stället är möjlig varav oftast händer att då allmogen är hindrad med kvarn och spannmålets utförsel, kungsängsbärgning, kungs- och andra skjutsningar för Kungl Familjen och höga ämbetsmän samt kronoskjutsningar vid varjehanda tillfällen, i sådana fall till gästgiveriet knappast inkommer en och annan hållskjuts varmedelst gästgivarens plåga, tunga, omsorg och besvär yttermera förökad; och största skada och äventyr oss dymedelst tillfogas, att våra hästar så förköras och fördärvas, att de på flera veckor och månader icke kunna nyttjas, och ofta slutligen gå alldeles förlorade och varde till allt vidare nyttjande otjänliga, utan att för ett slikt vårt gruvliga lidande kunna vänta den minsta ersättning; ty de fel, som en häst under skjutsningen ———, kunna ofta ej synnerligen förmärkas; Förhoppas, som ock i djup ödmjukhet befaller vi det värdes Eders Höggrevlige Excellens och Höglövlige Kungl Kammarkollegium, Nåd- och Höggunsträtt vist låter de av Häradsrätten föreslagna hjälpen ifrån angränsande Lagunde och Trögds Härader befordras till ofelbar skyndsamt fullbordandet vardera gästgivarer måtte, i anseende till Edra beräkningar på nära Residens Backar undfå en sådan tillökning på hållhästar, som kan bliva de resan-

des emot förra tiden vida tillökta, antal motsvarig och lämplig i varmedelst, och om än flera än 24 hållhästar i dygnet blevo till vardera stället indelta, en billig jämlikhet i närmaste måtto ämnad, och pålades avsikten med Hans Kungl Maj:ts i ofta högstberörde brev nådigst förklarade vilja, såsom exemtif (?) och ——— huvudsakligen gällande, otvivelaktigt befrämjandes, och detta medelst lättare forthjälpande befordrades. Varjämte vi i lika ödmjukhet ytterligare anhålla, att nu och framdeles bliva, av anförda skäl ifrån den nu överklagade pålaga med 8 och 5 hästars dagliga utgörande nådgunstigas befriande, samt få till godo njuta, vad det i Häradsrättens undersökningsprotokoll intagna projectet, angående vårt deltagande i skjutsningsbesvären omförmäler, att nämlige vid Tibble Gästgiveri hålla 2 och vid Gran 1½ hästar i dygnet.

Under säker allerödmjukast tillförsikt, om nådgunstlig villfarighet i vår lika ödmjuka anhållan, framhärda med oavlatligt djup vördnad Eders Höggrevlige Excellens samt Höglovliga Kongl Kammarkollegie
Allerödmjukaste tjänare

På respektive gästgiveriägares H H Major och Riddaren Baron Lantingshausens vägnar, efter i bilagd fullmäktige Johan Gradin, Pet Holmström, gästgiveriarrendator av Tibble gästgiveri, Per Jon i Gran.

(forts. fil Översät3.doc)

Fullmakt in Blanco rörande av Landshövdingen nyligen anbefalle åtta hästar för gästgiveriet i Tibble. 1784

A Lantingshausen.

Kungl Maj:ts Befattningshavandes i Uppland Utslag, uppå gästgivarnas i Tibble och Grans gästgivargårdar, Johan Grandin och Petter Holmströms anförde besvär däröver, att Kronobefallningsmannen Askeroth, genom påskrift idag bekom för nästlidne 8 mars månad inlagt, Grandin för Grans gästgivargård hålla fem, och Holmström för Tibble 12 egna hållhästar dagligen; och vördligen de omnämnda mig anhålla i stöd av åren 1773, 1774 och sist 1779, anställda undersökning härom; uti vilka mål kronobefallningsmannen välbetrodde Sven Askeroths utlåtande infortrat, och andra med inkommit:

Givet Uppsala Landskansli den 25:te Juni 1784.

Då de besvärande icke kunnat anta något Kongl Maj:ts Befallningshavandes förordnande, som dem frikallar ifrån den sedan längre tid tillbaka, dem åliggande skyldighet, nämligen för gästgivare uti Tibble gästgivargård att hålla 8 stycken hästar i dygnet och gästgivaren i Grans gästgivargård, att hålla fem hästar i dygnet, till de resandes forthjälpande enär hållskjutsen icke är tillräcklig; så bör det vid nyss nämnde författning förbli.

Oss åligger kronobefallningsmannen i orten att noga tillhålla gästgivarna denna deras plikt fullgöra, eller i vidrigt fall sådant hit inberätta.

Den missnöjde äger inom fyra månader sig besvära i Kongl Maj:ts och Riksen Höglovliga Kammarkollegie. År och dag som ovan.

Jac von Engeström /G S Joh Sam Wickroth

Utdrag ur dombok hållet vid lagtima sommartinget med Håbo Härad på Grans gästgivargård den 7 maj 1779.

(angående hållhästar m.m.)

S D Sedan till följe av Kongl Maj:ts Befallningshavandes i länet fogade anställte, så väl detta, som Bros, Trögds och Lagundas häradsinveånare vilka hållskjuts utgöra, blivit, medelst allmänna pålysningar, till tinget å dag kallade, att genom fullmäktige från varje socken sig inställa och höras, angående någon nödig befunnen tillökning uti de dagliga hållhästarna vid Tibble och Grans gästgivargårdar, samt sättet till att slikt ändamåls uppfyllande så blev nu detta ärende företagit och voro härvid tillstädes å Ämbetets vägnar, efter order kronobefallningsmannen högaktade Sven Askeroth, samt kronolänsmannen i fögderiet välaktade Carl Magnus Blomberg i detta härad, Carl Fredrik Setterbom ifrån Trögds härad och Johan Wisell från Bro härad. Ifrån kronobefallningsmannen högaktade Jacob Eckerdths fögderi kronolänsmannen välaktade Olof Ekman och ifrån kronobefallningsmannens Carl Hornemans fögderi vice landsfiskalen och kronolänsmannen välaktade Daniel Holmberg tillika med följande, dels med behöriga fullmakter försedda ombud, dels själva jordägarena, nämligen ifrån Bro härad för Ryds och Näs socken Herr Hovjunkaren välborna Carl Wilhelm Iserhielm, samt ifrån Bro och Låssa socknar frälseinspektorena Pehr Öberg vid Säbyholms och Eric Lindström vid Ädö sätesgårdar; ifrån Håbo härad, för Tibble socken Herr sekreteraren välborne Samuel Riben, mantalskommisarien högvälbetrodde Carl Gustaf Smeding, samt bönderna Per Andersson, Hälgesta, och Mats Bertilsson i Svarsta, för Håtuna och Hägeby socknar Herr Majoren och Riddaren av Kungl Svärdsorden välborne Ger-

hard Dufva, för Kalmar socken frälsebefallningsmannen och skatteägare Johan Molander i Råby, samt bönderna Anders Andersson därstädes och Carl Carlsson i Torresta för Skoklosters socken bonden Jacob Göransson Sjunga (?), men från över- och Yttergrans socknar voro ej några särskilda fullmäktige utan åtskilliga jordägare själv närvarande; Ifrån Trögds härad för Lillkyrka socken Högvälborne Herr Baron och Riddaren av Wasaorden Eric Gustaf Oxenstierna, för Wallby och Bondarnö socknar bonden Erik Eriksson i Gubby by förstnämnde socken och på egna vägnar Herr Översten och Riddaren av Kungl Svärdsorden välborne Erik Malmefeldt för Veckholms, Kungs Husby, Torsvi och Hacksta socknar var Auditören Ädel och Högaktad Johan Osander, för Löts socken bonden Anders Eriksson, Tunby för Husby Sjutolfta socken bonden Ludvig Andersson i Ryssinga för Willberga socken nämndemannen Erik Eriksson i —sta och bonden Johan Johansson i Grillby, för Herkullsberga socken bonden Nils Eriksson i Malma, samt för Boglösa och Litslena socknar kronolänsmannen välaktade Mattias Wållen; och från Lagunda härad för Långtora socken nämndemannen Börje Larsson i Långtora by, -sätra och -sunda socknar regementssskrivare välbetrodde Jonas Sundeman för Holms socken bonden Nils Nilsson i Gymminge för Biskopskulla socken bonden Per Andersson i Garn för Giresta socken inspektoren Eric Lindberg i Röloppe by, för Hjalsta socken bönderna Johan Karlsson i Ör, Johan Eriksson i Bälsunda och Anders Olofsson i Wängsta för Fittja socken Olof Renström i Reflösa och för Kulla socken fjärdingsmannen Erik Holmgren i Gryta.

Varefter kronobefallningsmannen Askeroth uppvisade Kungl Maj:ts Befallningshavandes den 19:de sistlidne april till honom avlätna skrivelse, som upplästes av innehåll, att som Kungl Maj:ts Befallningshavande, till avhjälpande av de flera inkomna klagomål, angående bristande skjuts för resande vid Tibble och Grans gästgivargårdar funnit nödvändigheter fordra att dagliga antalet på hållhästar därstädes blev förökt och samma förökning av Bro och Håbo härader ej torde kunna åstadkommas;

Alltså och sedan domhavandes var rörande detta ämne till Kungl Maj:ts Befallningshavande ankommit, anbefalles Askeroth till i dag antyda Håbo och Bro samt de som till fögderiet hörande socknar av Trögds härad innevånare, vilka hållskjuts utgöra böra, genom fullmäktige från varje socken sig inställa, utom om förenämnde tillökning sig utlåta; varandra meniges detta slik tillökning, i anledning av Kongl Brevet den 12 januari 1776, på det sättet verkställes, att ifall vid undersökningen, befinnas skulle att Håbo och Bro härader själva darsamma ej skulle kunna åstad, komma de närmaste av angränsande Trögds och Lagunda härader därtill utses; till vilkens ända även deputerade därifrån sig infinna, men på det ändamålet så mycket lättare måtte vinnas, så jämte det kronobefallningsmannen själv tillika med länsmännen skulle sig inställa, borde han först projekteris författa en lista så väl på de hästar han funno vid vardera stället dagligen behövas, och varest de kunna vara tillfinnandes därvid aktande noga, att de skjutsande komma att draga proportionerlig tunga: och till vinnande av så mycket större pålitlighet hade Askeroth, att därom överlägga med kronobefallningsmannen Horneman, expeditions kronobefallningsmannen Wikström, varvid länsmannen var i sitt distrikt ålagda att tillhanda gå med underrättelsers givande.

I övrigt skulle berörda projekt, sedan förut vid domstolen blivit efterfrågat, undersökt och prövat, att Bro och Håbo härader själva, icke låta vidare tillökning i hållskjutsen utan behöva hjälp från de angränsande, invigas till Rättens beprövande och undersöknings protokollet med Rättens betänkande och slutliga yttrande begäras samt till Kungl Maj:ts Befallningshavande insändas.

Förmätandes kronobefallningsmannen det han trodde nogsamt vara Häradsrätten och samtliga närvarande bekant att Bro och Håbo härader ej mindre av håll - än andra - skjutsar ganska betungade så att de aldeles icke kunna tåla att själva utgöra någon tillökning i hållskjutsen, vad han ock ansåg någon närmare undersökning å dess delar mindre nödvändig och hade väl således kronobefallningsmannen först författat det genom anbefallte projekt huru många hästar minst dagligen avfordrades vid Tibble och Grans gästgivargårdar, och huru de med tillhjälp ifrån Trögds och Lagunda härader kunde anskaffas, när sedermera vår kronobefallningsman uppå begäran nyligen erhållit tjänat att det uti Kongl Maj:ts Befallningshavandes skrivelse åberopade Kongl Brevet av den 12 januari 1776, som inlämnades, funnit projektet mindre fullständigt, och utan vidsträcktare jämkning i hållskjutsar här å orten borde föregå.

NB Vid uppläsandet av detta transumt utav Kungl Maj:ts och Högstberörde till dess Befallningshavande avlåta nådiga skrivelse inhämtades det Kongl Maj:ts i nåder för högst nödigt ansett, att någon lämplig och säker utväg finna därtill, att de resande, då det händer att ovanligt och större antal hästar i dygnet fordras, än vartill ordinarie elva skjutsar kan förslå ej måtte för bristande skjutshästar uppehållas, mer att vinna detta ändamål, har Kungl Maj:ts även funnit det vara nödigt att hava kunskap, om brister ligga däruti; att tillgång skulle fela på tillräckliga hästar för varje gästgivargård, efter nuvarande skjutsindelning, emedan om så vore, då måste påtänkas, huru en sådan brist må fyllas, vilka torde förnämligast härröra därifrån, att en jämlikhet uti skjutindelningen ej kommit i förra tider att iakttagas, som förorsakar att när en del är skyldig att skjutsa var tolfte och fjortonde dygn, kommer det besväret androm ej oftare till ligst än kanske vart förtionde och femtionde, en olikhet, där Kongl Maj:ts i nåder anser hava desto större skäl med sig, som då det bör erkännas och antagas för en urgammal allmoges skyldighet, de där icke tål motsägelse, att underhålla skjutsning och skaffa de resande bekvämligen fort, så bör även någon särdeles olikhet ej bliva dem emellan uti skjutsbesväret och förtjänsten, utan när så tarvas det en länets innevånare understödja det andras, allt utan gästgivarnas behov och belägenhet, utan avseende på någon länsgräns.

Det av kronobefallningsman Askeroth författade projekt, som jämväl ingavs, fanns vid uppläsandet så lydande:

Sedan vederbörliges undersökt och befunnet är, att till Grans och Tibble gästgivargårdar inte flera hållhästar kunna utgöras ifrån Bro och Håbo härad utan till hjälp ifrån Lagunda och Trögd, som jag nu till ödmjukaste efterlevad av Konungens Höga Befallningshavande i länet mig giva höggunstlige order under den sistlidne april, avlämna följande projekt huru många hästar nödvändigt tarvas vid varje ställe dagligen, och huru sådant med tillhjälp från sistnämnde härad bekvämligen låta sig göra.

Vid Tibble gästgivargård behövas dagligen tjugo hästar vartill kunna anslås följande socknar: Skjutsande mantal

Kalmar socken innehåller	20 3/8
Håtun adito	18 1/4
Bro härad med Tibble socken	78 3/4
Ifrån Över- och Yttergran	17 5/8
Summa	135 mantal

Härpå avgår för första nämndemän, tre fjärdingsmän och en brevbärare 9. Bibehållet 126 mantal som kommer att utgöra två hästar var fjortonde dag, då tillgången bliver 252 hästar vilka delta på fjorton dygn utgöra dagligt antal av 18, som kommer att utgöra två hästar var fjortonde dag, då tillgången bliver 252 hästar, vilka delta på fjorton dygn utgöra dagligt antal av 18.

Gästgivaren själv skyldig att hålla varje dag 2. Summa: 20 hästar.

Grans gästgivargård varvid fordras lika antal hästar dagligen, därtill anslås skjutsningsmandat äro avdragna, som kommer att deltaga i hållskjutsar

vid Tibble	16 5/8
Häggeby	12 7/8
Skokloster	13 7/8
Husby Sjutolft	19
Villberga	39 1/8
ifrån Lagunda härad	37 1/8
Summa:	138 3/4 mantal

Avgår för 8 tolvmän i Håbo härad	4 mantal,
2:ne fjärdingsmän	1 mantal.
En brevbärare för Herr häradsbokhållare Unges räkning	1/2.
Sandvik	1/4

Åbor därpå har i alla tider varit fri för skjuts, emot förbindelse att hjälpa de resande över sjön till Trögd, för tolvmän, fjärdingsmän och brevbäraren med flera i Husby och Villberga socknar

avgår	3 1/2.
Summa:	9 1/4 mantal.

I behåll 129 1/2 mantal som kommer att utgöra 2:ne hästar av mantalet var fjortonde dag gör 259 hästar.

Gästgivare bör hålla den ena dagen en och den andra två hästar, vilket på fjorton dygn gör 21.
Summa: 280.

Då det bliver dagligen till de resandes skjuts 20 hästar.

Och på det att så väl både Håbo Häradsbor, vilka är indelte vid Tibble gästgivargård, som ock Trögd och Lagunda häradsbor de där komma att vid Gran vara behjälpliga icke måtte bliva för mycket betungade, så kunna ett visst antal av dem på varje dag indelas och de undslippa att skjutsa till gästgivargårdar bortom utan alltid åt deras hemort, emedan aldrig gärna så hända, att icke några hästar till vartdera stället utgå; Om ock så hända skulle, att icke några hästar gingo ifrån Tibble till Gran och ifrån Gran till Litslena eller Tunalunds gästgivargårdar böra tillhörande åbor ändock alltid vara fria och endast stå såsom reserv till sistnämnde ställen.

Frötuna den 6 maj 1779

Sven Askeroth.

Herr Hovjunkare Iserhielm yttrade sina tankar över varenda ämne som sedermera av honom inlämnades skriftligen författade uti följande:

Till Protokollet.

Om vi äro hitkallade för att uppgiva det tryckande besvär som hållskjutsar oss förorsakar, och att, fastän detta Härad's ordentliga hållskjuts återkommer var fjortonde dag och fördubblas då Kongl Maj:t vistas på Ekolsund och vid andra tillfällen, nu bevisa detta lilla härads oförmögenhet, att med dess tillhjälp av Tibble socken, som ifrån Håbo härad till oss långt för detta anslag är, vid Tibble gästgivargård anskaffa så stort antal hållhästar, som svara emot de resandes myckenhet, tyckes vårt hitkallande vara onödigt, emedan om den saken så ofta varit undersökt, och inga lärer bestrida, att om något härad tarvar hjälp från nästgränsande, så är det visserligen detta. Häradets belägenhet är ock sådan, att hjälpen omöjligent intet kan fås annorstädes ifrån Håbo härad; men i sådant fall bör Håbo härad till skjutsens underhållande vid Grans gästgivargård få på fulla ersättning från Trögd eller från Lagunda härad:

Om hjälp från Lagunda härad har ock tillförne varit undersökt, varemot Lagunda härad protesterat.

Kalmar och Håtuna socknar av Håbo härad, som närmast till Bro ligger, har ock emot flyttningen till Tibble gästgivargård deras missnöje förklarat, och mera härvid har icke sedermera blivit tillgjort.

Skulle nu denna sak vid detta tillfälle än vidare ankomma på Häradernas bifall, varifrån hjälpen tagas skall, förväntar jag mig enahanda protestaktioner från de nu genom Deputerade hitkallade, Håbo, Trögds och Lagunda härad'sbor; men sedan jag nu hört mig föreläsas Kungl Maj:ts Nådiga Brev av år 1776, till Konungens Befallningshavande i länet, vilket ej förr är inkommet till allmänhetens kunskap och följdaktligen saknad i tre år den verkställighet, som i högst densamma följa bort; så återstår för mig ingenting annat än att därå yrka att emellan följande till varandra gränsande Åsunda, Trögd, Lagunda, Håbo och Bro härad, ej jämn fördelning av hållskjutsbesväret, till underdånigst följa av ovan högstberörde Kungl Maj:ts Nådiga Skrivelse, skyndsammelige varde förrättad, till lisa för dem, som härtill varit så mycket betungade, och till förmån för de resande, som då ej mera lära sakna nödiga hästar vid Tibble gästgivargård.

Härmed instämde de övriga deputerade från Bro Härad.

Vidare föreställde Herr Majoren och Riddaren Drufva den märkelige tunga allmogen en mindre i detta än Bro härad av hållskjutsen måste vidkännas, men önskade dock att härmed förbliva i sitt förra skick, hellre än att Håtuna socken eller någon större del av häradet skulle dragas ifrån denna till Tibble gästgivargård, vilket förefölle dem så mycket odrägligare, som vägar dymedelst fördubblades och icke medförde minsta lindring, enär skjutsen lika ofta som tillförne eller varje fjortonde dygn utgöras måste; varemot, om härmed vinnes att längre mellanrum så att de allenast en gång i månaden komma att utgå, Herr Majoren gärna samtyckte till en slik flyttning: Herr Majoren trodde dock någon sådan nyolägenhet nu mera icke kunna äga rum, allmogen härstädes böra komma att till godo njuta den lindring i denna dem tryckande börda som Kungl Maj:ts Nådiga Brev stadgat; i vilket avseende, och att ett så nyttigt ändamål å alla sidor sökas måtte, Herr Majoren velat uppgöra följande förslag som skriftlige inlämnades och upplästes:

Dictamen ad Protokollum:

Sedan jag fått del av Hans Maj:ts Nådiga Skrivelse till Överståthållaren och Kommendören Högvälborne Herr Baron Thure Gustaf Rudbeck av den 12:te januari 1776, är min tanke att om Tunalund och Långtora gästgivargård såsom mindre nödiga förlades, som Tunalunds gästgivargård gagnar allenast till besparing av den fjärdingsväg å alla sidor därifrån, och ————— så väl kunde skjutsa till Litslena och ——— som skjutsen till går ifrån förenämnde gästgivargård, skulle då tillgången bliva så mycket större på hållhästar vid de övriga ställen, vilka nödvändigt måste bibehålla till resandes forthjälpande ifrån den ena landsorten till den andra. Om då skjutsande mantal i sålunda Trögds, Lagunda, Håbo och Bro härad blevo sammanlagda och sedan proportionerligen fördelade på —berga, Enköping, Litslena, Gran och Tibble gästgivargårdar, håller jag före att bästa och tydligaste fördelningen blevo till hästars mantal vid gästgivargårdarna, som ock en jämn likhet hemmanen emellan, att icke som förut skett, de ena behövde hålla varje fjortonde dag, då den annan däremot endast håller trettonde eller förtionde. Göres då början med fördelning från Tibble allt igenom till de övriga gästgivargårdarna, föreställer jag mig rättigste meningar vara tagen av högstberörde Kungl Maj:ts Nådiga Skrivelse. Gerhard Drufva.

Härmed förenade sig Herr Översten och Riddaren Malmerfeldt, samt Herr Baron och Riddaren Oxenstierna till alla delar blott med erinran, att vidare slik jämkning uti skjutsindelningar varje hemman måtte så utgöra skjuts efter sitt mantal, så trefjärdedel och femåttiondel ej varde ålagda att skjutsa lika med ett helt, vilket hitintills skett, och Herr Baron ansåg, emot billigheten stridande och med lag icke instämmande samt nu lättigst kunna höras, enär nog tillgång på hållhästar här å orten förmodas bliva nätta biföll även Herr Auditören Osander; dock förbehöll han sig, Weckholms, Kungs Husby, Torsvi, Hacksta och Löts socknar icke måste flyttas ifrån Litslena till Grans gästgivargård, helst socknarnas belägenhet utmärka omöjligheter, att någon hållskjuts härstädes utgöra.

Regementsskrivaren Sundeman ingav efter uppläsande följande: Till protokollet: Till Håbo härads nu började sommarting hava Lagunda härad'sbor genom kungörelse, som den 25 sistlidne april å predikstolen blev avkunnat an-

gående hållskjutsens förökande i Gran med hästar ifrån Lagunda, varöver i anledning av medföljande fullmakter ifrån Nysätra, Fröslunda och Holms socknar får vid handen giva:

1.

Att alla jordägare i häradet, om denna sak som angår en ny tunga, så mycket mindre, kunnat få kunskap, som en del bo utom orten, till vilkas kommunicerande tiden varit för kort, dock med förbehåll av deras rätt får man

2.

berätta, att Lagunda härad haver tvenne gästgivargårdar inom sitt distrikt, att med skjuts förse, vilken tunga är fullkomligt upp—— med härads innevånarnas yttersta förmåga, helst de måste sakna den förmån som andra äger i tillgångar i skog; utan nödgas densamma söka på tre á fyra mils avstånd med dyr betalning; därvid även bör i övervägande komma att häradet är onerat med fyra socknar samma och vidlyftiga ——underhållande, till vilket allt många körslor och skjutsningar fordras och pålades varken tätare eller längre skjuthåll, utan deras undergång, tåla kunna

3.

Bör ej obemärkt lämnas, att Lagunda härad ligger i avstånd från Grans gästgivargård tre, två och en halv, och två mil. Skulle nu allmogen med trötta hästar, efter så lång marsch vid framkomsten genast få skjuts till Tibble gästgivargård så utgjorde detta en tur fram och tillbaka, tio, nio, minst åtta mil, varmed denna ortens hästar aldrig kunna uthärda.

4.

Allmogen är dessutom härstädes mestadel överallt utfattig: Och om deras dragare ej är den endaste, så är det dock deras redbaraste egendom. Nu enär de samma genom en slik utomordentlig skjutsväg bliva förlorade, så kommer deras hemman i lägervall och folket nödgade att flytta ur orten, vilken allmänna förlust icke kan jämföras med gästgivaren och resanden accommodation, på en tid, i skjutsfrågan.

5.

Skjutsen har i alla tider vid Gran varit bestridd, då skjutslegan betaltes en fjärdedel mindre och därunder och sedan där nu blivit förökt, måste bekvämligheten därvid vara större, helst för dem, som bo nära gästgivargården det verkliga är förtjänande att skjutsa.

6.

Ett extra ordinarie år, som detta varit, i anseende till vintern, då resande, som eljest vanligen plägar bruka flera vägar, måste nyttja en framfart, och väglagets svåra beskaffenhet nödgat dem taga flera hästar, som hände förleden februari månad, efter Sahla marknad, bör ej förorsaka nya invändningar allmogen till last. Lagunda häradsbor förmoda i all ödmjukhet, att länets vördade styresmän, Kungl Maj:ts högt respectiva befallningshavande, än mindre, är dess Respective Herr företrädare, detta nu å nyo genom gästgivare högst skadliga gjorda försök rätt visligen avslår, och allmogen handhaver att de bliva bibehållna och många kunna sina hemvist bebo och sköta.

Gran den 7 maj 1779 Jonas Sundeman, Nils Nilssom i Gynninge, för Holms socken bomärke.

Till föregående får läggas, att Lagunda härad ej länge sedan av sten byggde ny gästgivargård, med hållstall, som kostat flera tusende plåtar, och som blev en fruktlös kostnad, om man annorstädes till hållskjuts posterande skulle flyttas.

Även ingavs och upplästes följande: Till protokollet:

I anledning av konungens Högrespektive Befallningshavandes kallelse och befallning, hava Lagunda häradsbor, genom undertecknade fullmäktige, sig vid denna högt ärade Rätt nu inställt att över en den projekterade hållskjutsförökningen, vid Tibble och Grans gästgivargårdar höras, samt ådagalägga den skäl, däremot å Lagundasidan finnas, på det samma härad, såsom till förmån och naturliga beskaffenheter; Bro, Håbo och Trögd vida understigande med nya och än mera plågsamma skjutsar hädanefter må bliva besvärat, bestående i följande:

Hela häradet, som endast haver sina etthundrafyrtio skjutsande mantal, är redan fördelt till tvenne gästgivargårdar Långtora och Tunalund. Häradet är ålagt körslor och arbeten vid Ryda(?) Kungsgård, som inom häradet är belägen. Örsunds och Nysätra broar äro häradet sålunda tilldelat, att det åter förra bygga trenne stora stenkistor, tio stycken vaglar och femtio stycken bockar till överklädning och ledstänger; Långtora så kallade Förbro och Hjulsta så nämnde Gårby Bro, vittna även om häradets kostnad och arbete. Häradets långväga skallgångar, som sträckt sig ofta till och med inom Bro härad, fyra á fem mil från hemvisten. Och slutligen den ont tryckande plåga, att hela häradet all deras skogsång uti —— och de angränsande socknar, ehuru även trenne mil från häradet belägna, med en ovanlig dyrhet och besvärligaste vägar, köpa måste, ty nöden haver ingen lag; och när därstädes icke mera får vara då? Vi måge förtiga den långa och svåra avsättning med den säd vi, såsom å en ort boende, där varken lastageplats, bruk eller köpstad finnes, ej sällan både till Sala, Falun och Västra Bergslagen, icke utan mycken kostnad och möda, till erhållande av kronopengar, faddergåvor och andra utgifter avföra måste.

Skulle nu häradet, jämte allt detta, ännu bliva med tätare skjutsning, med indelning med en annan gästgivargård, med eget hållstall och hållhästar där uppbyggandet besvärat, och sådant allt från en ort där skogar värderas för guld,

där allmogen knappast hunnit hemföra dyrköpt nödig vedbrand, bygg- och stämplingsvirke sig från de böter, XXVII Cap. B. B. utsätter, befria, den utan en ovanlig torr vinter detta år, knappast en timmerstock och gårdsellass blivit framfört, där gårdesgårdarna, i brist av vedbrand blivit till människolivs bevarande medtagna och uppbrända, där fattigdom och förtjänstlösa hanteringar härska och den, i brist å andra orters förmåner, mera hästar än annan boskap, i anseende till de oändligt många körslor, nödvändigt måste underhållas, varav boskapen är mindre gödsel efter hästarna stannar på skogs- och bergslagsvägar, åkrarna saknar deras uppmuntran, sådan bliver liten och klen och hemmanen faller i ödesmål.

(forts fil Översät4.doc)

Resolutionen på allmogens besvär av den 17 september 1723

1. Resolutionen på allmogens besvär av den 17 september 1723, punkt 79: Vad skulle då en stor och upplyst regent kunna tänka, om i det besvärliga Sverige, ett helt härad bleve lagt i skattevrak Om man betänker t ex en frälsebonde, som skall sköta sin egen åker och äng, som skall själv en viss — vid herrgården, som skall köpa och köra skog åt sig, som skall även köra till herrgården, som skall göra långa bergs- och stadsresor med sin avradsspannmål, som skall avföra sin kronotonde till anordnat magasin, som skall skjutsa kungs, kvarn och arrestantskjuts och som skall slutligen skjutsa hållskjuts. Huru skall nu denna fattiga medhinna allt detta om han skall utgöra hållskjuts, krono- eller kungsskjuts på samma dagar, som han flera mil från sitt hemvist skall hemföra det virke och vedbrand, som till dem, människan i allmänhet, på behagliga oundgängliga värmes och sådana husrum som där kunna täppa, samt omgärdning om den hö och säd, som, utan vilka, både folk och kreatur icke kunna leva, till befrämjande av livstiden således tarvas.

Man vill här uppvisa en uträkning å de vinterkörslor en bonde i Lagunda härad nödvändigt måste förrätta, nämligen om han, till exempel vill uppbygga en stuga, tolv varv hög, med röst, även bjälkar, underlag, panel, golv, dörrar och fönster, karmar med mera åtgår därtill cirka åttio timmerstockar, timret kostar åttio plåtar; till hemförel åttio par hästar: En bonde som äger två par kan inte oftare köra än var tredje dag, som hans hästar skola stå ut. Då åtgår etthundratjugo dragare och således cirka fyra månader. Nu skall han också hemföra tolv å fjorton lass gårdsel, sex å sju lass stör, tjugo å tjugofem lass ved för hela året, med två par var tredje dag, gör ock cirka två månader; och nu skall han även utföra avrad och kronotonde, ränta, hö och halm, samt egen spannmål, användande till krono- och uttagsspenningar, faddergåva, dryga tjänstefolkslönen och extra utgifter, därtill utgå minst en månad med två par hästar; så att hela vinterkörslorna inte kunna uträttas på mindre än sju månader och vintrarna pläga sällan vara över fyra. Huru skall icke denna fattiga hushållare medhinna allt detta? Och man haver nu endast talt om en skattebonde:

Än en frälsebonde, som måste öka detta med allt vad han under namn av herrgårdsskjuts prestera? Döm nu härrav var och en! Skall icke hemman å en sådan ort oundvikligen falla i skattevrak; ty då man befinner huru långsamt en bondgård kan bliva inbygd, när varje stock kostar sexton skillingar och efter två mils avstånd, ett helt dygn åtgår med hästar och karl, innan stocken kommer hem, och då han är hemkommen kostar han med skjutsen femton daler eller fyrtio skilling, då däremot, i Håbo och Bro härader en dylik stock kan vara hemförd för femton runstycken, lärar var och en finna, huru det fattiga Lagunda härad på alla sidor är plågat och onerat. Och utom vad förbemäلت är, nämligen att vi under alla tvenne gästgivargårdar med skjuts bygga, fyra stora och här å orten eljest ovanliga broar utgöra körslor och dagsverken vid en inom häradet belägen kungsgård, gå alltid uthärades på skall, hava tolv mil indelta vägar i häradet och intet grus och äga inte det ringaste skogsfång, bliva utom de två förre, även indelt, till den tredje gästgivargården; så måge vi säga oss bo i en världsdel, där plågor, brister och onera för mycket härska. Tänk att Lagunda härad då som skjuts och färdas nio å tio mil, två hästar och dräng förlora varje gång trenne dagar: en dag till gästgivargården, annan dag skjuts och tredje dagen vila hästarna och förtjänst femton å sexton skillingar, hästarnas skoning inberäknad även som man kan föreställa sig den fattiga hästens plåga, ety, då han efter till exempel två mils avstånd från gästgivargården nyss dit ankommit, påsadlas under en ridande eller föresättes den tvenne icke på en — och köra trenne mil längre bort. Han får där stå så helt vid en gårdsgård under regn, köld eller snö, matt och otorkad tills skjutsbonden, hinner gå efter honom, då han utom att kunna bära en fodersäck så lång väg måste genast återföra hästen till gästgivargården, varifrån han kommit och giva honom där mat och dricka. Har inte då hästen sprungit sex mil och icke smakat något annat än livets mödor och de resandes dygd? Månne icke en mera gästgivargårdens boende å det stället kan skjutsa tre dagar en svit med mindre känning?

Men efter Kongungens Höga Befallningshavande Lagunda häradshövding befallt, att sig vid detta enig med Håbo härad i dag ofelbart inställa, att oss var hållskjutsförökning vid Tibble och Grans gästgivargårdar höras och utlåtande avgiva, så få vi såsom berörda häradshövdingar, å häradshövdingarnas vägnar, därutinnan anföra att Tibble och Grans gästgivargårdar såsom å större stråkväg belägna och hava där förmån att profitera av daglig förtjänst, lära nu minst, sedan Kungl Maj:ts i nåder förökt skjutslegan med en skilling Specie för varje mil, och får medelst uppmuntrat icke allenast det dagliga hållet, utan även dem, som gästgivargården är nära belägna, det de, såväl som torpare vid lediga stunder, fika efter en fördel, som Lagunda härad med olös och skada, i ohyggeliga skogsvägar och besvärliga bergsresor, måste förlora, hava av nöden särdeles då förslutna tidevarv vara. De anställt aldrig förkastat, att nu i en mera stadgad tid,

då de resgirige hellre svara med något annat, komma fram med en fråga, som knappast under de svåraste krigståg och behagliga kungsskjutsar någon så förr blivit väckt.

Vi anse Bro och Håbo häraders Krono-Skatte och Frälse hemmansåbor och brukare icke mindre nu än förr. Vi veta och känna deras hjälpsamhet emot resande, och tvivla nu därpå så mycket mindre, som deras ömhet för ett härad som i naturförmåner är i samma tillstånd, än de, även härutinnan lärers spörjas, och skulle ändå emot förmodan ehuru tvivelaktigt förmånen bliver, ty den ena orten äger förmån i det som en annan skada, hjälpskjuts ökas, så änskönt Lagunda skulle supponeras vilkets hjälpsamhet mot undersåtare alltid är den, som å det samma de vackraste färger, är dock deras minne dymedelst för deras grannar vist ärliga inges båtnad.

Vi hoppas därför den rättvisa oss billigare: Och för övrigt lärers Kongungens Hög Respektive Befallningshavande, vars vaksamhet och bekymmer om häradets väl allmänt är synbar, nådgunstligast dela rätt emellan länets inbyggare och ortens behover.

Vi hava härutinnan efter befallning endast avgivit vårt yttrande och ådagalagt de skäl, som Lagunda härad både kunna och böra ifrån flera plågor befrias.

Eric Lindberg. Jan Matsson i Bålsta för Giresta socken, Per Andrsson i Gran för Biskopskulla socken, Jan Ersson i Bälsunda och Anders Olsson i Wängsta för Hjalsta. För Fittja socken Olof Renström. Eric Holmgren och Jan Andersson i Gryta och Holmmyra. Mårten Andersson i Kulla socken, Börje Larsson i Långtora by på Långtora sockens vägnar. Bomärken.

Länsmannen Wellén erinrade först huruledes detta ärende skall redan tillförne varit både hos Häradsrätten och Kungl Maj:ts Befallningshavande anhängigt; men alltid kommit, att vid de förr inrättningar förbliwa och förmodade således Wellén, att vad härutinnan en gång tillgjort vore, icke borde vidare ställas ifråga eller kunna rubbas; men sedan har om rätta förståndet av Kungl Maj:ts Nådiga Brev närmare underrättad blivit, kunde han ej eller bestrida det av Herr Majoren och Riddaren Drufva yttrade förslag; dock yrkade Wellén, att därvid måtte iakttagas, det vissa socknar i Trögds härad i hans tanke nödvändigt måste, särskilt anslås till skjutsens underhållande och utgörande vid Kungl Maj:ts gård Ekolsund, under konungens vistande därstädes, samt att Husby Sjutolfts och Litslena socknar såsom de närmaste därintill undantages till Expressens fortskaffande: Och när de eftersinnades erfordrades vid slika tillfällen, samt på få ställen i häradet giver dominarbete med flera olägenheter, trodde Wellén därav kunna slutas, att Trögds härad icke njuter några särdeles förmåner vid skjutsningar framför Bro och Håbo härader; Även som häradet vi fått anstånd med skjutsens utgörande allenast en gång i månaden, om inte femåttondels och trefjärdedels hemman, blivit ålagda att skjutsa lika med de hela. Varför Wellén uppviste avskrift av Kongl Maj:ts Befallningshavandes till Expeditionens Kronobefallningsmannen vältrorde Wilhelm Wikström den 21 juni 1773, utfärdade order, till bevis, att Trögds härad ensamt bör underhålla all reserv- och annan skjuts vid Ekolsund, som för Kongl Maj:ts kan avfordras.

Ludvig Andersson uppläste följande skriftliga anförande: Efter Höglovlige Landshövdinge Ämbete utfärdade kungörelse till i dag vid Håbo härads lagtima sommaring att höras över hållskjutsens förändring härader emellan, och såsom jag utsedd och därtill erhållen fullmakt för Husby-Sjutolfts socknars vägnar av Trögds härad.

1. Så påstår jag för min del tillika med de hemmavarande åbornas vägnar att ingen annan ändring eller skjutsning med oss av Trögds häradsbor måge ske än tillförne indelt är; Men som vi kunde hava större orsak att klaga, än som Tibble, Gran och Tunnelunda gästgivargårdar hava som jag mig anförtror så lærer det vid Litslena vara där största farvägar av alla gästgivargårdar i hela länet, som vi måste utgöra skjuts ständigt ifrån Litslena på fyra allmänna stora landsvägen, nämligen till Enköping, Wånsjöby, Säva, Gran, samt dessutom alla de som reser åt Sigtuna över Warpsunds färja, som Grans gästgivargård icke är kännare av till någon tunga med någon skjuts, dessutom är vi mycket betungade med skjutsar som går ifrån Litslena ner åt Weckholm, Torsvi, Vallby, Bondarnö socknar, och en del som reser åt Södermanland.

2. Då äro vi mycket betungade emot de övriga av häradsbor, som slipper göra Kungs- och Reservskjuts emot oss nämligen när Kungl Maj:t vistades på Ekolsund, som kan erfordras dagligen 20 eller 30 hästar om dygnet, och dessutom vi som närmast bor kan bliva bådade, att få skjutsa trenne gånger i veckan med tre á fyra hästar av hemmanet samt dessutom får vi Trögds häradsbor göra Kungs- och Kronoskjuts på trenne ställen ibland, både uti Litslena och Enköpings gästgivargårdar, var vi äger större kännning av skjuts, än som Bro, Håbo och Lagunda häradsbor kan hava.

3. Så finns det, att Tunnelunda gästgivargård är gjord för en fjärdedels mil skull kortare väg än att resa den allmänna vägen åt Litslena samt sedan till korsvägen nedanför Gärsta eller Korskrogen kallade som utgöra en fjärdedels mil längre är som åt Tunnelunda, varom det kunde igenom högvederbörandes ombeprovande om så stor hållskjuts skall därstädes hållas; men för övrigt påstår jag Husby Sjutolfts sockenfullmäktig att få åtnjuta och bliva vid hållskjutsning vid Litslena hädanefter som före och allt vad ovanföre omnämnt är anhåller jag ödmjukligen hos Vålborne Herr Häradshövdingen och högt ärade Häradsrätten täcktes i protokollet och ifrån intaga. Förbliver Etc Ludvig Andersson i Ryssinge? fullmäktig för Husby Sjutolft. Likaledes begärde Giersta socken fullmäktige att följande mått i protokollet inflyta: Samtliga jordägare och hemmansåbor uti Giersta församling befullmäktigar härmed kyrkvärden välförståndige Per Carlsson i Ör bonden välförståndige Per Eriksson i Bälsunda och bonden Anders Olofsson i

Wångsta, att å våra vägnar, den 7:de i denna månad sig vid Håbo Lofliga Häradsrätt i Grans gästgivargård inställa och härstädes våra anförda besvär i ödmjukhet överlämna, samt allas vår rätt bevaka.

Skulle vi emot all vår förmodan av höga vederbörande bliva utom vårt härad till Grans gästgivargård, som skjutande anlagde häri ingenting vissare oss förstå, än att på en tid av några få år, bliva i anseende till våra hemmans hävd och skötsel alldeles minerade och utan stånd satta, flera stora skäl därtill vela vi här nedanføre korteligen anföra, nämligen:

1. Där det en erkänd sanning att detta häradsallmänning befinnes vara stadd uti det svagaste tillstånd och därjämte under förbud ställt, så att vi, om våra behov vore aldrig så stora till våra hemmans förnödenheter icke kan därav undfå en enda pinne, utan äro vi tvungna att vårt erforderliga gårdfång med största bekymmer och för dryg betalning på fyra å fem mils avstånd oss anskaffa, med vilkets mödosamma hemförande vi sedermera så själva som våra dragter (*dragdjur*) hela vintern igenom äro betungade.

2. Innehaver större delen av oss så små och svaga hemmansdelar så att det foder vi på dem kan årligen bekomma, är föga tillräckligt till våra kreaturs tarvliga framfödande och till hållskjutsens bestridande på Tunalunds gästgivargård, vartill vi hittills varit anslagna; ehuru den samma är uti vårt närmaste grannskap belägen; varmed skola vi då, i den händelse vi blevo på fjärrare håll som skjutsande förlagde och flera dagar varje gång tillgingo, våra dragare uppehålla?

3. däröver en stor del av oss försatte i den svåra belägenheten; att vi i brist å betesmark nödgast genast om våren på Lagunda härads allmänning våra dragare avlämna, vadan ofta händer, att då våra hålldagar infaller, vi själva äro nödsakade emot betalning våra grannar om hjälp i denna del anlita.

4. Där vi flera sådana skyldigheter ålagda, som ofta skulle göra för oss en ren omöjlighet då våra hålldagar inföllo, att kunna som skjutsande, och därmed skyldig skjuts inställa, nämligen de tider, då höet skall från Ryda Kungsäng avföras, samt på där sjudareved framføres som ock enär den för oss nog kostsamma bro vid Höga Sätessgård antingen tarvar förbättring eller skall till ny byggas.

Meste i våra djupaste ödmjukhet anförde besvär torde efter våra tankar intet annat för oss kunna verka än höga vederbörande högrättvisa befrielse något deltagande uti denna skjutsändring och varom vi samteliga Hjalsta sockenbor allerödmjukast anhåller.

Hjalsta sockensåtar den 2:ra maj 1779.

På ovannämnde sockenmäns vägnar underskriva:

Jan Carlsson i Ör, Per Johansson ibidem, Jan Staffansson i Jädra, Anders Eriksson i Hjalsta by. Bomärken

Så anmodat författat av Olof Ohlborg, Fältväbel.

Kalmar sockens fullmäktig anhöllo, att icke varda med deras hållskjuts flyttade ifrån Grans gästgivargård i anseende till nära belägenheten därintill, samt övriga av Herr Majoren Drufva för Håtuna socken emot slik flyttning anförde skäl; uti vilken anhållan länsmanen Blomberg sökte dem understödja.

Nämndemannen Börje Larsson åter omförmälde den vid Långtora gästgivargård befintliga knappa tillgång både på håll- och reservhästar, emot den där utgående skjuts, det han således trodde fordra hjälp och tillökning, enär i hans tankar gästgivargårdens förläggande inte kunde ske, visst förrän vederbörande i den nästgränsande av Västmanland som utgjorde skjutsen Vånsids? gästgivargård där över hörde blivit.

Av auditören Osander hemställes om icke Åsunda häradsbor även borde i förevarande ämne höras; helst den del av Vårfrukyrka socken som eljest uti Trögds härad vore belägen, utgjorde hållskjutsar uti Enköping, det Herr auditören förmodade vid en skeende jämkning icke kunna medgivas.

Kronolänsman Ekman erinrade, att så framt några socknar av Trögds härad skulle dragas med hållskjutsen till Grans gästgivargård, måste de utom annan olägenhet vid Ekolsunds bro, som och för dem bliver kännbart.

Ytterligare yrkade Herr Översten Malmefeldt och herr Baron Oxenstierna nödvändigheten därav att undersökningens fördelar i Trögds härad måtte anställas huruvida håll- och andra skjutsar av en var som vederbör rätteligen utgöras och om icke åtskillige hemman därifrån njuta att obehörigt och androm till förfång ländande undantag; även som att gästgivaren strängeligen tillhållles fullgöra de dem förelagda skyldigheten och särdeles att det antal hållhästar, som av dem på varje gästgivargård böra dagligen utgöras, varder med visshet och tydeligen utstakat, samt tillsyn ske, att dessa hästar verkligen äro att tillgå; likaledes att vid gästgivargårdarna varda inrättade särskilte stall till nödigt behov för de resande som med egna hästar färdas, samt att tillika tillgång på hö och foder förutsatt skäligen pris gives, vilket ett allt, särdeles vid Litslena gästgivargård skulle saknas.

Härom vore samtliga närvarande alldeles ense. Slutligen förklarade Herr Majoren Drufwa, att i händelse hans project ej bleve till hela sin vidd antaget, bestridde Herr Majoren högeligen all ändring eller rubbning i de förra invändningarna med hållskjutsen, eller att Håtuna socken med dess utgörande förlades ifrån Grans till Tibble gästgivargård, varuti de övriga sockenfullmäktige, som berörde project samtyckt, även sig förenade.

NB. Sistlidne övervägande av vad i så måtto anført blivit, fann Häradsrätten nogsamt utrönt vara, det Bro och Håbo härader icke kunna själva utgöra den likväl vid Tibble och Grans gästgivargårdar högst nödig tillökning uti

hållskjutsen utan tarva hjälp från angränsande härad: Och som Kungl Maj:ts uti högstmera nämnde nödiga skrivelse under den 12 januari 1776 i nåder täckte förordna, det någon särdeles olikhet allmogen allena ej borde bliva uti skjutsbesväret och förtjänsten, utan när så tarvas, det ena häradets innevånare understödja det andras; allt efter gästgivarnas behov och belägenhet; men synbart är att Bro och Håbo härad nu drager en nästan fördubblad tyngd av hållskjutsen emot angränsande Trögds och Lagunda härad; Alltså följer ock att en slik olikhet rättas bör och på sätt Herr Majoren och Riddaren Drufwa föreslagit, skjutsen jämlikt fördelas på hemmanen uti alla dessa härad till och med Åsunda, så fram det jämväl nödigt prövas, varvid om en och annan socken skulle komma att flyttas ifrån den ty förr anslagna gästgivargård till en annan mera avlägsen, något anseende därpå ej havas kan, enär saken blott beror på verkställighet av Kongl Maj:ts därom tydliga tillkännagivna nådiga vilja och befallning. Men angående förläggandet av Tunnelunds och Långtora gästgivargårdar, så ehuru det kan lända till allmogens nytta och lindring uti skjutsningarna; anser dock Häradsrätten sig icke nu tillhöra att i något närmare utlåtande däröver ingå; utan varder sådant, jämte hela detta ärende samt vad mera härvid förefallit och anmält blivit, överlämnat till Kungl Maj:ts Befallningshavande som lärers tänkas dess slutliga förordnande därutinnan meddela, till vilken ände detta protokoll; kommer till kronobefallningmannen Askeroth att extraderas och av honom till Kongl Maj:ts Befallningshavande insändas.

År och dag som förr skrivit står
På Häradsrättens vägnar Carl von Acken

Det föregående avskrift är med Originale Protokolls Utdraget, ord ifrån ord lika lydande; det intygas Trädgård, fänrik. ? Holmberg, kronolänsman Håbo härad.

(forts. fil Översät5.doc)

ken är de andra, bestigande allenast till 4 samma på helt mantal, varemot de andra hemmansbor, igenom nu sådan vägens å ägofördelande, efter begivande, lämnar sina förra väl underhållna vägstycken, och istället mottagit vida längre och alldeles förfallna vägar, dem de och nedan i hopp om stadsfästelse av detta har Landshövdingens förordnande, bättrat och satt i fullkomligt stånd, innan några besvär härom till Höglovliga Kungl Kollegium blevo ingivna.

I övrigt åberopar jag mig, så väl i anseende till Herr Baron och Överståthållarens besvär, som har Hovjunkare Gripenstedts anförande, vilken senare icke med intra fatalir inkommit, allt vad jag i den sak hos Herr Baron och Landshövdingen Funck anført, förvissad att Höglovliga Kungl Kollegium icke anser detta mål, såsom privat tvist emellan herr Överståthållaren och mig, utan för en sak, den har ordning och rättvisa, samt landets anseende och förkovran till föremål, vars befrämjande är Höglovliga Kungl Kollegii omvård in specie anförtrödd.

Framhärdat med vördnad Högvälborne Herr Grevens, Riddarens, Skattmästarens ——— Riddarens samt Höglovlige Kungl Kammarkollegii ödmjuka tjänare Gustaf Wachschrager.

Ur UKF:s arkiv

Ur Hushållnings-Sällskapets årsberättelser 1845-56

VÄGAR. Dalkarlsbacken - Långsandsbacken - Knektbacken - Aspviksbacken - Kalmarsand

KALMARSAND

Häfte 28. sid 32.

För den nya väganläggningen mellan Grans och Tibble gästgivargårdar, vartill K.M. nådigt beviljat ett statsanslag av 13.000 Rdr Bko utan återbetalningsskyldighet, hava redan 8.000 Rdr Bko blivit under förra sommaren och hösten använda, och är en stor del av den nya vägen redan färdig.

Utförandet av detta arbete har mött stora naturhinder, skarpa berg m.m., men anses de återstående 5.000 Rdr möjligen tillfyllest för att nästa sommar kunna fullborda denna väganläggning, som onekligen åstadkommer en ganska stor förbättring för allmänna rörelsen, samt framtida lättnad för de väghållningsskyldiga, och kommer även att äga den fördelen, att den nya vägen blir särdeles angenäm, såsom gående genom en skön och härlig trakt.

Häfte 29. sid 42, 1847

Årsberättelse 1846

Den i förra berättelsen omnämnda och redan år 1845 påbörjade nya väganläggningen från Grans gästgivargård, genom en särdeles vacker trakt av Calmare socken, utmed Mälaren fram till Ullevi skog, är så fullbordad, att H.M. Konungen vid resa från Norrige sistlidne höst kunde densamma begagna.

Flera backar, varibland den besvärliga Sjöända-backen, äro förbigångna. Företaget, huvudsakligen utfört under Krono-Länsman Julins ledning, har mött högst svåra, oförutsedda hinder vid sprängning av ett i Mälaren utskjutande berg, samt förorsakat högst betydligt arbete även genom åtskilliga andra omständigheter, varibland må nämnas genomskärningen av flera betydliga jordhöjder m.m.

DALKARLSBACKEN - KNEKTBACKEN

Häfte 28, sid 33, 1846

Årsberättelse 1845

Sedan H.M. nådigt beviljat 500 Rdr Bko att användas till undersökningar för beredande av arbetsförtjänst inom länet, har Hr Förste Lantmätaren Falk efter Konungens Befallningshavandes förordnande uppgjort plan- och profilritningar genom mät- och avvägningar av åtskilliga väldiga backar inom Bro Härad, och häröver inlämnat kostnadsförslag uppgående till förändring och sänkning av:

- Dalkarlsbacken Bko Rdr 16.594:16
 - Långsandsbacken d:o 6.047:-
 - Knektebacken d:o 6.559:4
- eller tillsammans 29.200:20

Samtliga väglottsägare äro sammankallade till slutlig överläggning i ämnet den 30 dennes (januari?); varefter handlingarna i vanlig ordning komma att underställas K. M:ts nådiga prövning.

Häfte 29. sid 42. 1846

Vägomläggningen från Tibble gästgivargård fram till Ryssgraven förbi Knekte. och Långsandsbackarna, vilka utgjort ett väsentligt hinder för vägfarande, är under året börjad och fullbordad. Arbetet har med statsanslag av 12.259 Rdr Bko blivit förtjänstfullt utfört av Herr Löjtnant Bergensträhle under Departements-Chefen och Riddaren Tauvons (Toresta, anm. BS) nitfulla ledning.

Att till Dalkarlsbackens sänkning ett kostnadsförslag blivit uppgjort till 16.954 Rdr 16 sk. B:ko, omnämndes redan i sista årsberättelsen. Arbetet har dock icke kunnat påbörjas, ty i anseende därtill att en fördjupning av ända till 20 fot ifrågakommer, har ytterligare undersökning rörande verkställigheten av nämnda sänkning ansetts nödvändig, för att utröna huruvida, vid den ifrågavarande fördjupningen, berg möta eller ej. För sistnämnda ytterligare undersökning har Kongl. Maj:t Nådigt beviljat ett statsanslag stort omkring 3000 Rdr B:ko, och Herr Kapten Sundmark fått i uppdrag att samma undersökning verkställa.

Nödhjälpsarbete - Pungpinan - ASPVIKSBACKEN

Genom Konungens Befallningshavandes utmärkta nit att bereda arbetsförtjänst åt behövande, och samtidigt främja Länets framtida väl genom underlättade kommunikationer, hava kontrakter ytterligare blivit avslutade om kringgående eller sänkning av ännu flera backar dels på allmänna landsvägen mellan Västmanlandsgränsen och Tibble gästgivargård - såsom Pungpinan och Aspviksbacken dels ... vartill Nådigast beviljats ett statsanslag stort 10.959 Rdr 32 sk. B:ko och äro dessa arbeten så ordnade, att desamma under nästkommande sommar över hela linjen kunna fullbordas.

Häfte 32 1850

Årsberättelse 1849

Behandlar inte vägväsendet

Häfte 34. 1852

Årsberättelse 1851

Till den mellan Tibble och Stäket belägna Dalkarlsbackens sänkning m.m. har Kongl Maj:t Nådigast beviljat ett anslag av 30.000 Rdr Bko. Arbetet kommer att påbörjas i vår och skall till den 1 okt 1854 vara fulländat.

Häfte 35 1853

Årsberättelse 1852

Den enda egentliga backe, som å allmänna landsvägen inom Länet ännu finnes kvar, den s.k. Dalkarlsbacken i Bro Härad, är även under ombyggnad, vartill Kongl Maj:t nådigast anslagit 30.000 rdr bko.

Häfte 36

årsberättelse 1853

Ingenting sägs om vägbyggnader

Däremot diskuteras den tilltänkta järnvägen, som i trakten av Ekolsund skulle dela sig mot Enköping resp Uppsala.

Häfte 37

Årsberättelse 1854

KALMARSANDS-vägen - DALKARLSBACKEN

Beträffande de sålunda tillvägabrakta vägförbättringarna må särskilt ihågkommas den nya och kostsamma 3/4 mils långa väganläggningen från Gran till Ullevi skog förbi Calmarsand, vilket arbete utförts med ett statsanslag av 50.000 Rdr Bko, samt några natura-prestationer av häradsboerna, vidare sänkningen av den mellan Stäket och Tibble belägna ytterst svåra Dalkarlsbacken, vilket arbete ej är fullt avslutat och vartill erhållits ett statsanslag av 30.000 Rdr Bko

... Den nya väganläggningen förbi Calmarsand ... lämnade arbetsförtjänst åt stora skaror behövande ...

ERIKSUND - STÄKET

... genom upprensning av passet vid Erikssund och upptagning av en ny avloppskanal vid Stäket, tillvilket senare arbeten erhållits 39.000 Rdr Bko statsanslag.

Häfte 38, 1856

Årsberättelse 1855

Förslaget till järnvägens nya sträckning söder om Mälaren i stället för norr är en besvikelse och man bildar en kommitté för att kunna påverka utvecklingen i positiv anda

Häfte 39, 1858

Protokoll 1856

Bro och Håbo häraders Hushållsnämnd 6 dec 1856

Dalkarlsbacken har under året fullbordats och av vederbörande myndighet godkänd.

Årsberättelse 1856

Utförlig beskrivning av järnvägsfrågan, med bl a diskussion om banans dragning väster eller öster om Sigtunafjärden.

Med Ericsons förslag dras norra stambanan öster om Sigtunafjärden och västra stambanan söder om Mälaren.

Häfte 40

Inget om kommunikationer i vårt område.

Häfte 41

Häfte 42

Ur Allmänna kungörelser - Uppsala län

Ant. Börje Sandén, 2002-08

Pärm p34 fil: textfil5.dbf

1845-06-30

Vägbygget vid Kalmarsand,

Sedan Kongl Maj:t Nådigt bifallit, att till vägförändringen mellan Grans gästgivargård och Ullevi, ett statsanslag utan återbetalnings skyldighet, till belopp av 13 000 Riksdaler B:co, får användas utöver utgörandet av de dagsverken Bro och Håbo häraders innevånare utan ersättning sig åtagit, och därjämte Nådigt överlämnat detta företags utförande åt konungens Befallningshavande, på sätt tjänligt finnes till beredande av arbetsförtjänst för ortens innevånare, får jag härmed tillkännagiva att:

1.

Arbetet börjar den 8.e nästkommande juli och böra de som önska deltaga däruti, göra anmälan därom vid Kalmarsand hos arbetschefen civilingenjören Adlersträhle eller hos kronobefallningsmannen Groth

2.

Var och en som anmäler sig bör vara försedd med prästbetyg över sin frejd, samt då ingen kan antagas utan att han för binder sig att minste en månad fortgående deltaga i arbetet, bör även Ledighetsbevis, av den som äger Husbonde, anskaffas. Till arbetets utförande måste var och en själv vara försedd med yxa och en spade.

3.

Avlöningen besörjes en gång i varje vecka, och finnes vid arbetsstationen Kalmarsand proviant att tillgå, för billigaste pris och i avräkning på arbetsförtjänsten, varvid dock kommer att iakttagas, att 1/4 av veckoavlöningen innehålles till slutlikviden

4.

Som större delen av företaget kommer att ställas på beting, beror det på var och en arbetares flit och förmåga att uppdriva arbetsförtjänsten.

5.

För dem, som icke äga tillfälle att själva förskaffa sig husrum i närheten, är en barack vid Kalmarsand uppförd, där likväl högst 70 personer kunna härbärgas

6.

På arbetschefens beprövande beror, att från deltagandet i arbetet, genast skilja var och en som genom lättja, sturskhet eller fylleri därtill giver anledning, även som att bestämma antalet av arbetare som kunna antagas. Inga andra må anmäla sig än fullt arbetsföra manspersoner

Uppsala slott i landskansliet den 30 juni 1845. R. von Kraemer

Utdrag ur anteckningar angående vägar - gällande främst Uppland. - gjorda av Nils och Inga Friberg under 1930-40-talen.

Renskrift av Gudrun och Börje Sandén jan år 2001 efter kopia från Vägverkets museum

Paret Fribergs handskrift finns i en anteckningsbok i Vägverkets arkiv i Borlänge.

Vårt källmaterial är kopior av de numrerade sidorna: 3-10, 15-33, 35-48, 50-66. De har ställts till vårt förfogande genom Jan-Olof Montelius, Vägverkets arkiv i Borlänge och Tobias Gredenman, Kungsängen.

Materialet är hämtat från många olika källor främst Johan Elers, Eric Tuneld och i några fall från Johan Peringskölds Monumenta Uplandica, som finns i original Upplands-Bro bibliotek i den Svenngårdska samlingen. Johan Elers, 1730-1813, ledamot Vitterhetsakademien är mest känd för sitt historisk-topografiska verk Stockholm i fyra band, (finns i Svenngårdska samlingen) Elers här citerade verk Historia om vägarna i Sverige, finns i Uppsala universitetsbiblioteks handskriftsamling; Svenngårds avskrift gällande Upplands-Bro finns nu renskriven i UKF:s databas.

Viss upprepning förekommer i Fribergs avskrift. Vår utskrift är något redigerad och indelad i stycken. Vissa ortnamn av lokalt intresse har av oss markerats. När det är helt klart vilken ort som avses har stavningen normaliserats för att möjliggöra fritextsökning i UKF:s databas, som även innehåller annan vägshistoria. Svårtolkade ord har försatts med frågetecken och ev förslag till uttydning. Av Fribergs utelämnade avsnitt är markerade med ————. Ord som vi inte kunnat utläsa har vi markerat med (?). Förkortningar har skrivits ut helt. Anteckningsbokens sidnumrering har markerats i vår löptext med (s NN)

Anders Lyckou har undertecknat sin avskrift 4 juli 1792.(se sista sidan)

Nils Friberg (1907 - 1989) blev sedermera professor i kulturgeografi vid Stockholms universitet.

Aktuell läsning finns i Bebyggelsehistorisk tidskrift 2000:39 Vägar och vägmiljöer. Temareaktör är *Jan-Olof Montelius*, som bidager med: Vägar och vägmiljöer - en inledning,

Svensk vägadministration - en historisk översikt. *Stefan Brink*, docent vid Uppsala universitet, har skrivit kapitlet Forntida vägar. *Stefan Nordin*, vägshistoriker, Järfälla, har skrivit om den konstnärliga utformningen av milstolpar under 1600- och 1700-talen.

Håbo, Bro, Trögds härader.

(s 3)

Elers 3:o

Vid den s k Ryssgraven i Näs socken är en del av stora landsvägen som löper mellan Tibble och Barkarby gästgivargårdar fram åt Stockholm för längre tid tillbaka igenlagd och till höger om nämnda Ryssgrav en ny väg upptagen som numera fått namn av Dalkarlsbacken vid vars fot eller början till vänster ännu finns synbara tecken, varefter den gamla vägen gått uppför (s 4) en tvärbrant ås emellan bergshällar och stenar.

Likaledes är en del av stora landsvägen, som löper mellan Grans och Tibble gästgivargårdar fram åt Stockholm på den s k Ullevi skog förlagd för flera år tillbaka och ny väg genom berörda skog uppbruten och går med en sträckning i öster förbi skogvaktartorpet Draget över Håbo häradsallmänning fram till Grans gästgivargård. Den förlagda vägen som ännu särdeles vintertid av flera resande nyttjas, tager sin början på nämnda Ullevi skog till vänster när man kom-

mer ifrån Stockholm och går utför de s k Hälledagshällarna fram till Horntorpet i Kalmar socken och så vidare till höger förbi Bålsta by fram till Grans gästgivargård.

Den nyssnämnda nya vägen har medelst dess sträckning i öster blivit vid (s 5) pass $\frac{1}{4}$ mil längre emot den gamla vägen, men är dock mycket bekvämligare, varemot de s k Hälledagshällarna, en del av den gamla vägen som utgjorde en lång tvärbrant backe med sammanhängande bergshällar var ej mindre äventyrlig för resande än kostsam att underhålla.

(Fortsättningen finns på sid 46 i häftet med handskriften avskrift.)

(s.46) Utav de vägar som gå över stora skogen och åsen kunna nämnas följande.

1). Stora landsvägen mellan Stockholm och Enköping genomlöper den s k Stäketsskogen vid och omkring Stäkets färja utföre den för sin längd och branthet bekanta Dalkarlsbacken. En anseelig och tät skog vid pass $\frac{3}{4}$ mil lång och närmare Grans gästgivargård, Ullevi skog och Håbo härads allmänning, den förra en hög och tät timmerskog, vilken förenar sig med allmänningen som dock är mindre skogrik. Där allmänningen slutar vid Sjöändabacken, vid vilken backe en hög ås vidtager som längs sjön Ullfjärden går fram till Grans gästgivargård. Närmare Ekolsund förekommer Trebackalång, märklig för trenne branta, högst besvärliga backar.

4). Stora landsvägen från Grans gästgivargård till Lillkumla, Övergrans socken kallas Gransvägen. Vid Lillkumla grenar den sig till vänster åt Litslena och till höger åt Tunalunds gästgivargård. Namn på dessa vägar efter nämnda orter.

(s 47)

5) den bro, som Klas Rålamb år 1787 till kommunikation mellan Hacksta och Löt socknar å östra sidan på egen bekostnad av sten anlagt över Hämmelsta vik i Trögds härad——

Ekolsunds bro av sten anlagd över Hjälsta vik —— och vid vilken bropengar för överfarande måste betalas.

Färjor.

Varpsundsfärjan går över Varpsund beläget mellan tvenne höga sandåsar och av ungefär 150 alnars bredd; sundet bildar gräns mellan Häggeby och Övergrans socknar och förenar Ullfjärden och Ryssviken. Färjan underhålles och bygges av färjkarlen som tillika är torpare under Arnö överste säte emot en fjärding spannmål av varje mantal i Håbo härad utom i Tibble socken.

Ryssviken säges ha sitt namn av att fordom en rysk flotta blivit slagen där av de danske.

Sigtuna västra färja mellan staden och Håbo härad. Innehavaren av Vallby rusthåll i Tibble socken har denna färja under arrende, vilket (s 48) kommer stadens fattiga till godo. (Danviken. BS)

Stäkets färja ligger i Stockholms län och förtjänar av mig ingen annan beskrivning än att den utgör gränsen mellan Stockholms och Uppsala län.

Eriksunds färja belägen i S:t Pers socken i Stockholms län vid gränsen mellan Håbo härad och Stockholms län.

Kalvfjärds färja förenar KungsHusby och Bondarnö socken i Trögds härad och härom närmare omtalas i 2:dra fögderiets beskrivning.

Dävensö färja belägen i Lossa socken i Bro härad vilken roddes över ett sund från Björkfjärden c:a $\frac{1}{8}$ ($\frac{4}{8}$) mil brett, till infarten mellan Ådö sätesgård och Dävensö by, båda i Lossa socken.

Vid Skoklosters sätesgård i Skoklosters socken och Håbo härad finns en av greve Brahe anlagd färja, som roddes över den s k Skofjärden (c:a 700-800 m? bred), som skiljer Stockholm och Uppsala län åt. Men denna färja som egentligen nyttjas för gårdens behov kunna av anfarande bliva betjänta.

(Fortsättning sidan 5 i häftet.)

..... Har en del av häradsvägen i Håtuna härad vilken löper mellan Håtuna och Häggeby kyrkor fram åt Skokloster på den s k Noraskog blivit år 1783 till c:a $1\frac{1}{8}$ mils längd flyttats mera i S och lagts i rät linea från Winarbo (?) torp över nämnda skog, varigenom 300 alnars minskning emot gamla vägen vunnits.

Beskrivning om vägar i Åsunda och åtta socknar i Trögds härad.

Åsunda har inga anlagda vägar.

Trögd.

1) Den uppå Hans Exellens Baron Sparre på *Fånö* föranstaltade år 1758 anlagda häradsväg som gick från Fiskvik genom Skäggesta äng förbi Villberga by, Edsta, Kårsta och Högbo ängen samt framkom över Hässelby gårde, till Linsunda i Villberga socken, blev i flera år underhållen, men sedermera på socknarnas anhållan av Höglovliga Kungl Kammarkollegiet år 1771 utdömd av den grund att väg nr 8 här ovan beskriven från Fiskvik till Linsunda 1724 blivit förklarad för häradsväg och dessa vägar gingo så i bredd att endast några stenkast skiljde deras avstånd utan att den

sistnämnde varken var längre eller (s 7) oländigare. Den förra löpte dessutom genom en sank mark och kallades nedre Skjäggesta vägen.

2) Uppå Hovkamreraren Johan Christernin Danielssons begäran, som då var arrendator av Ekolsunds kungsgård, blev år 1758 en väg från Villberga kyrka över Edsta bro och Hammarsängen till Sjöshammars (?) ekbacke upptagen såsom lastageväg för dessa socknar, men blev på bemälte Christernins begäran åter 1765 utdömd, då vederbörande förenade sig om den nedan nr 9 beskrivna vägen till Bodarna lastagebrygga. Denna utdömda väg underhålles ännu av några byar såsom kyrk- och kvarnväg, för deras egen bekvämlighet.

Häradsvägen över Boglösa bys gärde nr 10 har blivit rätad och (s 8) går nu i rak linea, men lämningar syns ännu efter gamla vägen liknande en vinkelhake.

4) Häradsvägen förbi Hemsta nr 12 mellan Vallby kyrka och Enköping har förut gått ner på ängen, men är nu anlagd högre upp över ett berg.

5) Häfmanvägen gick öster om Hjalsta kyrka i Lagunda härad över Hårby bro, genom Hårby hage och gärde, norr om Husby-Sjutolft kyrka över Husby, Tibble och Värkesta gården och kom tillhopa med Ekolsunds landsväg på Löfsta ägor c:a 0/2 mil från Ekolsund. Denna väg som var mycket längre än den nuvarande blev utdömd, då Ekolsund reducerades och bro istället för färja byggdes. År 1769 fanns vägen ännu i behåll (s 9) men sedan på flera ställen till åker uppbruten.

En väg förbi Häggesta genom Villberga by till Villberga kyrka och prästgård, sedan väster om en hög sandkulle, Högberg kallat.

Från detta Högberg går väg nr 8 till Kåby, där den grenar sig som under nr 9 anmärkes löper vidare över Hässelby gärde där en ¼ stolpe står, förbi Hässelby och Linsunda till Linsunda och Ågersta bro.

Nr 9 börjar vid Råby vide (?) nr 8 går förbi Högby säteri – Säby – Bäddarö – Boda – lastagesplatsen Bodarna ¼ mil.

(s 10)

Bälinge härad

Vägen mellan Fahlebro och Mora kungsäng i Stockholms län vid pass 3/8 fjärdingsväg utmed Danmarksån, har för rasfall och sänkning samt nära belägenhet utmed ån, varigenom flera personer där nattetid omkommit blivit förlagd; och en annan längre uppå 1782 i stället upptagen.

(s 15)

Ur Erik XIV:s historia av Tegel, sidan 36.

Då säker underrättelse icke finnes om vägarna i Uppland i 16 seklet, måtte man därom av andra händelser sannolikt få döma: såsom att Gustav I:s lik blev buren mellan Stockholm och Uppsala av prästerskapet, att kung Erik XIV efter kröningen (?) i sistnämnde stad på resa därifrån vid Flottsund, på galärer och håpar och slupar, själv begivit sig till sina gårdar vid Mälaren, men andra av hans svit till Stockholm.

Ur Stjern: Pol och Econ D.i.p. sidan 482. (?)

Efter mellan Åland och Väddö färja behövdes för den myckna överföring och skjutsfärd där dagligen föreföllo, så utsattes vad i färjelön skulle tagas och givas, uti Ö.B. den 15 juli 1604.

Ur Marelius om Mälarens utlopp w.a. 1741 sidan 8.

(Nils Marelius, 1707-1791, kartograf, utgivare av goda landkartor)

Mälarens nära belägenhet till Östersjön på flera ställen, har givit anledning till att föreslå kommunikation och öppningar, såsom vid (s 16) Södertälje, likaledes mellan Gammelbysjön och Mälaren.

Samma källa sidan 19.

En föregiven segelled vattendraget vid Föret genom Farbroån, Lagga Östunasjön åt Vidbo och Skeppstuna socknar samt genom vattendraget från Nästuna socken förbi Helgå åt Garnsviken och Östersjön.

Ifrån Grisslehamn i Väddö socken går postvägen över till Åland och Finland. Varöver nyligen en karta utgivits.

Gustaf I utfärdade i maj 1553 befallningsbrev att man ”tillstundande sommar uppgräva, rensa, påla och så tillpyn- ta låta den led som löper genom Veddön att man åka kunde med stora Mälarebåtar”

Vid 1756 års riksdag blev nödvändigt att åter öppna båtsleden från Östersjön till Mälaren genom Södertälje. Denna hade tidigare varit öppen men igengrundats till lindrande av fientligt inbrott.

(s 17)

Ur Salvius: Uppland sidan 139.

Skeppstuna socken har fått sitt namn av skeppstånd och hamnande emedan en segelled skall fordon gått från Östersjön genom ån ut i Åkers socken och de där ända utåt liggande träsk in i ån som flyter förbi Gottröra och Husby i Östuna och Laggasjön och sedan genom Fala och Föreån till Uppsala stad, om vilket ännu skall finnas gamla skrifter i Nästuna kyrka.

Från Grisslehamn och Väddösocknar går postvägen över till Åland och Finland, varöver nyligen en vacker karta blivit utgiven av K. Lantmäteri Kontoret.

Ur trycket R.R. Greve Bielkes tal om Gustaf I. författningar

Konung Gustaf I utfärdade dess befallningsbrev (s 18) för Jacob Bagge den 24 maj 1553, att uti då instundande sommar, upprösa, rensa, påla och pynta låta den led, som löper genom Väddön, att man utan hinder med stora goda skärbåtar denna led resa måtte.

Ur Faggots tal sidan 24.

Vid 1756 års Riksdag ansågs nödigt att åter låta öppna båtleden från Östersjön till Mälaren genom Södertälje stad, vilken durchfart tillförne varit öppen, men i senare tiden blivit igenfylld, till hämmande av fientligt inbrott.

Över Stockholms län är en vägvisare tryckt 1772 försedd med en vägmarta utgiven av Gyllenborg.

Ehvermalm, resa genom Västernorrland K 1742, sidan 4.

Mycken flit är i äldre tider använd till vägens upprödning från Flottsunds färja till Uppsala $\frac{3}{4}$ mil och därifrån genom Vaksala socken mot vägen förbi Gamla Uppsala, varest vägen är så rakt lagd, att man nästan kan se hela landsvägen utåt. Detta ännu en (s 19) auktor som påminnelse för den till Uppsala resande ungdomen att genom god ordning vandra genaste vägen till rätta Helicon.

Till landshövding Bengt Skyttes beröm, som blev landshövding över Uppsala län 1646, säger Peringsköld att bl a rätt han gjorde i Uppland inrättade han räta landsvägen från Uppsala stads tullport. (Monumenta Uplandica P.P sidan 105.)

Att Uppland är bland de äldsta bebodda landsorter och Uppsala bland de äldsta städer i riket intygar jämte tusen andra bevis, de mångfaldiga större och mindre landsvägar som där finns av ålder vara upptagna. Situationskartan över Uppsala visar 8 särskilda vägar, gående som från en medelpunkt i alla väderstreck. Vägen från Stockholm över Flottsunds färja går i rät linje till Kungliga Slottet därstädes, i norr går vägen fram till Bälinge och Ärentuna socknar och vidare till Älvkarleby och Gävle, samt till höger (s 20) till Gamla Uppsala. Ytterligare går en väg till Vaksala och en annan till Danmarks kyrka, Norrtälje och Stockholm. I väster är Stabyvägen samt vägen till Rickomberga och Enköping.

Mälarens ovanliga uppstigande i mars 1780 väckte ånyo beslut om en kanals öppnande mellan Mälaren och Östersjön genom Södertälje stad till 10 alnars bredd på botten, dels att vid större utflöden förekomma Mälarens höga uppstigande dels att befordra en lättare kommunikation genom väg mellan Mälaren och Saltsjön. Kungörelsen utfärdades, pengar samlades genom subventioner, kostnaden uträknades till omkring 40000 kronor och hela arbetet bestående i 1000 famnars grävning och en slussinrättning ansågs kunna vara färdigt om 3 år. Till vattnets avlopp upptogs genast ett 1500 alnars långt dike genom staden på några ställen av 9 alnars höjd. Äntligen utrönte, att i anseende till lös sandbotten behövdes pålverk och murning. Hela den därpå använda kostnad var förlorad om man (s 21) blott försökt öppna dammen till flodvattnets avtappande ur Mälaren hade hela diket varit sammanrört och förlorat. Denna kanalen som var menad att fortsätta från sjön Maren genom landet till Igelstaviken hade således samma öde som den 1475 vid Södertälje började uppgrävningen skall ha haft, att försöket stannade vid själva tillämnandet.

Om Mälaren haft något annat sammanhang med Östersjön än Norrström och den grav vid Söder sluss som Olof den Helige vid pass 1008 på en natt skall ha uppgrävt, då han var av Olof Skötkonung i Mälaren instängd är en oavgjord sak. Man påstår att 1030 en segelled varit genom Danmarks och Lagga socknar, genom Roslagen till havet, samt att ett utlopp varit genom Hammarbysjön åt Kolbotten som dock lokalen tycktes bestrida. Likaledes fattas bevis att Mälaren gått till havs från Gripsholm ända åt Trosa, men härom kan Marelius jämföras. (Fischerström sid 321, 322.)

(s 22)

Den 18 september 1772 Kungl Maj:ts kungörelse om kanals öppnande mellan Mälaren och Östersjön vid Södertälje genom entreprenad. (Model v. 1 D p. 68)?

I Uppsala är den s k Dombron välvd med huggen sandsten, då president Liljenborg var landshövding i Uppland. Årtalet 1760 står på sidan av bron uthugget. En annan välvd gråstensbrygga är där över anlagd över Fyrisån av Kungl Akademien. (Fischerström Econ(?) artikel bro)

(Också Fischerström se ovan). I Uppsala län och Lagunda härad ha Långtora byamän på landsvägen icke längesedan låtit genom dalkarlar bygga över ån en välvd bro av sprängd sten, med 3 till 4 famnars vid öppning för vattendriften under valvbågen

(Över Stockholms län är en vägvisare tryckt 1772 försedd med en vägkarta utgiven av J.J. Gyllenborg)

Inledningen av denna beskrivning.

1) Den särskilda beskrivningen om vägarna i riket fordrar sina vissa avdelningar för att iakttaga en nödig ordning.
2) Vägarna i Svea rike som först synas höra till detta kunna lämpligen tagas efter varje provins eller landsort. – Uppland vilket först och främst alla dessa tider över det som först blivit beforskat, odlat och bebyggt är nu fördelt i 27 härader och 6 skeppslag, som tillhörande 3 särskilda län: Uppsala, Stockholm och Västerås.

(s 23 - 24 är upprepning)

(s 25)

Vägarna tillhörande härader och socknar i Uppsala län.

Att vägarna i Uppland äro de äldsta i riket bestyrkes av följande skäl och sannolikheter:

1. att Oden då han inflyttade i Gylfes fruktsamma länder mer genom sina välkända (?) egenskaper än genom våld mera tjuste folket än han med härmakt ... (?) terade landet, valde han sitt säte vid Mälaren och grundade Sigtuna, där han reste ett allmänt avgudahus, som hans efterträdare Yngve Frey (som levt vid Kristi födelse) flyttade till Uppsala, där stora offerfester årligen firades och där menigheten inställde sig att samråda och besluta om låta, på de s k Allhärjarting? synes följa att till ett ställe, där folket samlades flera gånger om året, måste vägarna först blivit uppbrutna och i det stånd satta att de hjälpligen kunde färdas fram och tillbaka.

2. Ottars fader Egil hade tillnamnet Vendelkraka, då han var född i den trakt av Uppland som då kallades Vendel och som (s 26) var en mycket kärrig och sank trakt. Egil begynte där med broars och vägars utpålning, vilket på gamla språket kallades kraka.

3. Att Anund som fått namnet av bronsk.....? (Brautanund?) icke sparat sin omsorg att låta upptaga vägar i Uppland där han bodde som överkonung synes vara utan tvivelsmål.

4. De uråldriga och märkvärdiga broar och runstenar vid vägarna bära vittnesbörd om Upplandsvägarnas ålder. Upplandslagen 1295.

5. Som bevis på dess ålder har också namnlämningar av kyrkor, borgar och gamla ättechögar. Och vidare betydelse ålder av landets släta marker då dessa föregåtts av kärr och moras och tydigen blivit uppplade och gjorts beboliga.

2. Delen om vägarna i Svearike.

Första avdelningen.

Om vägarna i Uppland och Uppsala län.

1. Om vägarnas ålder i allmänhet
2. Om vägarna från Uppsala. Om broarna därstädes.
3. Om vägarna från Enköping.

(s 27)

Uppland vägarna öster ut i länet.

4. Ulleråkers häradsvägar,
5. Vaksala, dito
6. Rasbo, dito
7. Oland, dito
8. Danmarks och Löfsta skeppslag.

Vägarna västerut.

9 - 13, Lagunda, Hagunda, Bälunge, Norrunda, Örbyhus härad.

Vägar söderut.

14-17 Åsunda, Trögd, Håbo, Bro härad.

Vid Norra Stäket/Almarestäk, biskopssäte mellan Uppsala och Stockholm, där nu färja är inrättad har fordom bro varit, enligt Dahlbergs (s 28) Sv. Ant. Hod fol 92. Därbredvid har fordom varit konungasäte och biskopssäte. Se Tuneld och Salvius.

Upplandslagen 1295 (?), förbättr(?) folio st 1607 p. 57

Salvii beskrivning över Uppland sid 307 Rasbo härad Rasbo socken, Uppsala län. sid 306.

Frötuna. Ett gammalt säteri vid Fundbosjön. Där skall kung Frode haft sitt säte. Saxo Grammaticus säger att denna kung till att visa hur han kunnat hindra all stöld härpå sitt guldarmband på en klippa invid en sjö, och det vid en allmän väg. Efter Olof Rudbecks mening, skall samma sjö och klippa kunna ses än i denna dag vid Frötuna, och klippan därefter heta Frodes klippa.

Likaledes är också den allmänna landsvägen som Saxo och Eddan omtalar ännu till och går från Frötuna till Uppsala förbi Gälla sätesgård, där fordon guldringarna uti Frodes eller Sata...(?) tid legat orörde. Detta är så mycket mera märkligt, som

(s 29)

1. att Sigge Fridulfsson som åt Oden i Sigtuna låtit resa Nordens första tempel och vilken fick titeln konung, sedan lät flytta det till Uppsala där stora högtidligheter och rådslag höllos flera gånger om året och till vilka mycket folk samlades. Måste vägarna först blivit uppbrutna och i det stånd satte att de hjälpligen kunde färdas fram och tillbaka.

2. Ottars fader Egil hade sedan tillnamnet Vendelkraka vilket han utan tvivel fått av samma orsak som den del av Uppland som nu heter Vendel. Ottar synes sedan ha fortsatt det verk som Egil begynt nämligen: med broars och vägars utpålning i den kärraktiga bygd mellan berg och moras, vilket på det gamla språket kallades kraka.

3. Att Anund som arbetade mycket för landets odling och ödemarkens och vägars uppbyggnad synes tydligt hans tillnamn bronsAnund. (obs. väg = bro. BS)

4. De uråldriga märkvärdiga broarna och runstenarna visa var de gamla vägarna gingo (s 30) fram i denna provins. Upplandslagen av år 1299 omtalar flera minnesmärken såsom slott, byar och fästen, kyrkor, vilka alla tala om landets tidiga uppodling och före detta måste även vägar bekvämligen ha funnits.

Upplandslagen 1295.

Sidan 57 i Viderboa balken: 23:

.....(?) Stockholm bro, Öresunds bro, Östens bro och Tilesunds bro them bygga flera hundra, vari och före them bolsmän, är före anvisa broafall:-

Öresunds å kommer ur en liten sjö med samma namn och skiljer Gryta socken från Girista uti Hagunda (Lagunda?) härad i Uppland.

Frötuna säteri vid Fundbosjön. Där skall kung Frode haft sitt säte och lär ha hängt sitt guldarmband på en klippa vid en sjö och det vid en allmän landsväg. Likaledes är också den allmänna vägen som Saxo och Edda omtalar ännu till och går från Frötuna till Uppsala...(?) (s 31)

Både Snorre och Saxo fara däruti vilse, att de föra denna händelse till en kung Frode i Danmark.

Ur Peringsköld Monumenta Uplandica sidan 268.)

Om Fagreda eller Farthions kyrkobys bro i Danmarks socken berättar Peringsköld att den i ett Kungliga Rådets brev 1438 kallas Fardha bro och i Peder Ragvaldssons dombok 1424 Fordhebro vilket allmogen förkortade till Föräbro eller Fårbro; att av en själagift till brons byggnad efter Osmar död bron i första kristendomstiden blivit kallad Osmar sedan Ösra och äntligen till en tid Örabro; att denna s k Fårbro skilja Danmarks kyrkbys och Berga byägor och går över den bekanta ån men kommer med ena grenen från Funbo och med en mindre från Lagga socken; att stora landsvägen löper däröver ———(?) (se s 33) och att litet ovanför bron finns 2 minnesstenar på vardera sidan om ån, vilka omtala att Torsten och Waje lät göra denna bro för Ohms? Andä som levat i 9 seklet efter Kr. f.

Peringsköld Mon. eller Aheren...(?) 8.

Thovabron? vid (s 32)Svartbäckens tullport har varit skillnad mellan gamla och nya Uppsalaborna. Om samma bro är uti ett gammalt dombrev av år 1454 förordnats, att de som landet äga på båda sidor om bäcken böra bron hålla.

9 och 10 handlar om Dombron i Uppsala som anses vara tillkommen 1313. I dombrevet 1454 då staden besvärade sig över de trästoder som i brons fyra hörn vart byggda och brons ensamma underhållande utan klerkeriets deltagande, förklarades och dömdes att stoderna med ingen rätt kunde ju drivas och att efter Uppsala råd och borgare av alla byggt bron, den tid hade både landet och vattnet i sin havande värjo, så skulle de samma bro bygga och färdiga hålla.

Angående nya Stadsbron samt Munkbrons byggnad skall R. Christopher utgivit dess påbud 1442.

Vid Rotebro nära stora landsvägen funnos inga minnesmärken efter Roteborgs fästning. Strax vid Rotebro och ovanför det s k Jutekärret (s 35) är en gammal hög borg som kallas av gemene man Stridsborg. Orten är bekant av slaget 1497 den 27 september mellan Sten Sture och kung Hans i Danmark.

Nykvarns bro, fordom Östanbro, vid slaget vid Tillinge socken på Gate? skogen 1365 mellan kung Albrecht och den avsatte kung Magnus Smek, som då blev tillfångatagen skall kung Håkan räddat sig genom flykt över denna bro som han efter sig låtit uppkalla. (Tuneld)

Ur Bolins historia sidan 282.

Nykvarns bro nybyggdes 1764 men förstördes 1770 av vattenflod. 1773 ålades byggmästare Schultsberg att åter sätta bron i stånd.

Ur Winblads generalplaner för 10 sätesgårdar 1765.

Lagga socken, Roslagsvägen.

Ej långt från landsvägen, som vid Marma gästgivargård viker av från Uppsalavägen och går till Rarsbo(?) socken (s 36)och vidare in i Roslagen ligger Rarsby? sätesgård.... p.6

Vid landsvägen mellan Lagga kyrka och Marma gästgivargård ligger Örby sätesgård 1 ½ mil från Uppsala—— en ström löper nedanför Örby, som i forna tider varit segelbar ända från skärgården uti Åhus socken ej långt från Vaxholm gåendes därifrån genom Långhundra härad, som består av 7 socknar i längden, vilka utgör ungefär 7 mil o s v till Uppsala, men är nu så igenväxt att man om sommaren knappt kan komma fram med en ekstock. Det är märkvärdigt att ungefär hälften av detta gamla farvatten rinner ner till Uppsala sidan in uti Mälaren och den andra hälften genom åtskilliga sjöar ned vid Åkersbo in uti Saltsjön. Som inga betydande strömfall här förefalla; så synes ingen omöjlighet vara ivägen, att åter öppna denna segelled, om därpå skulle användas nya kostnader. (Se Salvius, Uppland sidan 134)

Örtuna socken.

Tisslinge sätesgård vid gränsen mot Lagga ej långt från stora landsvägen, som kommer från Norrtälje och går till Uppsala, (s 36) vilken väg grenar sig ¼ mil därifrån över skogen Långåsen till Stockholm, och varit i forna tider brukad till vanlig fart mellan Stockholm och Uppsala, innan den nya vägen blev inrättad.

Ur beskrivning om Uppland av Joh. Enberg, Uppsala 1704, Lång Dandec ? sidan 41.

Fale Bure som förföljde de danska vilka 1161 överfallit och halshuggit S:t Erik hämnades på dem vid Fahle eller som han nu kallas Fåhle bro, som av honom bar sitt namn. Av danska röset byggdes Danmarks sockens kyrka.

Sidan 135 om Håga.

Har ock nyligen saligen Olof Rudbeck år 1696 sedan han vid Ulva kvarn låtit uppdämma ån, visat Karl XI nya kvarlevor av en bro eller spång däröver kung Björn haft sin väg, när han ridit åt Gamla Uppsala till sin broder.

Dahlin, Sv Hist. 1 del sidan 365.

Svar på Elers frågor (forts)

Lagunda, Hagunda och Ulleråkers härader.

—— men på åtskilliga ställen i Ulleråkers härad syns det och även efter gammal folkberättelse skola flera vägar såsom för genare ansedda blivit ånyo dock för lång tid sedan anlagda, i synnerhet märker man vägen som går från Flottsunds färja i rät linje till Uppsala stad, men efter vad allmogen tror på 1600-talet skulle blivit anlagd.

Den har tillförne skolat gå mitt åt Sunnersta ås förbi där Ulltuna Kungsladugård i Bondkyrka socken först varit anlagd och sedan över höjderna av Uppsala eller den s k Ås kronopark.

Även i Näs socken skall därvarande allmänna vägen, som löper från Uppsala till Säfwa gästgivargård gått längre från skogen ut på slätterna, vilka ofelbart varit ganska sumpiga och sedan i stor krok förbi Härta(Härsta?) och Alby byar till Hagunda härad—— den går nu högre upp och genare förbi nya torp under Sörby (s 39)rusthåll. Likaledes i Läby socken har den genom socknen allmänna vägen gått norr omkring Västerläby bys nuvarande ängsmark s k Träsket, som förr varit sjö, i det ställe den nu såsom mycket genare är anlagd över berörda ängsmark.

4. Vägen Uppsala – Stockholm kallas Flottsundsvägen.

Vägen Uppsala – Västerås kallas Säfvavägen.

5. Inom fögderiet finns följande större broar: Örsundsbro i gränsen mellan Lagunda och Hagunda härad, har sitt namn av rusthålllet Örsunda. Vid denna bro är ortens lastageplats och byteställe av säd etc. mot strömming och andra fiskevaror som dit föres från Roslagen eller Åland. Säfva bro vid Säfva gästgivargård i Gryta socken och Hagunda härad är gräns mellan Gryta och Balingsta socknar. Örtorpa bro i Hagunda härad, Skärsjö bro i Hagunda härad på gränsen mellan Uppsala och Västmanlands län. Ålands bro vid d:o kyrka i Hagunda härad.

Inom Ulleråkers härad följande: Läbybro (s 40) den största och kostsammaste att underhålla, därefter Broby bro i Börje socken, som i år blivit nybyggd, sedan Vallabron på Finsta och Långtibble gården i Vänge socken på vägen Uppsala – Kölje? Gästgivargård ——

7. I Lagunda härad är vägarna utmäta och delade 1734, 1771, 1784, och 1790 samt landsvägen så i detta som de övriga häraderna med milstolpar försedda 1756. I Hagunda och Ulleråkers häraderna ha vägarna nästan vid lika tid som för Lagunda är anmält blivit mätta.

Å landsvägen förbi Säfva gästgivargård i Hagunda härad förekommer en betydlig trädplantering av sibiriska ärtträd, oxlar, rönnor, lindor och pilar, varav en stor del stående på ömse sidor av vägen utgör en lång och vacker allé.

8. Vägen som går genom Västerläby är anlagd i Gustav I:s tid av Vänge och Läby församlingar och det vid ett tillfälle då kungen som riksföreståndare var stadd i ett fälttåg mot dansken emot vilken han tågat från Uppsala (s 41) och blivit satt i förlägenhet om överfart vid detta ställe. Berörda församlingars allmoges skall då ha visat sig hurtig och beredd att i hast anlägga en bro och väg tjänlig till kungens överfart, varför dessa församlingar sedermera som belöning erhöill befrielse från all hållskjuts utgörande. Från vilken de än i dag är befriade.

Vägarna och deras sträckning i detta fögderi.

Landsvägen från Flottsunds färja i Bondkyrka socken eller gränsen mellan Uppsala och Stockholms län förbi Sunnersta rusthåll genom Ås kronopark och Uppsala stad västerut till Broby by i Börje socken, varest Balinge härad vidtager 1 3/8 mil, därå märkes Flottsund, Sunnersta, Becklösa, Gråbo och Hammarby backarna samt Kneppingen?.

Landsvägen från Uppsala stad sydväst genom Rickomberga by och som sedermera avtager till väster vid vägvisaren i Läby socken samt går till Säfva gästgivargård i Gryta socken och Hagunda härad 1 3/4 mil.(s 42) På denna väg förekommer Vithälls backen på skogen Nåsten, Skärfelts och tvenne andra stora backar på Söderby och Lörsta ägor samt Träbrobacken. Vidare och från berörda gästgivargård går landsvägen förbi Hoya (Höija) säteri över Örsundsbro, Hvarsta, Sjemmesta? by till en krog i Frölunda socken Korskrogen? kallad 7/8 mil. Härå märkes endast Hvarsta-backen? Från denna krog delar den sig sedermera i trenne vägar nämligen:

1. går en av dem till Bälsunda by i Hjalsta socken, som är skillnaden uti Håbo och Lagunda häraderna 1 1/8 mil —— och i övrigt är denna väg slät utan backar .

2. Förbi Härfsta by till Litslena socken eller skillnaden mellan Trögds och Lagunda häraderna 1/8 mil. Vid denna väg är berörda Härfsta by belägen, som dock ej måtte vara densamma som Salvius omtalar vid Ekolsund under namn av Harvista med vid ty befintlig runsten.

3. Till Långtora socken samt vidare till skillnaden mellan Uppsala och Västmanlandslänen (s 43) kort nära Vånsjökvarnar 1 1/8. Denna väg går genom en skog, Wråskogen, ungefär 1 fjärdingsväg lång, varest förekommer tvenne backar den ena Rönna(?) och den andra Vråbacken kallade, förbi Långtora by varest är gästgivargård till Vånsjö kvarnar.

Nedanför nämde gästgivargård och å berörda landsvägen då man kommer över den s k Sörbron vid Västerängen går tvenne vägar utav nämligen:

1) Till Enköpings stad då till häradsskillnaden är 1/2 mil.

2) Till Västerås över 3/8 mil till häradsskillnaden genom Äsby över en stor å. Vid berörde by har i senare tider uppkommit ett träsk eller liten sjö, varuti bönderna planterat rudor och fångar därvid till fullkomligt husbehov.

Landsvägen från Uppsala som går av till höger vid vägvisaren i Läby socken genom Vånge, Tibble, Ålands, Järlåsa församlingar till Skärsjöbro, där Västmanlands län möter 3 ¼ mil. Denna väg går förbi Öster- och Västerlångby byar, (s 44) jämte Läby kyrka varvid Klockarbacken anmärkes sedermera över Läby träsk och Stentorpsbacken förbi Vånge kyrka och prästgård samt Långtibble rusthåll över dess skog, vidare förbi Ålbo och Österby säterier, Ålands kyrka, Rölse(?) gästgivargård genom Järlåsaskogen förbi Järlåsa kyrka, Bredsjö och Hundete(?) säterier till Skärsjöbro.

(s 44 - 48 är upprepning)

(s 50)

Elers 6 och 8 omtalas i Tunelds geografi och Salvius Beskrivning om runstenar och andra märkligheter.

Allmänna landsvägen börjar vid Stäkets färja i Näs socken Uppsala län tagen på denna sida från början och går genom Näs, Bro, Kalmar, Ytter- och Övergran socknar till vägskillnaden i Lillkumla gård i sistnämnde socken, varest denna väg grenar sig och går till vänster åt Ekolsunds bro, där Trögds härad möter, och detta fögderi så slutar, samt till höger ifrån nämnda vägskillnad går denna väg till bron vid Setkrogen? varest Lagunda härad möter och detta fögderi åt denna sida slutar. Längden av denna landsväg från Stäkets färja till Ekolsunds bro utgör 59106 alnar som är 3 ¾ mil samt 606 alnar och längden av landsvägen från vägskillnaden vid Lillkumla till bron vid Setkrogen? Utgör 5050 alnar som är ¾ mil samt 550 alnar. Denna väg underhålls av de härader genom vilka de löper; och således har Bro härad fått på sin lott 31500 alnar, räknat från Stäkets färja, där samma härad börjar, till gränsskillnaden på Ullevi skog, där Håbo härad möter, vilket går som ovan nämnt är till (s 51) broarna vid Ekolsund och Setkrogen? och förty på dess lott bekommit 32626 alnar. Sträckningen av denna landsväg ehuru inom detta fögderi omärklig: ifrån söder till väster med någon slängning i nordan förbi Grans gästgivargård, men sedermera fullständigt i västan förbi Enköping åt Västmanland.

Tunalundsvägen går likaledes ifrån söder med en slängning i norr, förbi Tunalunds och Långtora gästgivargårdar och sedan mera åt västan åt Sala och Dalarna. Meranämnde stora landsväg vilken som redan sagt är, tager sin början vid Stäkets färja och går till Ekolsunds bro är mera skogsväg än slättmark. För att med redighet kunna utmärka vilka förändringar och märkvärdigheter som under loppet av denna väg sig tilldrager, vill man följa densamma ifrån dess början och styckevis beskriva den.

Ifrån färjan går vägen uppför en brant backe, varest Stäkets sätesgårds skog genast vidtager och under förening med flera skogar såsom Ekhammars och Kyrkbyns förenar (s 52) en vacker skogsväg emellan backar och sluttande ända till Näs kyrka belägen bredvid vägen. På detta stycket förekomma såsom anmärkningsvärt Dalkarlsbacken, en ansenlig och på båda ändar i krökning gående, dock ej så alldeles tvärbrant backe, nedom vilken den förut beskrivna Ryssgraven är till höger belägen. Dalkarlsbacken förmenas därav ha fått sitt namn att dalkarlar densamma uppröjt och med stenmur på ena sidan emot den från sjön Görveln upprunda vik försett eller och därav att dalkarlarna då de om våren gå till Stockholm och andra orter på arbete, pläga uti denna långa backen sitta och vila sig utmed vägen; Även syns till höger nedan om denna backe ännu någorlunda hur den gamla i punkt 3 omnämnda väg gått uppför åsen ibland stenar och moras. Något längre fram om Ryssgraven möter den s k Långsandsbacken, av en ansenlig längd och (s 53) mycket tvärbrant och äntligen vid Näs kyrka under namn av Knektbacken en i krok nedan åt kyrkan löpande tvärbrant backe som till en del slingrar sig omkring en bergskulle.

Mellan Näs kyrka och Tibble gästgivargård går (?) vägen över en jämn och slät åkermark intill dess den invid gästgivargården åter intager på högra sidan skogsbackar tillhörande dels Sylta och dels Tibble byägor, gående vidare sidan om den s k Lillsjön uppför en lång och tvär kallad Aspviksbacken, nedan och förbi Aspviks vattenkvarnar med skog dels på en och dels på bägge sidor; och så åter över slät åkermark med ömsom ängar på vänstra sidan över Skällsta bro kallad, vid vilken till vänster uti backen stå tvenne runstenar vilkas runor av ålder blivit så förvittrade att de icke möjligen kunna läsas eller uttydas; eftersom de vilka till höger om bron vid Skällsta by något ifrån vägen, på en dylik sten finnes äro av samma orsak helt förnötta. Vidare går denna landsväg ifrån denna bro med en krökning i norr åt ett torp kallat Tätorp, varest (s 54) åter Säbyholms eller Ullevi skog börjar, en ansenlig hög och tät timmerskog, vilken med en längd av c:a ½ mil slutar sig uti Bro häradsskillnad som är så väl med rågata som femstena rör frånskild från Håbo härads allmänning.

~~öjliga kunna läsas eller uttydas; eftersom de vilka till höger om bron vid Skällsta by något ifrån vägen, på en dylik sten finnes äro av samma orsak helt förnötta. Vidare går denna landsväg ifrån denna bro med en krökning i norr åt ett torp kallat Tätorp, varest (s 54) åter Säbyholms eller Ullevi skog börjar, en anseelig hög och tät timmerskog, vilken~~

Vid nämnda skog förekommer till vänster den för flera år tillbaka förlagde och uti tredje punkten omnämnda väg, som löper utföre de s k Hälledagshällarna. Såsom något märkligt torde även böra nämnas att på tvenne särskilda ställen å nyssnämnda skog, synes stora rishögar på sidan om vägen uppkastade, till att täcka därav, som berättelserna förmåla att för länge tid tillbaka en månglerska fann en annan person, som på dessa ställen skola av rövare blivit ihjälslagen och uti sådan till åminnelse bibehållande av denna händelse resande som gående personer pläga på dessa högar kasta en riskvist eller gren, varav högarna således underhållas.

Slutligen bör om denna landsväg vilken Bro härad tillhör och här beskriven blivit, nämnas att den 1754 med milstolpar av sten blivit (s 55) försedd, samt år 1774 ytterligare uppmärkt och indelad.

Håbo härads landsväg vitager uti nyssnämnda häradsskillnad, därifrån samma landsväg Håbo härads allmänning börjar igenom vilken landsvägen går fram, med någon svängning från nordn till västen, förbi skogvaktartorpet Draget till en tvär och hög brant backe kallad Sjöända backe av den ordas att sjön Ullfjärden kommande ifrån Ryssviken sig här slutar; vilket till höger om vägen nedanför Sjöända backen ses.

Vidare går vägen uppför mindre backar längs efter åsen och sida med sjön Ullfjärden till den s k Flygarbacken en obetydlig och mindre bekvämlig; sedermera härifrån förbi Grans gästgivargård och Yttergrans kyrka igenom Ekilla skogshage utför backen till Ekilla bro, vid vilken tre runstenar sida om bron till vänster märkas att å vilka följande inskriptioner kunna läsas: Farni reste———.

Ifrån gästgivargården till denna bro följer landsvägen på högra sidan skogen och närmare bron, igenom nämnda Ekilla hage, ses vacker skog å ömse sidor, (s56) därifrån går vägen över släta åkerfält förbi Wi herrgård uppför Wi backe till och nära förbi Övergrans kyrka. Wi backe är väl något lång och hög; dock jämnlutad och icke stenig.

Uti kyrkogårdsmuren vid Övergran, där vägen förbi går syns två runstenar.

Ifrån Övergrans kyrka går vägen vidare fram över slät åkermark till vägskillnaden vid Lillkumla gård där den grenar sig till höger och vänster, därifrån till vänster åt Kifringe skog som tillika med Segersta och Ekolsunds skogar, sedermera utgår en vacker skogsväg fram till Ekolsunds och Segersta äng utför en brant och besvärlig samt med sten uppfyllt backe nedan vilken en angenäm allé av träd på vägen vidtager och går fram till bron där Håbo härad sig slutar. På denna skog förekommer den uti den tredje sidan omförmälda och där beskrivna Trebackalång.

Nu återstår av stora landsvägen, den delen därav som vidtager i vägskillnaden på Lillkumla gården och går till höger genom en mera stenig och bergaktig mark uppför Solkrogs? backen till bron, där Håbo härad och även själva fögderiet (s 57) på denna sidan sig slutar. Och är vid denna väg några märkvärdigheter inte att iakttaga. Denna nu beskrivna landsväg inom Håbo härad är ytterligare år 1775 nybruten och 1754 med milstolpar försedd.

Häradsvägar uppgivna av befallningshavande inom Håbo härad.

1) Vägen ifrån Kalmar kyrka förbi Draget till vägskillnaden på Kvarnibble gård 17114 alnar. Denna väg går med en sträckning ifrån väster till öster, sida med häradet och är till en del belägen på Håbo härads allmänning; vägen är merendels jämn och slät, utom några få obetydliga backar, omgiven på båda sidor dels av åkrar dels ock i Kalmar socken av ängar.

3 och 5) Vägen från Häggeby kyrka till Pungpinan i Övergrans socken där stora landsvägen möter och vägen från Skokloster till Häggeby kyrka. – Denna väg från Skoklosters kyrka förbi Häggeby kyrka till Pungpinan i Övergrans socken där landsvägen möter bör rätteligen anses som en enda häradsväg, ehuru konungens befallningshavande uti dess utslag i tvenne särskilda vägar den avdelt och med ovan berörda nummer betecknat. Så äldre som nya (s58) vägdelningslistor nämner densamma för särskilt häradsväg och ty uttages dess längd härmed 27873 alnar.

Vägen ifrån Sko kyrka igenom en del av socknen till Sanda by är merendels jämn och slät åkermark. På denna väg ser man till höger ruinerna efter det i geografin omförmälda nunnkloster (Flasta BS 2001) som 1297 genom våldel uppbrändes och därefter närmare sjön nybyggdes, där nya kyrkan står. Till vänster närmare sjön ser man även det namnkunniga Sko kloster.

Vid nämnda Sanda by vidtager Skoklosters socken genom vilken vägen med flera krökningar löper ovan en så kallad Eknässkogen fram till Häggeby socken och förbi ett ställe kallat Galgbacken, en obetydlig backe som förmod-

ligen i äldre tider varit någon avrättningsplats. Vid denna backe ses till höger om vägen tvenne runstenar. Om denna vägs beskaffenhet kan vidare intagas av 3:e sidan 2:a fördelningen.

Vidare på denna väg fr Galgbacken förbi Viksjö(?) by där flera höga kullar eller skättehögar synas till höger uppe uti backen. Men om dem har man ingen berättelse. (s 59) Sedermera går vägen förbi Höggeby kyrka uppför den skättondebacken (så kallad av socknens tiondelada, som där är belägen), förbi Bolelunda (Boklunda? Nu Rölunda BS) by där man till höger om byn vid vägen ser fyra höga och runda Ättebackar utan att någon vidare underrättelse om dem erhållits. Vidare går vägen genom denna by över Varpsunds färja till stora landsvägen och där slutas.

4) Vägen från Höggeby till Håtuna kyrka 10258 alnar går ifrån norr till söder över Noraskog c:a 1/8 mil; och är merendels jämn och slät väg med få obetydliga backar.

6) Vägen från Håtuna kyrka förbi Alby till dess Bro härad möter 17057 alnar. Vägsträckning norr – söder; något mera backig än föregående.

7) Vägen från Bro härads skillnad vid Lofta i Tibble socken till Bälby i samma socken 9735 alnar. Denna väg är till största delen skogsväg, har även flera besvärliga backar, men få övriga märkvärdigheter.

8) Vägen från Bälby till Sigtuna västra färja 6500 alnar går från väster till öster. Vid denna väg ej annat att anmärka än vad geografien förmåler; vägen (s 60) jämn och går till en del över en skogsbacke nära sjön Mälaren.

9) Vägen mellan Vallby och Slagviks (Slangvik) kvarn i Tibble 5057 alnar; denna väg går över slät mark. Kvarnen är belägen nära Mälaren inte långt från Sigtuna stad.

10) Vägen mellan Håtuna kyrka och Varpsunds färja 9677 alnar. Detta år (1792) utdömd och till byväg förvandlad.

Alla förenämnda häradsvägar i Håbo härad äro senast mättna 1749; men är icke med några milstenar försedda, eller miltalet på något annat sätt utmärkt.

Sockenvägar.

Kalmar sockenväg börjar i Våppeby bygden och går genom socknen ned till Sandvik i Övergrans socken med en längd av 10782 alnar; varav Janö? säteri i Trögds socken svarar till 3354 alnar eller från Brantbacka ned till Sandvik och Kalmar socken för det övriga. Denna väg löper ändalångs genom socknen från söder till norr och är från Brantbacka en skogsväg till Sandvik där en del av norra Björkfjärden möter, som skiljer Håbo och Trögd (s 61) härader från varandra. Början av denna väg vid Våppeby är något stenig och bergaktig, men den övriga vägen till Brantbacka jämn och slät åkermark. Denna väg är år 1762 samt ytterligare år 1786 uppmätt och indelad.

Byvägar.

1) Mellan Bålsta och Valla till Skjäcklinge i Övergrans socken 8627 $\frac{3}{4}$ alnar.

2) Från (Äpalle) Appale till Nyckelby, Haggrinden i samma socken 630 alnar.

3) Från Nyckelby till Ekillas bro i samma socken, där allmänna landsvägen möter 5721 $\frac{3}{4}$ alnar. Dessa vägar äro mättna 1754 och formera till utseende liksom en halvcirkel i västra delen av Övergrans socken. För övrigt är å dem inga märkliga backar; de äro merendels jämna gående över slät åker- och skogsmark byarna emellan.

4) Vägen mellan Håtuna kyrka och Varpsund, är numera genom Kungl Kammarkollegiums beslut den 15 juni 1792 ansedd som byväg; är mätt år 1749 och innehöll 9677 alnar; går från söder till norr över jämn och slät åker- och ängsmark. Dessa nu uppräknade (s 62) vägar äro sådana som flera byar gagna och varför de samfällt av dem underhållas. De övriga byvägarna äro dels så nära belägna de större vägarna att de icke förtjäna eller möjligen alla kunna upptagas, dels ifrån under gårdar och hemman löpande kunna varje år vara förändringar underkastade, varför en beskrivning över dessa således skulle bliva mindre pålitlig.

Bro härads vägar.

1) Vägen från Näs kyrka genom Ryd socken förbi Brunna, Lerberga och Tranbygge till Håbo härads skillnad vid Sättersdal, där Håbo härads väg nr 7 vidtager; 17794 alnar; går från öster till väster och är närmare beskriven i 3:e sidan 3:e avdelningen.

2) Vägen från stora landsvägen i Bro socken förbi Skällsta, Lilla Ullevi och Klöf till torpet Sättra vid Håbo härads skillnad, där sistnämnde landsväg nr 6 vidtager 8361 alnar; går från väster till öster och är beskriven i 3 sidan 2:a avdelningen.

3) Vägen från Lossa kyrka förbi Bro kyrka och Hernevi by (s 63) till stora landsvägen 9488 alnar; går från väster till söder och är till en del skogsväg med en brant backe kallad Gumместorpsbacken.

4) Vägen från Ryds kyrka till Lerberga, där häradsvägen nr 1 går förbi 2283 alnar; går endels över jämn åkermark ifrån norr till söder och är vid densamma inga märkvärdigheter att anföra.

5) Vägen till och från Tibble gästgivargård från och till landsvägen 292 alnar. Dessa förutnämnda häradsvägar äro mätta år 1749; men icke med några milstolpar försedda.

Sockenvägar.

1) Vägen från Stäkets sätesgård i Näs socken till stora landsvägen vid pass 3/16 mil.

2) Vägen från Lennartsnäs säteri förbi Tuna, Berga och Frölunda till allmänna landsvägen c:a 3/8 mil.

Byvägar.

1) Vägen från Thorsäter förbi Fiskeby, Sundby och Österröra till Ryd kyrka och därifrån till Lerberga krog varest häradsvägen nr 1 möter; denna väg går från norr till söder, är till större delen skogsväg, c:a ¾ mil.

2) Vägen från Granhammars sätesgård i Ryd socken (s 64) till samma sockens kyrka 3/8 mil.

3) Vägen från nämnde Granhammars gård till häradsvägen nr 1 c:a ¾ mil.

4) Vägen från Garpeboda förbi Viby till häradsvägen nr 1 c:a ¾ mil.

5) Vägen från Örnäs sätesgård till nämnda häradsväg c:a ¾ mil.

6) Vägen från Ekeby förbi Tibble till häradsvägen nr 3 vid Lossa kyrka ¾ mil.

7) Vägen från Däfvensö över där varande färja förbi Ådön sträckan (?) Lilla Granskog, till häradsvägen nr 3 vid Säbyholm 1 ¾ mil.

8) Vägen från Torresta (Thoresta) i Lossa socken till Säbyholm där häradsvägen nr 3 möter ¾.

9) Vägen från Brogård till allmänna landsvägen ¾ mil.

10) Vägen från Lejondahl förbi Finsta till allmänna landsvägen ¾ mil.

11) Vägen från Raskeboda till allmänna landsvägen vid torpet Knöpplan ¾ mil. Dessa vägar nu uppräknade äro sådana som flera byar samfällt underhålla dels ock en del gårdar och hemman var för sig särskilt; äro merdendels skogsvägar, som ha få obetydliga backar. De övriga vägarna (s 64) som till någon by eller hemman kunna löpa äro så nära allmänna landsvägen belägna att de icke här behöver upptagas.

Trögds härad består av 13 socknar av vilka blott 5 tillhör detta fögderi, nämligen: Vilsta, Löth, Veckholm, Torsvi och Kungshusby. Underhållet uppdelas på varje socken i proportion till antalet hemman, någon skillnad mellan socken- och häradsvägar finns därför ej. De uppräknade enligt uppmätning 1759.

1) Från Villberga sockenkyrka förbi Veckholm och Torsvi kyrkor till Nygårds brygga 2 ¾ mil.

2) Grenar sig vid Veckholms kyrka och går förbi Kungshusby kyrka till Kalvsunds färjeställe ½ mil.

3) Från Rå löper en väg till höger förbi Sundby och Tjusta och intager sedan väg nr 2.

4) Från Veckholms kyrka till Lillkyrka socken; längd till sockengränsen c:a 3/8 mil.

5) Från Veckholm kyrka förbi Eldholms säteri till Härkeberga kyrka ungefär ½ mil.

6) Från Villberga sockengräns söder om Lindsunda by förbi Löths kyrka till Hacksta kyrka 1/2 mil.

7) Nr 6 grenar sig vid Skörby i Hacksta socken och går till höger förbi Dahlby i Veckholms socken tills vägen möter nr 8 ¼ mil, (s 66) samt till vägen åt Eneby och Fånö c:a ¼.

8) Från Löth till Veckholms kyrka ½ mil.

9) Från Löths kyrka förbi Vallby säteri till vägen nr 1 1/8 mil.

10) Från nr 6 mellan Villberga och Löths kyrkor till vänster åt Fånö säteri 3/16 mil. Grenar sig åter till vänster och går förbi Vreta by till Bädarö ¼ mil.

4 juli 1792 Anders Lyckou.

Dalkarlsbacken 1856

*Avskrift/remskrift av anonymt mtrl 2 större blad
pärm p5:5 även fil textfil.dbf (post 44)*

Uppgifterna om detta arbete har hittats i Upplands museums arkiv i Uppsala och i Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens inspektörs berättelse - på Riksarkivet.

Inspektörsberättelsen är från den förundersökning hvartill anslag utgått från särskilda medel innan ett anslag från staten på troligen icke aflöper under 25,000 Rdr Banco

Facsimile

Undersöknings-gräfningen och sprängningen vid Dalkarlsbacken hvartill anslag utgått från särskilda medel, togs af mig i ögonsigte och fann jag att detta undersökningsarbete numera fortgått utefter hela den linea som nya vägen

skulle komma att intaga, upp igenom den mötande stora höjden. Berg är derstädes anträffat på en betydlig del utaf sträckningen, men som en stor massa sten erfordras till de höga murar hvilka böra anläggas för vägens höjning i Dalen fram till så kallade Ryssgrafven, så kan man egentligen icke anse som arbetsförlust att berg måste till en del bortskaffas i stället för jord, ty det sprängda berget kommer naturligtvis murningen till godo. Emellertid lärer, sedan undersökningsgräfningen nu hunnit fullbordad, plan och förslag rörande denna vägförbättring snart vara att från Capten Sundmark införvänta; men då kostnaden för en ändamålsenlig omläggnings verkställande troligen icke aflöper under 25,000 Rdr Banco, och således dertill nära nog skulle komma att medtagas vägbyggnadsfondens tillgångar för ett år, kan jag för min del icke anse öfverenstämmande med rättvis fördelning om ifrågavarande vägarbete nu skulle erhålla anslag, fastän detsamma onekligen är af vigt att blifva snart utfördt såsom onödig förbättring för allmänna trafiken; ty om det nödiga beloppet meddelades till Dalkarlsbackens omläggning skulle många nyttiga, före detta undersökta, och fullt förberedda, fastän mindre kostsamma vägbyggen uti andra delar af landet blifva utan understöd, oakadt att Kommunerna förklarar sig villiga att till dem i betydlig mån bidra, hvilket återigen icke är händelsen hvad härifrågavarande företag beträffar.

(text)

Vid Dalkarlsbacken - öster om Kungsängen, där vägen var mycket starkt kuperad gick vägen fram i en skarp sväng med en mycket brant backe, Stäcksbacke. Denna vägpassage torde ha varit en av de svåraste i landet och omnämns i åtskilliga reseberättelser från gamla tider. Förbi den svåra och farliga Stäcksbacken hade trafiken stora besvärligheter att utstå, och när en postdiligens en runt 1850 stälpt utför den svåra branten var måttet rågat och en fullständig ombyggnad från Stäcksundet förbi Ryssgraven ända fram till Tibble gård blev då genomförd.

Fredrik Sundlers del i detta vägprojekt omfattade omläggningen av Stäcksbacken 1,000 alnar med öfver 1200 cub. Bergsprängning. Han skriver själv att arbetet var färdigt i juli 1856". Att arbetet var ett svårt företag för Sundler kan ses i den förlust han gjorde på cirka 21,000 Rdr. Han uppförde även en byggnad, kanske ett tullhus?

I en bok Vägar i Uppland, 1932" nämns att arbetet utfördes av dalkarlar från Leksand.

OBS. Den karta som jag sökte på lantmäteriet i Gävle är hämtad ur boken, Vägar i Uppland, 1932. Ej samma bok som jag redan läst, En vägbook för Uppsala län.

Facsimile

Att det vägomläggningsarbete, till undvikande af den s.k. Dalkarlsbacken - Upsala län, som varit Herr F. Sundler på entreprenad upplåtit, blifwit fullbordadt samt af wederbörande myndighet afsynadt och godkändt. Sådant warder af mig på begäran utgjordt.

Stockholm den 25 Junij 1857.

RIKSVÄGMÄSTARENS INSTRUKTION

av

UNO LINDGREN

I ett tidigare nummer av **Vårt Verk (1950 nr 1)** återgavs **den av Karl XI:s förmyndarregering den 15 december 1666 utfärdade fullmakten** för Jacob Coswaj att vara Wägemästare, varigenom tillskapades en statlig riksmyndighet för det svenska vägväsendet, en föregångare till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Samtidigt med utfärdandet av denna fullmakt fastställdes även en i tretton punkter indelad särskild instruktion, hvar efter Wägemästaren Jacob Coswaj uti sin nyss anförtrodde tjänst sigh hafwer att regulera och retta. Trots att historikern Carl G. Styffe intog denna instruktion i sin år 1856 utkomna Samling af instructioner rörande den civila förvaltningen i Sverige och Finnland kom densamma att förbli okänd för dem som sysslats med det svenska vägväsendets historia.

Enligt instruktionen skulle till det nyinrättade ämbetet höra 1. Wägerödningen. 2. Brobygningen, 3. Allmenne Wärdzhuus Krogar och Taverne. Beträffande wägerödningen skulle wägarna antingen wähl rödias i godh tijdh till någon warachtigheet repareras heller och the gamla wägarna alldeles rettas, justeras och förändras. I fråga om vägunderhållet skulle wägmästaren till en promptare execution af sitt ämbetes förrettande, uti dhet Landzhöfdingedömmen som wägarna bäst behöfwa repareraon, sigh hoos Gouverneuren eller Landzhöfdingen angifwa, sakzens beskaffenheet förebringa, på dhet dhe till Häradz Fougdarne, Landz Gewaldigern och andra wederbörande, tjdige ordres må afgå låta, att the widh sådane Wägerödningar, måge wara tillstädes, och på allmogens arbete och dagzwercken fljigt drifwa. Samtidigt skulle wägmästaren wara tillstädes och allmogen rätt undervijsa, huru och på hwad sätt wägarne beqwemligast gode och bestendige göras motte, dhet ware sig medh iämpnande, Rettande, förhöijande, grafwande eller dijkande, sampt dersammastädes i förrådth hafwa eller förskaffa dhe materialier som till en sådan bestendig wägh fodras osh requireras, att icke allmogen må onödigt vppehollas utan ordenteligen wercket fortsettia och fullända. Vid byggande av väg hade wägmästaren försichteligen att gå, att han först wehl öfwerlegger och iempnförer ortens beskaffenheet och situation den tager i noga ögnesicht, och wehl igenom Landtmätaren afmäta låter, för än han Kongl: Majj :tz Gouvern : eller Landzhöfding en sådan saak förebringar. Skulle någon genom vägbyggande 'i åker och änggh hafwa lijdit någon merckelig skada och afsachnadt", kunde ersättning härför utgå av statsoch häradsmedel.

Skulle och någon af Kongl. Majj az Gouverneurer och Landzhöfdingar pröfwa gott, och af sigh selfwe nödigt finna till att Biöra om wägarne någon påminnelse, och den samma willia fortsettia och i wercket stella, ålåg det wägmästaren att sigh uppå deras begiäran, där hän förfoga, och hwad honom till den ändan som hans ämbete angår blifwer pålagdt, dhet sökia i wercket stella och fullborda.

I fråga om wägmästarens andra ämbetsuppgift, Brobygningen, så wore fuller till att önska att alla Broerne kunde göras af steen och hwelfwas, men där detta beträffande större broar ej lämpligen kunde ske, skulle desamma repareras, förbettras, heller där så behöfwes aldeles af nyo Biöras. Till den ändan skulle wägmästaren också hafwa gran upsicht på Brofougdarne att the sitt ämbete fljigt förretta.

Vid tillsättande av tienster som antingen wägarne eller Broar angå, skulle wägmästaren upprätta förslag åt guvernörer och landshövdingar.

Såsom dhet trijdie som hans ämbete angår, och af honom observeras moste, angavs i instruktionen Inspectionen öfwer Werdzhuus, Krogar och Taverne på landet. Det ålåg därvid wägmästaren att se till att nya wärdshus och krogar inrättades, där så behöwdes, samt att the huus och Tawerne som allerede inrettade äre, medh Huu,rum, Hästar, Båtar och folck till rodd, Huusgeråd och andra slijke requisiter så försees mage, att den reesande motte där widh finna ett nöije och beqwemligheet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen - ett ämbetsverk från stormaktstiden

Under sina forskningar i riksarkivet för ett arbete om den svenska vapen- och flaggrätten har revisor Uno Lindgren nyligen i riksregistraturet påträffat en fullmakt, som visar, att en central myndighet för det svenska vägväsendet tillkommit redan år 1666. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som för nio år sedan firade sitt 100-årsjubileum, kan nu efter denna upptäckt om sexton år fira sitt 300-årsjubileum.

Den utveckling, som under stormaktstiden ägde rum på samhällslivets alla områden i vårt land, tog sig även uttryck i ett ökat intresse från statsmakternas sida för kommunikationerna inom det svenska väldet. I tid efter annan utfärdade bestämmelser samt instruktioner för generalguvernörer och landshövdingar erinrades om allmogens uråldriga väghållningsskyldighet, varjämte man i olika författningar påbjöd inrättande av värdshus och krogar, uppsättande av milstenar samt anordnande av regelbunden postgång. Den lokala tillsynen över vägväsen och vad därmed sammanhängande, som ålåg generalguvernörerna och landshövdingarna, var emellertid icke kommen till någon effect, varför förmyndareregeringen för Karl XI fann sig föranlåten att förordna en viss person som uppå slije allmenne vägar och hwadh där af dependerar inspection och inseende hafwer. Detta skedde genom en den 15 december 1666 utfärdad Fullmakt för Jacob Coswaj at wara Wagemästare. Fullmakten var av följande lydelse:

Wij Carl etc. Giöre witterligit, att ehuruwehl wij förmedelst åthskillige wåre förordningar hafwe söcht till att afskaffa dhe illake wägar som på åthskillige orter och särdeles tijder om åhret här i vårt Rijke finnes, Allmogen och den reesande till stoort hinder och afsachnadt; Lijkwehl emädan som wij förnimmer dhet sådant intet kan komma till någon rätt effect, heller och efter war intention remedieras, där icke en viss Persson förordnas som någon upsicht och inseende hafwer öfwer allmenne wägarne och Broer, huru the till den reesandes commoditet och gangn motte förfärdigas, repareras och sådan widh macht hollas. Ty hafwe wij anförtrodt och förordnat såsom wij och i detta vårt öpne brefs kraft anförtroo och förordne, Erlig och Förståndigh Jacob Coswaj att wara Wagemästare, Och skall han wara Oss och Swergies Crono huldh, trogen etc. J synnerheet skall hans ämbete derutinnan bestå, att han öfwer dee publice wägar här i vårt Rijke, skall hafwa en fljrtig och gran upsicht sampt drifwa och laga så, att dee som reesa, medh nytto och commoditet må kunna fara där öfwer, dhet ware sigh tå att wägarna antingen behöfwå, att rettas förhöijas, iempnas, heller medh dijken och broer hielpas. Till hwilken ände han sigh strax hafwer att adressera till den Gouverneur heller Landzhöfding, uti hwilkens Gouvernemente eller Höfdingedömme, som wå70garna kunna någon reparation eller förbättring behöfwå, hwilkens ordres han uti denne sin tienst hafwer att föllia, såssom och på wåre wägnar om

assistence att tillijta, när och så ofta till desse wägars förfärdigande, och brolegningen någon hielp behöfwer. Därhoos skall han och hafwa Jnspektion på Werdzhuus, Tawerne och Krogar på landet, att dee här efter inrettas skole, och att dhet motte skiee på tienlige orter, och medh nödige requisitis, resande folk till bijstondh försees, sökiandes så myckiet giörligit är, att hielpa till executionen dhet som uti den sidst publicerade Giästgifware Ordning publicerat och påbudit är, fölliandes dee ordres som vårt CammarColleg: och wåre Gouverneurer och Landzhöfdingar medhdeelandes warde, särdeles dhet som wij uthi Wår Instruction och memorial honom till rettelse lempnandes warde. Dhet alle, särdeles vårt CammarCollegium, Gouverneurer och Landzhöfdingar sigh hafwe att efterretta, assisterandes bem:te Jacob Coswaj uti hwad han till dhet gemene bästas befordran förebringandes och drifwandes warder; J synnerheet befalle Wij wåre befallningzmån, Broofougdar, LandzGevaldiger, Länssmän, att dec honom gå tillhanda, sampt lyda i thet som han them på wåre wägnar befallandes warder. Och på dhet han detta så, myckiet bettere förretta motte, ty bestå wij honom en åhrlig löhn af 300 Dr. Silfr, Mn:t, hwilken thet ämbetet på Staten upföras skall; Såssom och nödige reesepenningar, hwilke han efter mihletahlet uti hwart Landzhöfdingedömme, skall hafwa att niuta och upbåra. Till yttermehrå etc.

HE.

S: B: LvdL :GOST: MGD: GSoop."

Initialerna beteckna förmyndareregeringens ledamöter, änkedrottningen Hedewig Eleonora, tf riksdrotsen Sewed Bååt, tf riksmarsken Lorentz von der Linde, riksamiralen Gustaf Otto Steenbock, rikskanslern Magnus Gabriel de la Gardie och tf riksskattmästaren Gustavus Soop.

Ur Vårt verk, årg 2 1950 nr 1

Tidskrift för väg- och vattenbyggnadsverkets personal

Hela skriften finns i Svenngårds pärm Biografier i Svenngårdska samlingen i Upplands-Bro bibliotek, Kungsängen.

Dalkarlsbacken - Stäketbroarna

Ur En vägbook för Uppsala län - Bidrag till länets vägghistoria

Nydaningen av Uppsala läns vägväsende

Av civilingenjör Gustaf Dahlberg. 1937

Några av de viktigaste vägarna och deras modernisering.

Vägen Stockholm - Västerås

Denna väg, som inom länet har en längd av c:a 68 km, har sedan urminnes tider utgjort en av rikets huvudvägar och betjänat såväl en betydande genomgående trafik genom mellersta Sverige som ock en icke ringa lokaltrafik genom de norra delarna av Mälardalen.

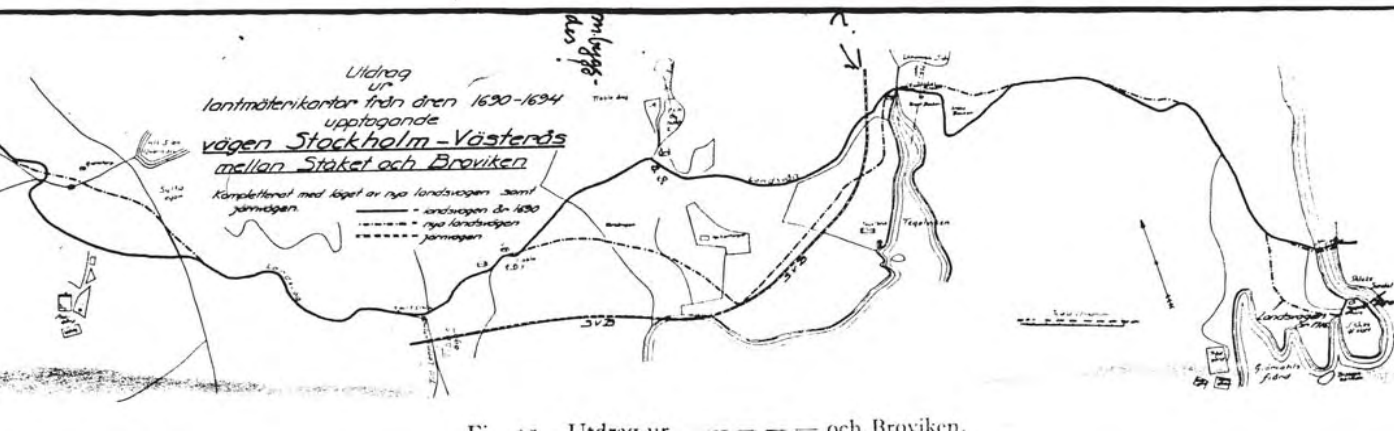
Även om denna väg många århundraden behållit den nuvarande sträckningen, har den dock under de nutida stora fordringarna på framkomlighet här och var undergått ganska stora omflyttningar. Sålunda har den enligt av Petter Arosander m. fl åren 1690 - 1694 upprättade kartor, varav fig 35 utgör en sammanställning, för delen närmast länsgränsen vid Stäket och fram till Kungsängen delvis haft ett annat läge. Vid denna tid fanns icke bro vid Stäket, utan förmedlades trafiken medelst färja något norr om nuvarande bron.

År 1804 lät ägaren av Almarestäkets gård, greve S. af Ugglas, på egen bekostnad bygga, eller kanske snarare ombygga bro (*kortvariga broar hade funnits på 1600-talet. Anm. Börje Sandén*) över den smalaste delen av sundet mellan Stäkets-Ön och Stockholms-sidan. Han erhöll sedan rätt att upptaga bropengar ända till 1927, då den nya bron byggdes.

Vid Dalkarlsbacken öster om Kungsängen, där terrängen är mycket starkt kuperad, framgick vägen i en skarp sväng med mycket brant backe, Stäksbacke, söder om den senare byggda vägen. Vid den strax väster härom belägna Tegelviken och Ryssgraven fanns vid denna tid en bro, Lilla Stäkes broon. Medelvattenytan i Mälaren bör vid denna tid ha legat c:a 2 m (*c:a 1 m. enligt Åse, Stockholms universitet, anm. Börje Sandén*) högre än nu. Denna vägpassage torde ha varit en av de svåraste i landet och omnämnes i åtskilliga reseberättelser från gamla tider.

Även i den svåra och farliga Stäksbacken hade emellertid trafiken stora besvärligheter att utstå, och sedan en diligens en gång i början av 1850-talet stjälp utför den svåra branten, var måttet på vägeländets rågat, och en fullständig ombyggnad vid Stäckssundet blev genomförd ända förbi Ryssgraven och genom Kungsängen till Tibble gård. Arbetet fullbordades omkring år 1855. Det omfattade högst betydande jordschaktning och bergsprängning vid Dalkarlsbacken (resp. 8000 och 5000 kbm), som med hänsyn till den tidens tekniska och ekonomiska resurser och särskilt frånvaron av dynamit för bergsprängningsarbetena måste anses ha inneburit ett synnerligen krävande företag. Det utfördes av dalkarlar från Leksand. (*OBS. ej samma dalkarlar som gett namn åt Dalkarlsbacken, vilket namn är omnämnt i Ehlers vägsbeskrivning från 1791. Författaren nämner inget om den ursprungliga Dalkarlsbacken, landets första statliga vägbygge 1665*). Anm. Börje Sandén).

Som även framgår av fig. 35 (Arosanders karta) hade vägen förbi Stockholms-Näs k:a före sistnämnda ombyggnad en annan sträckning än nu, i det att den då gick söder om och omedelbart invid kyrkan.

Reglor för Gästgifverierna i Upsala län

*Efter anvisningar som förvaras på Tibble gård.
kopior av original erhållen av familjen Åkerlind*

I enlighet med författningar och stadgor bör följande huvudsakliga omständigheter iakttagas: (vite 3 Rd 16 sk om de ej finnas på gästgivargården)

Av resande:

1. I dagboken antecknas.
karakter och namn
antal hästar som erhållas
varifrån - varthän
tillfogade oförrätter
2. Med saktmod och anständighet bemöta Gästgivaren och hans folk
I förekommande fall skall gästgivaren anmälas till Kronabetjäningen i orten
3. Inte skada hästarna genom att köra för hårt - eller lasta för tungt
4. Att hålla till vänster vid möte.

Gästgivarens skyldighet är:

1. Visa hövlighet och tjänstaktighet
Dag och natt vara beredd att ge förplägnad och härbärge.
2. Kontrollera hållkarlen och skjutsbönderna
ex. inte tar för mycket betalt,
3. Varje dag anteckna i Dagboken antalet skjutshäster
Kl 6 om aftonen anställa upprop med det nya hållet, anmäla saknade,
besiktiga hästarna - välskodda särskilt vintertid
4. Gästrum och sängkläder skall hållas rena - varma vintertid.
Grusa och sanda - så att den resande ej besväras av orenlighet,
Om så ej sker skall kronobetjäningen göra det på gästgivarens bekostnad.
5. Tillsä att ingen i orten okände särskilt utlännings färdas utan giltigt pass,
25 Rd böter för gästgivaren om han ger skjuts åt passlös person.
Vid 3 Rd vite för varje gång - anteckna av vilken ämbetsperson passet utfärdats

Gesäller, lärodrängar och båtsmän är inte berättigade till skjuts, om inte passet uttryckligen säger det.

Tatare, Zigenare, månglare får ovillkorligen ej begagna gästgivarskjuts

Ej större tyngd än 1 skeppund/häst

Foror: endast foror med fågellass från Norrland och Ostron och Hummer får anlita gästgivarskjuts.

6. Tillsyn över de skjutsandes nykterhet och hövlighet mot resande

Vid vite - upprätthålla ordning och lugn vid Gästgivargården.

Kronobetjäningen skall genast ge handräkning vid kallelse

7. Senast 4:e dagen i månaden lämna dagboken till Kronobetjäningen (vite 3 Rd 16 sk)

Den skall lämnas snygg och utan överstrykningar

Hållkarlen

1. Skall genast komma på första budning, 6 Rd vite eller motsvarande kroppsstraff,
skall se till att hästar kommer fram

2. 6 Rd böter eller fängelse på vatten och bröd om han på olämpligt sätt fordrar drickspengar - och 10 par spö om han visar de resande sturskhet och otrevligt bemötande
3. Anmäla om han fått kännedom at att någon skjutsande tagit för mycket betalt (samma straff som den försumlige)
4. 6 Rd böter om han inte överlämnar dagboken och skrivtyg till den resande
I så fall får den resande anteckna sina klagomål vid nästa gästgivargård
5. 6 Rd böter (kroppsstraff) om han inte uppger skjutsbondens namn för den resande om bonden uppträtt otrevligt eller tagit för mycket i betalt
6. Ovillkorligen skall alla tider på dygnet finnas pålitlig mansperson, som tar emot och uträttar de resandes önskemål om skjuts och härbärke,
7. Endast gästgivaren (ej hållkarlen) får tillhandahålla mat och brännvin.
Hållkarlen vid 10 Rd vite första gången - därefter dubbel bot

Spel och dobbel är förbjudet,

8. Om hållkarlen två gånger blivit fälld för ovanstående får han ej utnyttjas av gästgivaren (10 Rd vite för Gästgivaren)

Skjutsböndernas åligganden.

1. Infinna sig kl 6 om aftonen med hållhästar och brukbara åkdon,
Vid förebudssedlar kan den skjutsande få vänta en timme utan betalning
därefter skall den resande före avresan betala 8 sk/häst.
Efter 4 timmar får den skjutsande återgå hem med sina hästar.
 2. Reservhästpassning skall skötas av den hemmansinnehavare som fått Taflan
 3. Laga bot vid otidigt bemötande av resande.
 4. 16 Rd 3 sk i böter vid högre avgift än taxan medger (under vad förvärdning det vara må)
Detta skall noga övervakas av hållkarlen och gästgivaren, så att ovanan inte blir inrotad på någon Gästgivargård

Alla som kommer till Gästgivargården för att erbjuda skjuts utan att vara kontrakterade skall anmäla sig hos Gästgivaren, och utgå i tur och ordning näst efter dennes egna hästar utgått.
 - 5 Varje häst skall vara skarpskadd efter frostens tillkomst
 6. Hästar med farliga seder - och orkeslösa - får inte användas.
- Kronobefallningsmännen skala en gång i kvartalet visitera Gästgivargårdarna i fögderiet och avge betyg i dagboken.
- Kronolänsmannen skall ofelbart en gång i veckan visitera Tibble - Gran - Litslena och Enköpings gästgivargårdar. Övriga 2 ggr i månaden

Bl . an undersöka klagomålen i Dagboken. Så ofta det behövs läsa regler och förordningar för alla berörda, se till att skrivna/tryckta instruktioner finns tillgängliga för de resande, och att taxan är uppsatt på behörigt ställe.

Anteckning om visitation och betyg skall göras i Dagboken
Landshövdingens målsättning är att skapa ordning och laglydnad på Gästgivargårdarna.

R.von Kraemer - 1834.